

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

125656

İLKÖĞRETİM 3. 4. ve 5. SINIF ÇOCUKLARININ
ARKADAŞLIK KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ VE
ARKADAŞLIK SEÇİMLERİNİ ETKİLEYEN ETMENLER

125656

Rezzan GÜNDOĞDU

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2003

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**İLKÖĞRETİM 3. 4. ve 5. SINIF ÇOCUKLARININ
ARKADAŞLIK KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ VE
ARKADAŞ SEÇİMLERİNİ ETKİLEYEN ETMENLER**

Rezzan GÜNDOĞDU

Danışman: Yard. Doç. Dr. Meral ATICI

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

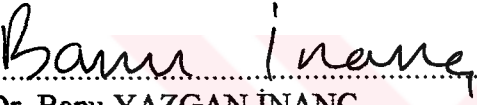
YÜKSEK LİSANS TEZİ

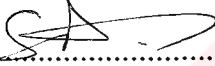
ADANA, 2003

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ OLARAK kabul edilmiştir.

Başkan:
Yard. Doç. Dr. Meral ATICI
(Danışman)

Üye:
Prof. Dr. Banu YAZGAN İNANÇ

Üye:
Yard. Doç. Dr. Songül TÜMKAYA

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

24.02.2003

Prof. Dr. Mahir HİSUNOĞLU
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükünlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖNSÖZ	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
TABLolar LİSTESİ	xii

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1.Problem	5
1.2.Araştırmanın Amacı	10
1.3.Araştırmanın Önemi	12
1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları	14
1.5.Tanımlar	14

BÖLÜM II

2. ARKADAŞLIK KAVRAMI İLE İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	15
2.1. İnsan İlişkileri Ve Toplumsal Gereksinimler	15
2.1.1.İnsan İlişkileri Ve Grup Birey Etkileşimi	16
2.1.2. 6-12 Yaş Çocuğunun Gelişim Görevleri Ve Gelişimsel Özellikleri	17
2.1.3.Okul Çağı Çocuğunda Arkadaşlık, Akran Grupları Ve Toplumsal Gereksinimler	20
2.1.4. Çocukların Akran İlişkilerinin Sosyal Bilişsel Temelleri	23
2.1.5. Arkadaşlık Anlayışları	24
2.1.6. Çocukların Arkadaşlık İlişkilerinde Aile ve Sosyo-Ekonomik Koşulların Rolü	27
2.1.7. Arkadaşlıkta İlişki Problemleri	29
2.1.8. Arkadaşlık Kurmayı Engelleyen Faktörler	30

2.1.9. Arkadaşlığın Anlamı	31
2.1.10. Arkadaşlığın Niteliği Ve Önemi	33
2.1.11. Arkadaşlığın İşlevleri	34
2.1.12. Arkadaşlık İlişkisine Geçmede Cinsiyet Farklılıkları	38
2.2. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar	41
2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	41
2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	48
BÖLÜM III	59
3. YÖNTEM	59
3.1. Araştırmanın Modeli	59
3.2. Çalışma Grubu	60
3.3. Veri Toplama Araçları	63
3.4. Verilerin Toplanması	64
3.5. Verilerin Analizi	65
BÖLÜM IV	66
4. BULGULAR	66
4.1. Çocukların Arkadaşları Olup – Olmadığı ve Arkadaş Sayıları İle İlgili Bulgular	66
4.2. Çocukların Arkadaşlık Hakkındaki Görüşleri İle İlgili Bulgular	69
4.2.1. Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	69
4.2.2. Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	72
4.2.3. Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	73
4.3. Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerin İle İlgili Bulgular	75
4.3.1. Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	75
4.3.2. Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	77
4.3.3. Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	79

4.4. Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Neler Olduğu İle İlgili Bulgular	81
4.4.1. Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	81
4.4.2. Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	84
4.4.3. Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	86
4.5. Çocukların Arkadaş Edinmeyi Kolay Ya da Zor Bulmaları İle İlgili Bulgular	88
4.5.1. Çocukların Arkadaş Edinmeyi Kolay Ya da Zor Bulmaları İle İlgili Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri	89
4.5.2. Çocukların Arkadaş Edinmeyi Kolay Ya Da Zor Bulmalarıyla İlgili Nedenlerinin Sınıf Düzeyleri Ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi	89
4.6. Çocukların Arkadaş Seçiminde Cinsiyetin Önemli Olup-Olmaması İle İlgili Bulgular	94
4.6.1. Çocukların Arkadaş Seçiminde Cinsiyetin Önemi Konusundaki Görüşleri İle İlgili Bulgular	94
4.6.2. Çocukların Arkadaş Seçiminde Cinsiyet Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyine ve Cinsiyete Göre İfade Edilişi İle İlgili Bulgular	95
4.7. Çocukların Arkadaş Seçiminde Kendi Yaş Grubundan Olup-Olmamaya İlişkin Görüşleri İle İlgili Bulgular	98
4.7.1. Çocukların Arkadaş Seçiminde Kendi Yaş Grubundan Olup-Olmama Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre İfade Edilişi İle İlgili Bulgular	99
4.8. Çocukların Arkadaşlarını Seçerken Önem Verdiği Özellikler İle İlgili Bulgular	102
4.8.1. Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	103
4.8.2. Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerin Neler Olduğunun Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	105
4.8.3. Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerin Neler Olduğunun Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	106

4.9. Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçimine Karışması İle İlgili Görüşleri Ve Arkadaş Seçiminde Aradıkları Özellikler Konusundaki Görüşleri İle İlgili Bulgular	108
4.9.1. Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçimine Karışıp-Karışmaması İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular	108
4.9.2. Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	109
4.9.3. Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	110
4.9.4. Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	112
4.10. Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşleri İle İlgili Bulgular	113
4.10.1. Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	113
4.10.2. Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	115
4.10.3. Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular	117
BÖLÜM V	120
5. TARTIŞMA VE YORUM	120
5.1. Çocukların Arkadaşlık, İyi ve Kötü Arkadaş Kavramları Hakkındaki Görüşleri	120
5.2. Arkadaş Seçiminde Etkili Olan Etmenlerle İlgili Görüşler	126

BÖLÜM VI	130
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	130
6.1. Sonuç	130
6.2. Öneriler	132
6.2.1. Uygulamalara İlişkin Öneriler	132
6.2.2. Gelecekteki Araştırmalara İlişkin Öneriler	132
KAYNAKÇA	134
EK	140
ÖZGEÇMİŞ	145

ÖNSÖZ

Ülkemizde ve dünyada kişilerarası ilişkiler, her geçen gün biraz daha yüzeyselleşmekte etkileşimde bulunan insanları doyurucu olmaktan uzaklaşmaktadır. Bugün psikolojinin üzerinde yoğunlaştığı sorunlardan birisi de bu olmaktadır. Kişiler arası ilişkiler içinde arkadaşlık, insan yaşamının vazgeçilemez bir ögesidir.

Özellikle çocukluk döneminde kurulan arkadaşlıkların bireyin ileriki yaşamında önemli izler bırakacağı düşünülmektedir. Bireyin sağlıklı kimlik gelişimini oluşturabilmesi için arkadaşlıkların ve akran gruplarının büyük bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Bu araştırmada ilköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık konusundaki görüşleri ve arkadaş tercihlerini etkileyen etmenlerin neler olduğunun ortaya çıkarılması amacıyla okul (sosyo-ekonomik düzeyi de belirlemektedir), cinsiyet ve sınıf düzeyleri değişkenleri açısından incelenmiştir. Ayrıca bu değişkenlere bağlı olarak alt amaçlar belirlenmiştir.

Bu araştırma Ülkemizde, ilköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık konusundaki görüşlerinin ve arkadaş tercihlerini etkileyen etmenlerin neler olduğunu inceleyen çalışmaların ilki durumundadır. Araştırma ile ortaya konulan sonuçlar ışığında, psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlara bundan sonra yapılacak olan çalışmalar için kaynaklık etmesi düşünülmektedir.

Bu araştırmanın, çocukların arkadaşlık konusundaki görüşleri ve arkadaş tercihlerini etkileyen etmenlerin neler olduğunun ortaya çıkarılması ile ilköğretim kurumlarında yapılacak olan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin ihtiyaca göre düzenlenmesine ve geliştirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın planlanmasından gerçekleştirilmesine kadar geçen süre içerisinde birçok kişinin yardım ve katkıları olmuştur. Öncelikle bu araştırma sürecinin

başlamasıyla birlikte her aşamasında en yoğun günlerinde dahi bana hep yol gösterici olarak, çalışmalarımın en iyi şekilde ilerlemesini sağlayarak, sonsuz bir anlayış ve iyi niyetle bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkıları bulunan, yönlendiren, destekleyen, şevk ve mutluluk veren Sayın Hocam ve danışmanım Yard.Doç.Dr. Meral ATICI'ya şükran borcum sonsuzdur.

Mesleki alanda kendimi ve profesyonel yönümü geliştirmemi sağlayan değerli görüş ve önerileriyle desteğini hiç bir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Banu YAZGAN İNANÇ'a teşekkür ediyorum. Tezimi inceleyerek eleştiri ve önerilerde bulunan jüri üyelerinden biri olan Yard. Doç. Dr. Songül TÜMKAYA hocama teşekkür ediyorum. Ayrıca araştırmadaki istatistiksel sonuçlar için büyük bir ilgiyle uğraş veren ve zaman ayıran Yard. Doç. Dr. Ragıp ÖZYÜREK ve Doç. Dr. Müfit GÖMLEKSİZ hocalarıma, ayrıca bana şu ana kadar emeği geçen tüm değerli hocalarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ayrıca eğitimim boyunca benim en büyük destekçilerimden ve bugüne gelmemde büyük payları olan kendi aileme ve eşimin ailesine, çalışmalarımın yanı sıra olan eşime ve bu çalışmalarım esnasında ilginden ve sevgimden uzak kalan oğluma, araştırmam süresince bana uygun bir çalışma ortamı sağlayan değerli arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ediyorum.

Anketlerin uygulanmasında her türlü yardım ve kolaylıkları sağlayan Okul Müdürlerine, idarecilere, öğretmenlere ve uygulamaya katılıp, görüşlerini paylaşarak bu araştırmanın ortaya çıkmasındaki büyük katkılarından dolayı öğrencilere teşekkürlerimi sunarım.

Rezzan GÜNDOĞDU

Şubat,2003

ÖZET
İLKÖĞRETİM 3. 4. VE 5. SINIF ÇOCUKLARININ ARKADAŞLIK
KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ VE ARKADAŞ SEÇİMLERİNİ ETKİLEYEN
ETMENLER

Rezzan GÜNDOĞDU

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman : Yard. Doç. Dr. Meral Atıcı

Şubat – 2003, 145 sayfa

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık konusundaki görüşleri ve arkadaş seçimlerini etkileyen etmenlerin neler olduğunun ortaya çıkarılmasıdır.

Bu çalışma, 2001–2002 eğitim–öğretim yılında Niğde İl Merkez’inde bulunan alt, orta ve üst sosyo–ekonomik düzeyi temsil eden 3 ilköğretim okulundaki 355 öğrenci üzerinde yürütülmüştür.

Araştırmanın verileri öğrenciler için hazırlanan anket formu ile, araştırmanın amaçları doğrultusunda ve uzmanların denetiminde toplanmıştır. Araştırmada öncelikle açık uçlu sorulara öğrencilerin verdiği yanıtlar içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan temaların okul, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre ayrı ayrı yüzde ve frekans değerleri hesaplanmıştır. Ortaya çıkan bu yüzde ve frekans değerleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Sonuçta, çocukların arkadaşı, iyi olan, dürüst olan, çalışkan olan kişi olarak tanımladıkları görülmüştür. Arkadaş tanımında kız ve erkek öğrencilerin benzer özelliklere dikkat ettiği görülmüştür. Ancak sınıf düzeylerine göre farklılıklar olduğu görülmüştür. Sınıf düzeyi yükseldikçe, çocukların arkadaşı tanımlamada kullandıkları özelliklerin de arttığı bulunmuştur.

Çocukların arkadaş seçiminde etkili olan faktörler incelenmiş, fark etmez cevabının en fazla tercih edilen madde olduğu, kendi cinsinden birini seçme eğilimlerinin, karşı cinsten birini seçme eğiliminden daha fazla olduğu bulunmuştur. Yine arkadaş seçiminde aynı yaşta olup-olmamaya ise, araştırmaya katılan öğrencilerin yarısı önem verirken diğer yarısı bunun o kadar önemli olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Anne-baba ve öğretmenlerin çocukların arkadaş seçimine karıştıkları yönünde bir sonuç çıkmıştır. Anne-baba ve öğretmenlerin çocukların arkadaş seçiminde önem vermelerini istedikleri özelliklerin aynı olduğu bulunmuştur. Bu özellikler ise, iyi olma, dürüst olma, çalışkan olma ve kötü olmamadır.

Anahtar Kelimeler: Arkadaş, Arkadaşlık

ABSTRACT

THE VIEWS OF THIRD, FORTH AND FIFTH GRADE PRIMARY SCHOOL STUDENTS ON FRIENDSHIP AND THE FACTORS INFLUENCE ON THEIR CHOICE OF FRIENDS

Rezzan GÜNDOĞDU

M.A. Thesis, Department of Education Sciences

Supervisor : Asst. Prof. Meral Atıcı

February – 2003, 145 Pages

The aim of this study is to reveal the views of third, fourth and fifth grade primary school students on friendship and the influence their choice of friends.

This study was carried out in the center of Niğde province, with 355 students from 3 different primary schools representing lower, middle and upper socio-economical classes.

Data was collected through a questionnaire prepared by the researcher. In the study, students' answers especially to the open-ended questions were analysed using content analysis method. Percentages and frequency values were calculated for the themes revealed by this analysis, according to school, gender and grade separately. Afterwards, these percentages and frequency values were examined for the relations between them.

Consequently, it was seen that children had described "the friend" as the good, the honest and the hard-working one. Boys and girls considered similar features when describing "the friend". However, there were some differences between the grades: Students from higher grades mentioned further features when describing "the friend".

The factors that influence children's choice of friends were examined, and it was found out that they are more eager to choose the ones who are of the same gender with

them. Half of the students stated that being of the same age is important in choosing friends, while the other half stated that it is not quite important.

Another result was that parents and teachers influence the children on choosing friends. The features which teachers and parents both want children to consider when choosing a friend were the same: being good, being honest, being hard-working, and not being bad.

Keywords: Friend, Friendship.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No:</u>	<u>Tablo Adı:</u>	<u>Sayfa No:</u>
Tablo 1	Veri Toplanan Okulların Sınıf Düzeylerine Cinsiyetlerine Göre Öğrenci Sayıları ve Yüzde Değerler	61
Tablo 2	Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Buldukları Okullar ve Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	61
Tablo 3	Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Buldukları Okullar ve Cinsiyetlerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	62
Tablo 4	Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Buldukları Sınıf Düzeyi ve Cinsiyetlerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	62
Tablo 5	Çocukların Arkadaşları Olup–Olmadığı İle İlgili Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri	66
Tablo 6	Çocukların Arkadaş Sayılarının Okullara Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	67
Tablo 7	Çocukların Arkadaş Sayılarının Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	68
Tablo 8	Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	70
Tablo 9	Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	72
Tablo 10	Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	73
Tablo 11	Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	76
Tablo 12	Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	78
Tablo 13	Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	80
Tablo 14	Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	82

Tablo 15	Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	85
Tablo 16	Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	87
Tablo 17	Çocukların Arkadaş Edinmeyi Kolay Ya Da Zor Bulmaları İle İlgili Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri	89
Tablo 18	Çocukların Arkadaş Seçiminde Cinsiyet Konusundaki Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri	94
Tablo 19	Çocukların Arkadaş Seçiminde Kendi Yaş Grubundan Olup- Olmama Konusundaki Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri	98
Tablo 20	Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerle İlgili Görüşlerinin Okullara Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	103
Tablo 21	Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerle İlgili Görüşlerinin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	105
Tablo 22	Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerle İlgili Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	107
Tablo 23	Çocuklarının Anne-Babalarının Arkadaş Seçimine Karışıp- Karışmaması İle İlgili Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri	108
Tablo 24	Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Frekans ve Değerleri	109
Tablo 25	Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özeller Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	111
Tablo 26	Çocukların Anne-Babanın Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	112
Tablo 27	Öğrencilerinin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	114

Tablo 28	Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	116
Tablo 29	Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	118

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu araştırma sosyalleşme ve sosyal uyum olgusu içerisinde, ilkökul birinci kademe öğrencilerinin arkadaşlık konusundaki görüşleri ve arkadaş seçimlerini etkileyen etmenleri incelemektedir. Bu doğrultuda bu bölümde, araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve araştırmada kullanılan terimlerin tanımları ile ilgili bilgiler verilmiştir. Sonraki bölümlerde arkadaşlık kavramı ve seçimi ile ilgili kuramsal açıklamalar ve ilgili araştırmalar, araştırmanın yöntemi, bulguları ve önerileri üzerinde durulmaktadır.

Bir insanın yaşamında üç ya da dört yakın ilişkiye sahip olması onun mutlu ve sağlıklı olacağına bir göstergesi olabilir. Bir toplumda da, bireylerin her biri, yaşamlarının her döneminde üç ya da dört yakın ilişki geliştirmişse, bu da sağlıklı bir toplumun göstergesidir (Cüceloğlu, 1994). Burada yakın ilişki sözüyle, “dostluk ve arkadaşlık” kavramları anlatılmak istenmiştir.

Her birey, diğerleriyle etkileşim halindedir. Bu ilişkiler önceleri bireyin ailesinin üyeleri ile başlar. Daha sonra toplum içinde kendi için özel anlamı olan diğer kişilerle sürer. Çocuk için ana baba ve arkadaşlarıyla olan bu ilişkiler bütünü, onun gelecekteki kişiliğini oluşturur. Yani çocuğun normal bir kişilik sahibi olabilmesi, onun önce anne babasıyla ve giderek evdeki diğer insanlarla ve oyun arkadaşlarıyla olan ilişkilerine bağlıdır. Kişiliğin gelişimi, bireyin kendisi için önem taşıyan bu kişilerle olan yaşantısını yansıtır. Anne ve babası tarafından sevilen desteklenen bir çocukla, itici bir tutumla yetiştirilen bir çocuğun kişilikleri arasında önemli farklılıklar olacaktır. Aşırı kollanan ve kısıtlanan çocuk, arkadaşlık kurmakta güçlük çekeceği gibi ilişkilerinde de edilgen olur. Hep uyan, başkalarının ardından giden, denilenleri yapan bir kişilik yapısı geliştirir. Böyle çocuklar armağanlarla arkadaş kazanmaya çalışırlar. Ya tek bir arkadaşı vardır ya da kendilerinden küçüklerle oynarlar. Genellikle arkadaş gruplarına

katılmazlar. Saldırgan çocuklar ise arkadaşlarıyla ilişkilerinde sürekli çekişme halindedir. Bu tutum arkadaş gruplarından dışa itilmelerine yol açar, bu da onların hırçınlaşmalarına ve kuşkulu olmalarına neden olur.

İnsan; doğum, yaşam ve ölüm evrelerini tamamlamak üzere dünyaya geldiğinde, kendi türlerinin oluşturduğu sosyal yaşamın da bir parçası olur. İlk andan itibaren sosyal ilişkiyi yalnızca anneye (ya da anne yerine geçen kişiyle) kuran bebek, bu ilişkiyi ilerleyen zamanlarda ailesinin diğer üyeleriyle de kurar.

Bir çocuğun annesine (ya da anne yerine geçen kişiye) duyduğu ilk bağlılık, hem sonraki ilişkilerinin dayandığı temeldir, hem de daha kapsamlı biçimde sonraki ilişkilerin kurulup yürütülmesini belirleyen sürekli bir model ya da beklentiler kümesidir. Bağlılığın güven vericiliğini tatmış olan çocuklar anneleriyle ilişkilerine dayanarak, bu özelliklerin sağlanabileceği başka ilişkilerle de olumlu ve kalıcı beklentiler geliştirirler. İyi bağlılık kurmuş çocukların gözünde ilişkiler tatmin edici ve yararlıdır. Oysa yaşamlarının ilk döneminde iyi bir bağlılık duygusu tadamamış çocuklar, kaygılı ve aşırı bağımlı bir duruma gelebilir ve karşılanmamış beklentilerinin olumsuz yükünü sonraki ilişkilerine de taşıyabilirler (Erwin, 2000).

Akran Grubu ve Arkadaşlık İlişkileri

Akran grubu kısaca kişinin kendi yaş ve konumundakiler olarak tanımlanabilir. Orta çocukluk dönemi için ailenin etkisinin dışında ve önemli sayılabilecek üç etkiden söz edilmektedir. Bunlar; okul, televizyon ve akran grubu etkileri olarak sıralanmaktadır (Hoffman, Paris ve Hall, 1994).

Bebekler doğduktan sonra çevrelerindeki diğer bebeklerin farkına varırlar. Ancak kendilerini koruyan ve besleyen ebeveynleri dünyadaki en önemli insanlar olma özelliğini korur (Papalia ve Olds, 1993). Akran ilişkilerinin gelişimiyle ilgili çalışmalar gözden geçirilmiş ve bebeklerin çarpıcı bir biçimde erken yaşlardan itibaren etkileşime girdikleri belirlenmiştir. Yaşlılar ya da akran grupları ya da arkadaş ilişkileri diye adlandırılabilen bu sosyal ilişkiler ve toplumsallaşma sürecinin 10 ya da 12 aylık bebeklerde bile gözlemlendiği ortaya konmuştur Onur (1998).

Bebekler 6 aylık iken diğer bebeklerle ilk buluşmalarında birbirlerinin saçını çekme, dirsek atma ve diğerinin oyuncaklarını alma gibi sosyal tepkiler göstermektedirler. İletişimleri arttıkça ilişkiler daha pürüzsüz bir hâl almaktadır. Bebeklerin iletişimleri arttıkça kaş çatmaları, yaygara yapmaları, karşı koymaları, buldukları durumdan geri çekilmeleri azalmaktadır (Hay, Nashed ve Pederson, 1983 akt; Hoffman, Paris ve Hall, 1994).

Bebekler yanlarında bulunan bebeğin davranışlarından etkilenmektedirler, biri ağladığında diğerinin de ağladığı, biri güldüğünde diğerinin de güldüğü görülmüştür. İlk bilinçli taklitlerin 16 ve 28 aylık bebekler arasında giderek arttığı görülmektedir. İçlerinden biri top atınca diğerinin de top atma davranışı, biri sıçrayınca diğerinin de sıçrama davranışı gösterdiği görülmüştür (Papalia ve Olds, 1993). 12 aylık bebekler yan yana geldiğinde, karşılıklı bir ilişki kurma isteği görülür. Ancak bu istekler birkaç saniyeden birkaç dakikaya kadar değişir. İki-üç yaş çocuğu, oyun arkadaşını çabucak değiştirebilir ve sınıfta başka bir arkadaşını sevdiğini söyleyebilir. Yaşamın ikinci yılında yaşlılararası ilişkiler daha karmaşık ve çeşitlilik gösteren bir durum alır. Üç yaş civarında, çocuklar yaşlılarıyla ilişki kurmada kendilerine özgü ve kalıcı yöntemler geliştirirler. Bazılarında olumsuz sosyal tavırlar görülür. Bunların kurdukları ilişkiler tartışma, saldırı ve karşı çıkışlardan oluşur. Bir bölümü ise, daha olumlu ve daha sosyaldir. Çocuklarda yaşlılarına bir şeyler verme, sevgi gösterme ve diğerleriyle birlikte faaliyette bulunma görülmektedir. Üç-dört yaşları arasında yaşlılarla kurulan arkadaşlıkların sayısında artış olur. 5 yaşında, çocuğun artık uzunca bir süre beraber olduğu bir ya da iki arkadaşı vardır. İlk çocuklukta, arkadaş kavramını “sizi beğenen, sizden hoşlanan biri” olarak tanımlamaktadırlar. Anaokulu yaşlılarla birlikte olma ve onlarla faaliyette bulunma konusunda geniş olanaklar sağlar. Anne-baba ve öğretmenler ise çocuğu sosyal faaliyetlere katılması için desteklerler. Dıştan gelen bu desteklere ek olarak çocuğun gelişen bilişsel, sosyal ve iletişimsel becerileri yaşlılarıyla daha başarılı ilişkilere girmesine olanak sağlar (Hoffman, Paris ve Hall, 1994).

Birbiriyle oynayacak yaşa gelen çocukların, eğer yeterli sayıda arkadaşları varsa, bunlar arasında bir tercih yapmaya çalıştıkları söylenebilir. İki yaşından önce başlayan bu arkadaş seçme olgusu, üç-dört yaşlarında kuvvetli bağlılıklar haline gelmeye başlamaktadır. Bu bağlılıkların süresi genellikle kısadır. Birkaç gün ile birkaç hafta arasında değişir. Bu bağlılıklar arasında her iki çocuk da başka arkadaşlar edinmekten

geri durmazlar. Çocukluğun en büyük mutluluklarından biri, güvenilir, yakın bir arkadaş sahibi olmaktır. En büyük üzüntülerinden biri de, böyle bir yakın arkadaş yitirmektir (Vassaf, 2001).

Çocuklar yaklaşık dört yaşındayken “en iyi arkadaş” terimini kullanmaya başlarlar. Bu yaştaki çocukların çoğunun en azından bir tane yakın ve karşılıklı akran ilişkisi vardır (Hinde, 1985; akt; Erwin, 2000). Okul yıllarında arkadaşlık kurup, bunu sürdürmenin fırsat ve olanağı daha fazladır ve buna bağlı olarak en iyi arkadaş sayısı da altı yaşında beş-altıya, dokuz yaşında dokuz-ona çıkmaktadır (Feiring ve Lewis, 1989; akt; Erwin, 2000). Küçük çocukların kullandıkları “en iyi arkadaş” teriminin anlamı, bu terime daha büyük çocukların yükledikleri anlamdan farklıdır. Çocukluğun orta döneminde, en iyi arkadaşlar belirli durumlara ya da ortamlara göre seçilebilir (Ray, 1995; Erwin, 2000). Örneğin, çocukların okuldaki ve oturdukları evin civarındaki arkadaşlıkları farklı olabileceği gibi, oynadıkları belli oyunlara göre de değişik arkadaşlar seçilebilir. Bu yaşlarda kurulan arkadaşlıkların pek çoğu geçicidir, ancak arkadaşlıkların kolay kurulduğu ve çocukların kaybettiklerinden daha çok arkadaş kazandıkları bir gerçektir (Buhrmester ve Furman, 1987; akt; Erwin, 2002).

Akran ilişkileri çocuğa pek çok şey kazandırır. Akranlar çocukların kendi kişiliklerini geliştirmelerine yardımcı olurlar. Çocuklar bu ilişkiler içinde kendileri hakkında geri bildirim alır, böylece kendileri hakkında algılar oluştururlar. Eşitliğe dayanan bu ilişkilerde, çocukların sosyal rollerine, konumlarına ve cinsel kimliklerine uygun davranışlar belirlenir (Roffey, Tarrant ve Majors, 1994; akt; Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2002). Anne-babaların bulunmadığı ortamlarda akranlar, güvenlik ve duygusal destek sağlarlar. Çocukların yeni ortamlarda, yeni insanlarla tanışmalarına yardımcı olur ve yeni sorunlarla baş etmelerini kolaylaştırırlar (Grusec ve Lytton, 1988, akt; Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2002).

Arkadaşlığın doğasında gönüllülük vardır, diğer ilişkilere göre daha nazik ve incedir. Sürekli ilişkiler içinde sayılabilecek kardeş, aile ve diğer akrabalıklardan çok daha farklıdır. Okul öncesinde arkadaş “benimle oyun oynayan kişi” ve “bana sevgi gösteren kişi olarak tanımlayan çocukların; büyüdükçe sevgi ihtiyaçları daha da önem kazanmaktadır (Selman, 1981). “Birisi nasıl sizin en iyi arkadaşınız olabilir?” diye sorulduğunda dördüncü sınıfların yanıtı “sürekli evinde kalabildiğim, uyuyabildiğim,

diğer arkadaşlarıyla top oynarken benim de oynamama izin veren kişi, benim en iyi arkadaşımdır” şeklinde olmuştur. Aynı soru altıncı sınıflara sorulduğunda “ söylediğiniz bir şeyi başkasına söylemiyor biriyle kavga ettiğinizde sizin yanınızda yer alıyor, onu telefonla aradığınızda size ters cevap vermiyorsa o sizin en iyi arkadaşınızdır” şeklinde yanıtlar bulunmuştur (Berndt, 1986; akt; Hoffman, Paris ve Hall, 1994).

Klein'in (1989) araştırmasında dört-altı yaşlarındaki çocukların arkadaşlığın anlamına ilişkin algıları incelenmiş ve bu düzeyde arkadaş “birlikte oyun oynanan ya da birlikte bir şeyler yapılan kişidir” yanıtlarının yaygın olduğu gözlenmiştir. Hugnes ve Noppe (1985), ilkökul ve yüksek okul yılları arasında arkadaşlıkta önemli değişikliklere işaret ederek, çocuklar zihinsel olarak geliştikçe arkadaşlığın anlamının da değiştiğini belirtmektedir. Arkadaşlık algılarının yaşla birlikte değişmesinin yanı sıra, arkadaş, yakın arkadaş, tanıdık ayrımları da gelişimsel farklılıklar göstermektedir (Çok, 1994).

Arkadaş ve yakın arkadaş arasındaki farkın ergenlik öncesinde geliştiği, özellikle kızların bu biçimdeki arkadaş ve yakın arkadaş yöneltik ayrımlarının belirgin olduğu ileri sürülmektedir (Berndt, 1981). Çocuklukta bile kızlar tanıdıklarına göre arkadaşlarına daha farklı davrandıklarını, örneğin arkadaşlarına daha fazla yardım ettiklerini ve onlarla paylaştıklarını açıkça belirtirken, erkekler tanıdıklarına ve arkadaşlarına benzer biçimde davrandıklarını dile getirmektedir (Berndt, 1981, akt: Çok, 1994).

1.1. Problem

Çocuklarla sürdürülen bir çalışmada yapılan bir görüşme sırasında görüşmeci ile çocuk arasında geçen diyalogda “Arkadaş Nedir?” sorusuna bir çocuğun yanıtı şöyle olmuştur.

Görüşmeci : Niçin Caleb senin arkadaşın?

Tony : Çünkü ondan hoşlanıyorum.

Görüşmeci : Niçin ondan hoşlanıyorsun?

Tony : Çünkü o benim arkadaşım.

Görüşmeci : Niçin o senin arkadaşın?

Tony (kibarca ve bıkkın bir şekilde) : Çünkü-Onu-Arkadaşım-Olarak-Ben-Seçtim (Rubin, 1980, akt; Hetherington ve Parke, 1993, 484).

Yukarıdaki diyalogda da görüldüğü gibi çocukların arkadaşlıklarının nasıl geliştiği ve hangi boyutları kapsadığı araştırmacıların gittikçe ilgisini çeken bir alan olmaya başlamıştır. Bu konuda şu sorular araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Çocuk en erken hangi yaşta “arkadaş” edinmeye başlar? Çocukluk arkadaşlığı ne kadar sürer? Arkadaşlık kurmada çocuklar arasında farklılıklar var mıdır ve farklılıklar ileriki yaşlarda da devam eder mi? (Cüceloğlu, 1991).

Arkadaş seçiminin önemli bir yanı, çocukların bu seçimleri kendilerinin yapmasıdır. Böylece çocuk kiminle arkadaş olacağına karar vermenin mutluluğunu yaşamaktadır.

Okul döneminde çocuklar, arkadaşlarını çoğunlukla yakın çevrelerindeki komşularından seçerler. Ancak seçimi yaparken onların, kendi yaşlarına, cinsiyetlerine, zihinsel ve sosyal düzeylerine uygun olmalarına özen gösterirler. Yıllar ilerledikçe arkadaş seçiminde, yardımseverlik, dürüstlük, sağduyu sahibi olmak, arkadaş canlısı olmak gibi kişilik özellikleri ön sırayı almaya başlar (Yavuzer, 1996).

Gündelik yaşamda insanlar diğer insanlarla, çeşitli durum ve ortamlarda ilişki kurarlar. Bu durumların bir kısmı bireylerin seçimlerine bağlıdır, bir kısmı ise bireylerin seçimlerinden bağımsızdır. Yani bireyler ellerinde olmadan o durumda ya da o ortamda ilişki kurmak zorunda kalırlar. Genellikle insanlar seçerek girdikleri ortamda daha rahatlırlar, seçmeden girdikleri ortamları da yapabildikleri oranda kendi istedikleri biçime getirmeye çalışırlar.

Çocuklar arasında arkadaşlık, yaşıtlık, zeka, toplumsallık, eski bir arkadaş ya da kardeşlerden birine benzerlik ve işbirliğine girme yeteneği gibi belirli etmenlere bağlıdır. Her arkadaşlık ya da görünüşte arkadaşlık, kendine göre özellikler taşımakta ve çok geniş ilişkiler dizisini temsil etmektedir. Gerçek bir sevgiye dayanabileceği gibi, karşılıklı çıkar üstüne de kurulabilir. Arkadaşlardan biri emredebilir, egemendir, diğeri boyun eğebilir. Biri öndedir, öteki izleyici (Senemoğlu, 1997).

Çocuğun yaşamında ilk defa arkadaş seçmesini tayin eden şey, ya anne-babasından gördüğü dikkat ve ilgiyi devam ettirmek veya bunun aksi olarak, anne-babasının kendisine vermekte kusur ettiklerini başkalarından elde etmek arzusudur.

Yani bu seçim, çocuğun ne aradığına, ne bulmak istediğine bağlıdır. Çocuk arkadaşını kendi isteğiyle elde mevcut olanlar arasından seçer. Fakat yetişkinlerin müdahalesi çok defa kendi kendine seçim yapmasına engel olur (Vassaf, 2001).

Çocuklar için herhangi biriyle oynamak, arkadaşlarıyla birlikte oynamakla aynı değildir. Çocukların istenen arkadaşlık kurmalarında ortak amaçların olup-olmaması etkili olur. Arkadaşları olan çocuklara dikkat edildiğinde, bu çocukların arkadaşlarıyla daha çok konuştuğu, oyunlarda daha çok yer aldığı ve böyle çocukların diğer çocuklar tarafından izlendiği görülmüştür. Arkadaşlık kurdukları diğer çocuklarla daha çok görüştikleri, eğlendikleri, oyuncaklarını paylaştıkları ve birbirlerine yardım ettikleri belirtilmiştir (Papalia ve Olds, 1993).

Bütün bu anlatılanlar göz önünde tutularak; çocuğun arkadaş seçme süreçlerine bakılacak olursa, arkadaş seçme ya da arkadaşlık kurmada orta yaş çocuğunun önem verdiği etmenlerden biri, cinsiyettir. İlkokul dönemi çocuklarının kendi cinsiyetinden olanlarla arkadaşlık kurma isteği içinde oldukları görülmüştür. Karşı cinsle arkadaşlık bu dönemde çocuklar tarafından tercih edilmeyen bir ilişki kurma biçimidir. Arkadaş seçimini etkileyen diğer bir etmen de, popülerliktir. Akranları içinde gözde olan çocuklarla arkadaşlık kurma, o gruba girme çabaları arkadaş seçiminde etkisini gösterir. Fiziksel özürleri olan çocuklar daha az çekici bulunmakta ve muhtemelen arkadaş olarak daha az tercih edilmektedirler (Kleck ve De Jong, 1983). Kültürlerarası perspektiften bakıldığında, Abel ve Şahinkaya (1962) çocukların kendi ırklarından çok, kendi cinslerini seçtiklerini ortaya koymuşlardır. A.B.D.'de yapılan çalışmalarda da çocukların ırk ayrımı yapmadıklarını sadece kendi yaştı ve cinsinden çocukları seçtikleri gözlemlenmiştir (Hetherington ve Parke, 1993; Hoffman, Paris ve Hall, 1999). Çocukların arkadaş seçimini etkileyen faktörleri konu alan ve A.B.D.'de yapılan bir diğer çalışmada da çocukların telaffuzu kolay isimleri olan çocuklarla arkadaş olma eğiliminde olduklarını telaffuzu zor olanları ise tercih etmediklerini ortaya koymuştur (Croft, 1994; Hetherington, Parke, 1993).

Okullardaki rehberlik servislerinin amaçlarından biri kendini gerçekleştiren bireyler yetiştirmektir. Burada kendini gerçekleştirme kavramı ile anlatılmak istenen Maslow' un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki en üst basamağa ulaşmasıdır. En üst basamağa gitme yolunda bireyin sırasıyla birtakım ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Bunlar;

fizyolojik, güvenlik, ait olma, sevgi ve saygı ihtiyaçlarıdır. Piramidin son basamağını kendini gerçekleştirme oluşturur. Burada adı geçen ait olma ve sevgi basamağı diğer basamaklarda da olduğu gibi gerçekleştirilemezse kişi bir üst basamağa geçmekte zorlanacaktır. Böylece ait olma ve sevgi basamağının geçilmesi için kişinin sağlıklı ilişkiler kurması gerektiği söylenebilir (Altıntaş, 2002, 7).

Ait olma ve sevgi basamağının sağlıklı bir şekilde geçirilebilmesi, kişinin çevresindeki diğer insanlarla kuracağı sağlıklı ilişkiler ve sosyalleşmenin sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda öğrencilerin ait olma ve sevgi ihtiyacının okul ortamında gerçekleşmesini kolaylaştıran birimlerden biri olan okullardaki rehberlik servislerinin gelişimsel rehberlik konusuna gerekli özeni göstermelerinde yarar vardır.

Gelişimsel rehberlik yaklaşımına göre bireylerin hayatlarının her döneminde başarmaları gereken birtakım görevleri vardır. Daha önce de vurgulandığı gibi orta çocukluk dönemine ait bazı gelişim görevleri (yaşlılar dünyasında oynama ve yaşamaya alışma ile akran standartları ile yaşama) bu araştırma da incelenen çocukların arkadaşlık algıları ve seçimlerini etkileyen faktörlerle ilişkili görülmektedir. Bir başka deyişle çocukların arkadaşlık algılarını ve seçimlerini etkileyen faktörleri ortaya çıkarma yoluyla bu dönem çocuklarının gelişim görevlerini yerine getirmelerinde çocuklara destek olan anne-baba ve öğretmenlere yol gösterici olacaktır. Çünkü bireylere verilecek gelişimsel rehberlik hizmetinin amacı gelişim görevlerini başarıyla tamamlamalarını kolaylaştırmak ve desteklemektir (Kuzgun,1988).

Okulların akademik başarıyı öne çıkardığı ancak bireyin benlik tasarımının gelişimine ve kendini gerçekleştirmeye, sosyalleşme süreci içinde sosyal uyum ve iletişim becerilerini geliştirmeye çok da önem vermediği söylenebilir. Gelişimsel rehberlik kapsamında öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimi açısından bu araştırmanın sonuçları önemli ip uçları ortaya koyabilir.

İlköğretimde rehberlik hizmetlerinin genel özellikleri ve amaçları 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na (1994) göre ilköğretimin amaçları içinde yer alan "Öğrenciyi toplum içindeki rollerini yapan, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, işbirliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen iyi ve mutlu bir vatandaş olarak yetiştirmek" maddesi dikkati çekmektedir (Tebliğler Dergisi, Sayı: 2481, Ekim 1997).

Bu amaç ve görevin gerçekleşmesi çocukların gittikçe genişleyen bir çevre içinde sosyalleştirilmesi, diğer bir deyişle, çocukların sosyal bir varlık olarak buldukları kültürün kendilerinden beklediği rollerin, etkileşim tarzının, temel alışkanlık ve tutumların öğrenilip geliştirilmesi ile sağlanabilir (Tan,1992).

Yedi-on iki yaş çocuklarının kişisel-sosyal gelişim alanında önemli nokta “yaşamayı öğrenmek” ilköğretimin birinci kademesindeki kişisel-sosyal gelişim alanında kazandırılacak yeterlikler ve hedefler içinde yer almaktadır. Bunu gerçekleştirmeye yönelik kişisel rehberlik hizmetleri, aşağıdaki yeterlik alanlarını kapsamaktadır (Yeşilyaprak, 2000).

Yeterlik (A): Kendini anlama ve değerlendirme

Yeterlik (B): Başkalarını anlama ve kabul etme

Yeterlik (C): Ailenin değerini anlama ve kabul etme

Yeterlik (D): Toplum olgusunu anlama

Yeterlik (E): Karar verme, amaç belirleme, plan yapma ve yürütme

Yeterlik (F): Kendini tehlikelerden koruma ve yaşamı güvenli sürdürme

Yeterlik (B) içinde yer alan hedef davranışlara bakılacak olursa; “Arkadaş edinme ve sürdürme sürecini öğrenir, karşı cins ve kendi cinsiyle ilişkileri geliştirir, ilişkilerde değişikliklere yol açan durumları tanımlar (aile, arkadaş, yetişkinlerle) ve bu değişikliklerle nasıl etkili bir şekilde başa çıkacağını anlar” maddeleri dikkati çekmektedir (Yeşilyaprak,2000, 77).

Sosyalleşme sürecinde olan ve artık ailesinin dışında toplumun da bir parçası olma yolunda ilerleyen çocuk, kurduğu ve kuracağı arkadaşlık ilişkileri ve akran grubu ilişkileri ile yaşamına yön verir. Yukarıda değinilen bilgiler ışığında ilköğretim birinci kademe 3. 4. ve 5. sınıf çocuklarının, arkadaşlık hakkındaki görüşleri ile arkadaşlık seçimlerinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve sosyo-ekonomik düzeyi temsilen eğitim aldıkları okul değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, ilköğretim birinci kademe 3. 4.ve 5. Sınıf öğrencilerinin arkadaşlığın anlamı konusundaki görüşlerini ve arkadaşlık seçimlerinin nelerden etkilendiğini belirlemektir. Bunun için arkadaşlığın anlamı ve seçiminin bazı kişisel değişkenlere göre (cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo-ekonomik düzey) farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Alt Amaçlar

1.0. Çocukların arkadaşlık konusundaki görüşlerinin neler olduğu :

1.1. Çocukların arkadaşlık konusundaki görüşleri okullara (sosyo-ekonomik düzeyi temsilen) göre farklılaşmakta mıdır?

1.2. Çocukların arkadaşlık konusundaki görüşleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Çocukların arkadaşlık konusundaki görüşleri sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

2.0. Çocukların iyi arkadaş konusundaki görüşlerinin neler olduğu:

2.1. Çocukların iyi arkadaş konusundaki görüşleri okullara göre farklılaşmakta mıdır?

2.2. Çocukların iyi arkadaş konusundaki görüşleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

2.3. Çocukların iyi arkadaş konusundaki görüşleri sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

3.0. Çocukların kötü arkadaş konusundaki görüşlerinin neler olduğu:

3.1. Çocukların kötü arkadaş konusundaki görüşleri okullara göre farklılaşmakta mıdır?

3.2. Çocukların kötü arkadaş konusundaki görüşleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

3.3. Çocukların kötü arkadaş konusundaki görüşleri sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

4.0. Çocukların arkadaş edinmeyi kolay ya da zor bulmalarına göre:

4.1. Çocukların arkadaş edinmeyi kolay ya da zor bulmaları sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

4.2. Çocukların arkadaş edinmeyi kolay ya da zor bulmaları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

5.0. Çocukların arkadaş seçiminde cinsiyetin önemli olup-olmadığı ile ilgili görüşler:

5.1. Çocukların arkadaş seçiminde cinsiyetin önemli olup-olmaması konusundaki görüşleri sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

5.2. Çocukların arkadaş seçiminde cinsiyetin önemli olup-olmaması konusundaki görüşleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

6.0. Çocukların arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olmasının önemli olup-olmadığı ile ilgili görüşler:

6.1. Çocukların arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olanları seçip-seçmemeleri sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

6.2. Çocukların arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olanları seçip-seçmemeleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

7.0. Çocukların arkadaş seçiminde önemli olan özelliklerin neler olduğu ile ilgili görüşler:

7.1. Çocukların arkadaş seçiminde önemli olan özellikler okullara göre farklılaşmakta mıdır?

7.2. Çocukların arkadaş seçiminde önemli olan özellikler cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

7.3. Çocukların arkadaş seçiminde önemli olan özellikler sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

8.0. Anne-babanın çocuğun arkadaş seçimine karışıp-karışmaması ile ilgili görüşler:

8.1. Çocukların arkadaş seçiminde anne-babanın, karışması ile ilgili algıları sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

8.2. Çocukların arkadaş seçiminde anne-babanın, karışması ile ilgili algıları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

9.0. Anne-babaların çocuğun arkadaş seçiminde aradıkları özellikler ile ilgili görüşler:

9.1. Çocukların arkadaş seçiminde anne-babaların aradıkları özellikler ile ilgili algılamaları okullara göre farklılaşmakta mıdır?

9.2. Çocukların arkadaş seçiminde anne-babaların aradıkları özellikler ile ilgili algılamaları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

9.3. Çocukların arkadaş seçiminde anne-babaların aradıkları özellikler ile ilgili algılamaları sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

10.0. Öğretmenlerin öğrencilerinin arkadaş seçiminde aradıkları özellikler ile ilgili görüşler:

10.1. Öğrencilerin arkadaş seçiminde öğretmenlerin aradıkları özellikler ile ilgili algılamaları okullara göre farklılaşmakta mıdır?

10.2. Öğrencilerin arkadaş seçiminde öğretmenlerin aradıkları özellikler ile ilgili algılamaları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

10.3. Öğrencilerin arkadaş seçiminde öğretmenlerin aradıkları özellikler ile ilgili algılamaları sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bireylerin duygu ve düşüncelerini açıkça söyleyememeleri, yaşlılarıyla ya da mevki olarak kendinden büyüklerle rahat konuşamamaları, arkadaş edinememeleri, gruplara girememeleri iletişim sorunları arasında yer almaktadır (Çulha ve Dereli, 1997). Çocukların arkadaş ve akranlarıyla ilişkileri en azından 1920'lerden beri araştırmacıların ilgisini çeken bir konu olmasına rağmen, hızla çoğalmakta olan ampirik bulguların birleştirilmesine yönelik sistematik kuramların ortaya atılması ancak 1970'lerden sonra gerçekleşmiştir.

Son yıllarda çocukların arkadaşlarını nasıl seçtikleri, arkadaşlıktan beklentilerinin ne olduğu, arkadaş seçimlerini etkileyen etmenlerin ne olduğu, arkadaşlık kavramından ne anladıkları, iyi arkadaş ve kötü arkadaş kavramlarına hangi özellikleri yükledikleri araştırmacıların ilgisini çeken konular arasında yer almaktadır. Ancak yapılan literatür taraması sonucu Türkiye'de bu alanda yapılan çalışmaların az olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar daha çok orta okul, lise ve üniversite öğrencilerini kapsamış ve bu gruptaki gençlerin arkadaşlık tercihlerinin neler olduğu ve neye göre şekillendiği ana-baba tutumları, sosyo-ekonomik düzey ya da akademik başarı gibi değişkenler açısından incelenmiştir (Arısoy,1983, Bilgiç, 2000, Çok, 1994, Doğan, 1983, Gündüz, 1986, Oskay, 1985).

Yapılan çalışma ile çocukların arkadaşlık anlayışlarının neler olduğunu ortaya çıkarmak ve arkadaşlık seçimlerinin nasıl şekillendiğini belirlemek ayrıca, çocukların seçimlerini etkileyen etmenlerin neler olduğunu tespit edebilmek için; konu ile ilgili yurt dışında yapılmış çalışmaların ışığında Türkiye'deki durumun ne olduğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Yapılan çalışmanın çocukların arkadaşlık anlayışları ve seçimleri konusunda ortaya koyduğu bulgular yoluyla, alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca okullarda sunulacak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetiyle ilgili yeni görüşlerin ortaya çıkarılması bakımından çalışma önemli ve değerli görülmektedir. Rehberlik hizmetlerinin ilkokulda sınıf öğretmenleriyle yürütülen bir bölümünün de olduğu düşünülerek çıkacak sonuçların sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine yönelik yaklaşımlarını da gözden geçirmelerini sağlayacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin arkadaşlık hakkındaki anlayışları ve seçimlerini etkileyen faktörler konusunda ortaya çıkan bulgular doğrultusunda, arkadaş seçimi ile ilgili problem yaşayan öğrencilere karşı nasıl bir yaklaşım izlenebileceği konusunda okullardaki rehberlik çalışmalarına ve üniversitelerdeki deneysel çalışmalara kaynaklık edeceği beklenmektedir.

Bu araştırma ile cinsiyet, sınıf düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey değişkenleri doğrultusunda ilkokul 3. 4. ve 5.sınıf çocuklarının arkadaşlık hakkındaki görüşleri ve arkadaşlık seçimlerini etkileyen etmenlerin neler olduğuyla ilgili bulgular saptanmıştır. Üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıf çocuklarının devam ettiği okullarda yönetici, öğretmen ve okul psikolojik danışmanlarına, anne-babalara ve aile rehberliği yapan uzmanlara çocuklara yaklaşımları konusunda destekleyici bilgiler vererek, daha sağlıklı sosyal ilişkilerin geliştirilmesi ve daha sağlıklı arkadaşlık ilişkilerinin kurulmasına yardımcı olunabilir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şöyle belirlenebilir.

1. Araştırma sonuçları yalnızca ilköğretim 1. kademe 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin bulunduğu okullarda okuyan ve benzer sosyo-ekonomik düzeye sahip devlet okulu öğrencilerine genellenebilir.
2. Araştırmada incelenen arkadaşlık hakkındaki görüşlerin ne olduğu ve arkadaşlık seçimlerini etkileyen etmenler bu anketin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
3. Araştırmada ele alınan değişkenler cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo-ekonomik düzey ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Araştırmada kullanılacak olan bazı kavramların tanımları aşağıda verilmiştir.

Arkadaş: Başkalarına tercih edilen, kendisine karşı yakınlık ve dostluk duyulan, birlikte etkinliklerde ve yoğun etkileşimde bulunulan; fikir, görüş ve ilgileri paylaşan kişi (Arısoy, 1983, 8).

Arkadaşlık: Karşılıklı güven, destek, saygı, anlayış ve içtenlik öğeleri içeren duygusal bir ilişkidir (Yavuzer, 1998, 148).

Arkadaş Seçimi: Bir arkadaş olumlu değerlendirme; kendisiyle birlikte etkinliklerde bulunma; beraber vakit geçirme; aynı fikirde ve görüşleri paylaşma davranışlarının bütünü (Arısoy, 1983, 9).

Akran Grubu: Etkileşen, ortak amaç ve değerleri paylaşan ve davranışları karşılıklı olarak üzerinde anlaşmaya varılmış kurallarla yönetilen, görelî olarak kararlı ya da kalıcı bir bireyler –burada çocuklar– grubudur (Hartup, 1970; Akt ;Onur, 1998, 367).

BÖLÜM II

2.ARKADAŞLIK KAVRAMI İLE İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, ilk olarak arkadaşlık kavramı ve arkadaşlık seçimleri ile ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiş olup, daha sonra ise yurt dışı ve yurt içinde yapılan araştırmalar üzerinde durulmuştur.

2.1. İnsan İlişkileri ve Toplumsal Gereksinimler

İnsan ilişkileri toplumsal ilişkiler olarak insanın başkalarıyla her türlü ilişkilerini, etkileşimini ve iletişimini kapsar. İnsan bir çevreye topluma doğar, orada gelişir, olgunlaşır ve yaşar. İnsan ilişkileri, insanı toplumsal bir varlık yapan, insanın mutlu olmasını etkileyen başkalarıyla kurduğu etkileşim ve iletişimlerinin tümüdür.

İyi insan ilişkileri, iki veya daha çok birey arasındaki sevgi, saygı, anlayış ve karşılıklı güven ile haklara dayalı iletişim ve etkileşim olmaktadır (Özoğlu, 1978, 11). Aynı zamanda insanın varoluş koşullarından kaynaklanan gereksinimlerinin tanımlanabilmesi gerekmektedir.

Fromm, insanın gereksinimlerini beş bölümde toplar: İlişki gereksinimi, aşkınlık (transendence) gereksinimi, kimlik gereksinimi, köklülük gereksinimi ve de bir yönelim dayanağına duyulan gereksinim. İnsanın ruhsal temel gereksinimleri: Arkadaşlık, bir grup üyesi olma, rol ve statüye sahip olma, toplumsal güvenlik, bir işe yarama ve bağımsızlıktır (Geçtan, 1998).

İlişki gereksinimi, insanın insan olmak uğruna, doğa ile olan birincil beraberliğinden kopmuş olması gerçekliğinden kaynaklanır. Hayvanın doğa ile olan

içgüdüsel bağları yerine, insan kendi ilişkilerini kendi kurmak zorundadır ve bu ilişkilerin en güçlüsü insanların birbirine duyabileceği sevgi ile gerçekleşir (Geçtan, 1998).

İnsanın temel psikolojik gereksinimlerinden biri, diğer insanlarla sevgi alışverişinde bulunmak ve dostça ilişkiler kurabilmektir (Geçtan, 1978, 91). Sevgi, açlık ve susuzluk gibi sürekli doyurulmak isteyen bir duygudur. Maslow (1969), insanın güdülenmesinin bir aşama sırası izlediğini öne sürmüştür. Maslow'a göre gereksinimler önem sırasıyla: "1.Açlık, susuzluk, cinsel istek gibi fizyolojik gereksinimler, 2.Korunma, 3.Sevgi, 4.Özdeğer, 5. Özgerçekleştirim" biçiminde sıralanmıştır (Geçtan, 1978, 92).

İnsan ilkel bağlarından koptukça kendini doğadan ayrı görmeye başlar ve yalnızlıktan kurtulma yollarını arama isteği güçlenir.Yalnızlıktan kurtulmanın bir diğer yolu topluma karışmak, toplumla bağdaşmaktır. Gelenekleriyle, görenekleriyle, inançlarıyla bağdaşmak. Çağdaş toplumlarda en yaygın yalnızlıktan kurtulma yoludur bu. İnsan başkalarıyla aynı olmak, onlar gibi düşünmek, giyinmek, geleneklere uymak ister. Uyduğu ölçüde korku ve yalnızlık duygusundan kurtulur (Fromm, 1980).

2.1.1. İnsan İlişkileri ve Grup-Birey Etkileşimi

Küçükken çocuk topluluklarına katılmayan bir kimse, gruplar içinde nasıl hareket edeceğini bilmeyen ve kendini toplum yaşamının gereklerine uyduramayan bir insan halini alır. Kişi, davranış sisteminin önemli bir kısmını, arkadaşlarından, beraber oyun oynadığı diğer çocuklardan öğrenir (Özgür, 1976, 354; akt; Küçük, 1984). Özgeciliğe ve bencilliğe ait eğilimleri, oyuncaklara değer vermeyi, bir çok oyun oynamayı, mülkiyet duygusunu, büyüklere, küçüklere, okula karşı iyi ve kötü duygular beslemeyi çocuk hep oyun arkadaşlarından, dostlarından öğrenir. Bu temel, gelecek yaşamını oluşturur.

Bireyler, kendi kişisel güvenceleri ve mutluluklarına doğrudan katkısı olduğu için, birincil ilişkiler kurarlar. Kişi, birincil ilişkide "kendisi olduğu için" benimsenir,

kabul edilir. Bu ilişkide kendisini bulur, rahatlar, böylece doyumluluk sağlar (Bülbül, akt; Küçük,1984).

Birincil ilişki: sıcaktır, yakındır, içtendir, güvenlidir. Olduğu gibi kabul edilir. Biçimsel olmaktan uzaktır. Birincil ilişkilerde iletişim sözden öte yollarla da yapılır. Konuşma dışındaki yollarla başkalarının önünde açıklanamayacak duygular, gereksinimler iletilir. Birincil ilişkilerde kişi kendini bulur, kendisi olur, kendisi olduğu için de benimsenir. Birincil ilişki bireyin bir yanını değil tüm yanlarını kapsar. Bu ilişki başkalarına aktarılmaz. Bireyler hiçbir yanlarını saklamadan, özgür bir biçimde diğer bireylerle etkileşimde bulunurlar. Böylece diğer insanlarca benimsenirler, kabul edilirler (Bülbül, akt; Küçük,1984).

Arkadaş beğenisinin önem kazandığı son çocukluk dönemlerinde 8-12 yaşlar arasındaki dilim, “gruplaşma dönemi” nin ön hazırlayıcısı olarak bilinir. Takıma bağlılık ve onun içindeki işbirliği,bireysel yarıştan üstün gelebilir. Bir akran grubuna uyum sağlamak ve yeterli sosyal becerilere sahip olmak, çocuğun yüksek benlik saygısına ulaşmasında oldukça önemli bir yer tutar (Yavuzer, 2000).

2.1.2. 6–12 Yaş Çocuğunun Gelişim Görevleri ve Gelişimsel Özellikleri

Araştırma bulguları ilk bağlanmanın güvenli olması ölçüsünde orta çocuklukta yaşıt ilişkilerinde başarı olasılığının artacağını göstermektedir. Bu bulgu, Erikson’un bebeklikte geliştirilen temel güven duygusunun ilk ve orta çocuklukta özerkliğe ve yaşıtlarla ilişkilerde başarıya katkıda bulunacağına ilişkin varsayımını desteklemektedir (Onur,1998).

Bu dönemin gelişim görevleri ve ayrıca psikoseksüel, bilişsel, ahlak ve psikososyal gelişim özellikleri aşağıda açıklanmıştır.

Gelişim Görevleri: İlk çocukluk dönemi 5-8 yaşlarından, 10-12 yaşlarına kadar olan zamanı kapsar ve aşağı yukarı ilkokula devam eden çocukları içine alır. On-on iki yaşlarındaki, çocuk okulda ve mahallede birtakım sosyal ilişkiler kurmaktadır. Sinirsel ve kassal becerileri gerektiren bedensel oyunlar oynayabilmektedir. Nihayet,

yetişkinlere özgü zihinsel kavramları, mantığı, sembolizmi ve iletişim yollarını kavrama çabası içindedir. Başlıca gelişim görevleri aşağıdaki gibidir:

- a. Büyük ve küçük kasları kullanmayı öğrenme,
- b. Çeşitli oyunlarda beceri kazanma,
- c. Kurumsal kurallara uyarak yaşamayı öğrenme,
- d. Yaşlılar dünyasında oynama ve yaşamaya alışma,
- e. Ev dışında başka yetişkinlerle ilişki kurabilme,
- f. Bedenini kendine özgü nitelikleri ile tanıma ve kabul etme,
- g. Kendi cinsi ile özdeşleşebilme, kendi cinsine uygun rolleri benimseme,
- h. Bedenine bakma ve temizlik alışkanlıklarını kazanma,
- i. Akran standartları ile yaşamamanın, yetişkin standartlarına göre yaşamdan daha önemli olduğunu benimseme,
- j. Kendi davranışlarının sorumluluğunu yüklenebilme,
- k. Okuma-yazma, konuşma ve hesaplama gibi temel okul becerilerini kazanma,
- l. Zaman kavramlarını öğrenme,
- m. Somuttan soyuta doğru uslamlama gücünü kazanma. (Baymur, 1994).

Yukarıdaki liste incelendiğinde (d) ve (i) şıklarının doğrudan ya da dolaylı olarak bu araştırmanın konusuyla ilgili olduğu görülmektedir.

Psikoseksüel Gelişim: 6-7 yaşlarından yaklaşık 12 yaşlarına dek süren çağı Freud psikoseksüel açıdan *Gizlilik (Latency)* Dönemi olarak adlandırır. Bu dönem çocuğu okumaya, oyuna, o toplum için geçerli olan araç ve gereçleri kullanmayı öğrenmeye ağırlık verir. Yetişkin yaşama geçiş için beceriler kazanma yolunda çabalarını geliştirir. Oyun etkinliklerinin çocukluk düşlemlerinden sıyrılıp, beceriler ve başarılar kazanmaya yönelik eylemlere dönüştürür. Arkadaşlıkların, dostlukların oluştuğu görülür (Öztürk, 1995; Geçtan, 1998; Geçtan, 2000; Cüceloğlu, 1991) Kendini oyuna veren orta yaş çocuğu, sevgi gösterilerini ev dışında arkadaşlarına yöneltir (Senemoğlu, 1997).

Bilişsel Gelişim: Piaget 7-11 yaş arasında olan çocukların içinde bulunduğu basamağı bilişsel açıdan Somut İşlemler Dönemi olarak adlandırmaktadır. Bilişsel yetiler ve duygusal tepkilerde gerçeklik ilkesinin egemenlik kazanması, bilişsel

yetilerde ve düşüncede büyüsel, animistik, dürtüsel özelliklerin yok olması; zaman ve uzay kavramlarının, neden-sonuç bağlantılarının gerçeğe yakınlaşması; soyutlama, kavramsallaştırma ve genelleme yetilerinin gelişmesi ve duygusal tepkilerde denetim oluşması bu dönemin özelliklerindedir (Öztürk,1995; Geçtan,1998; Geçtan,2000; Cüceloğlu, 1991). Çocuğun ben merkezlikten uzaklaşarak olayları ve dünyayı başkaları açısından görebilme özelliğinin geliştiği görülür (Senemoğlu, 1997).

Ahlak Gelişimi: Kohlberg'in ahlak gelişimi kuramına göre, orta yaş çocuğu geleneksel düzeyde 3. Aşamada yer alır. Kişilerarası Uyum Eğilimi de denen bu dönemde çocuklar; akran gruplarıyla iş birliği içindedirler. İyi davranış, başkalarına yardım etmek ya da onları mutlu etmektir. Başkaları tarafından onay görmek, iyi çocuk olmak önemlidir. Ben merkeziliğin azalması ve somut işlemler dönemine girmesiyle çocuk, olaylara başkaları açısından bakabilme özelliğini kazanır. Ahlaki yargılarda başkalarının hissettiklerini de dikkate alır. Artık yaptıklarını sadece ceza almamak için ya da kendisi için değil, aynı zamanda başkalarını mutlu etmek için de yapmaya çalışır (Senemoğlu, 1997; Cüceloğlu, 1991).

Psikososyal Gelişim: Başarıya Karşılık-Aşağılık Duygusu olarak adlandırılan bu evre 6-12 yaş arası kapsamaktadır. Bu devrede çocuk okula gitmeye hazırlanır. Okula başlayan çocuktan bazı zihinsel ve sosyal becerileri kazanması beklenir. Erikson, çocuğun ilk yaşlarda kazandığı temel güven duygusuyla okuldaki başarısı arasında bir ilişki olduğunu savunur. İyi bir anne-baba ilişki ortamının içinde yetişen çocuk, temel güven duygusunu kazandığı için, okulun kendisine getirdiği yeni öğrenme aşamalarını korkmadan karşılayabilir ve başarılı olur. Erikson, çocuğun sosyal gelişmesiyle ilgili bu kuramında, bu devrede iki uçlu boyutu çalışma (industry) ve aşağılık (inferiority) duygusu olarak tanımlar. Temel güven duygusunu kazanamamış çocuklar ise tam başarı gösteremezler. Çok sayıda araştırma Erikson'un beklentilerini desteklemiştir (Bradley ve Coldwell,1976; Hess, Shipman, Brophy ve Bear, 1969; Cüceloğlu,1991).

Benlik kavramı, kişinin kendisiyle ilgili bilgisini içerir ve gelecekteki davranışlarına rehberlik eder. Benlik kavramı orta çocukluk döneminde gelişmektedir. Çocuğun orta yaş çocukluğa adım atmasıyla birlikte, psikolojik ve sosyal ilişkilerinin de başladığı söylenebilir. Çocuk gerçek benliği ile ideal benliğini karşılaştırmakta, sosyal

değerler ve ihtiyaçlar ile kişilik arasında koordinasyonu sağlamaya başlamaktadır (Papalia ve Olds, 1993).

Bilişsel gelişmesinin hızlı olduğu ve okulda bir çok beceriler öğrendiği bu evrede, çocuğun sosyal ilişkilerinde de bir süreklilik ve tutarlılık görülür. Bu evre için söylenebilecek en kesin şey, bu yaştaki çocuklar arasında arkadaşlığın gittikçe önem kazandığıdır. Arkadaşlığın önem kazanması, bundan sonraki ergenlik döneminde de devam eder (Cüceloğlu, 1991).

2.1.3. Okul Çağı Çocuğunda Arkadaşlık, Akran Grupları ve Toplumsal Gereksinimler

Okul çağına gelindiğinde, okul yaşamının heyecanlı yönlerinden biri yeni arkadaşlıklar kurmaktır. Çocuk başkaları tarafından sevilme, oyunlara ve etkinliklere kabul edilmek ve değer verilmek ister. Okul çağı çocuğu, kurduğu arkadaşlıklar sayesinde aile biriminin ötesinde ufkunu genişletir, dış dünyaya ilişkin deneyim kazanmaya başlar, benlik imajı oluşturur ve bir sosyal destek sistemi geliştirir. Bu dönemde çocuğun yaşamı evin dışına taşmakta, yaşlılarının ve okulun etki alanına girmektedir. Okul, özlemle beklenmekle birlikte genellikle, çocuklar için bir baskı dönemidir. 6-12 yaşları arasında arkadaşlık kurmak, son çocukluk döneminin en önemli görevlerinden biridir ve bu hayatları boyunca devam edecek sosyal bir beceridir (Yavuzer, 2000).

“Akran ilişkileri” kavramı psikologlar tarafından yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. Akran ilişkilerini inceleyen çağdaş çalışmalarda bireyin akranları ile olan ilişkilerin iki boyutu arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir (Berndt ve Ladd, 1989, akt; Bilgiç, 2002). Bunlar:

- a. Bir akran grubu tarafından sevilme ve kabul edilme durumu olan popülerlik,
- b. Yakın arkadaşlık kurma durumu olan arkadaşlık,

Bu tanımlamaya göre, popülerlik bir grubun bir kişiye karşı görüşünü gösteren tek yanlı bir durumdur. Arkadaşlık ise bireyler arasında kurulan yakın ve çift yönlü bir ilişkidir (Bilgiç, 2000).

Okul çağı çocuğu beğenilmek ister. Çekingen olsa bile yine de kendi yaştlarınca kabul edilme gereksinimi duyar. Ancak bazıları arkadaşlık kurmayı öğrenme konusunda yavaştır. Bir kısmı da arkadaşlık kurmaya istekli oldukları halde gruplardan dışlanmış olabilirler. Dışlanmalarında veya itici bulunmalarında çeşitli bireysel özellikleri rol oynayabilir. Çocuklar genellikle engelleyici ve saldırgan davranışlar sergilediklerinde akranları tarafından reddedilirler. Bu dışlanan çocuklar zamanının çoğunu yalnız geçirirler (Yavuzer, 2000).

Okul çağı aynı zamanda öğrencilerin gruplaşma çağıdır. Çocuğun akran veya oyun gruplarından birine katılması, çocuk için bir gereksinme olduğu kadar onun sosyalleşmesi için bir zorunluluktur. Çocuk bu devrede sadece başkalarının tutum ve fikirlerinin bilincine varmakla kalmaz aynı zamanda onların dikkat ve onayını kazanmaya da özen gösterir. Çocuk 10 yaşına geldiğinde, duygularını sosyal grubun istekleri doğrultusunda değiştirme olanağına sahiptir. Böylelikle, daha olgun bir davranış tipi gösterme yolunda ilk adımlarını atmaya başlar (Yavuzer, 1979, 22).

Çocuğun toplumsal gelişimi için, akran gruplarına girmesi bir zorunluluktur. Çocuk grup içinde, arkadaşları ile kurduğu ilişkilerle toplumsallaşır. Böylece başkaları ile yarışmayı, işbirliği kurmayı, başkaları için sorumluluklar yüklenmeyi, çalışmayı, haklarını kazanmayı öğrenir (Başaran, 1994).

İlkokul çağında diğer insanlarla anlaşabilmek için fikirlerini onlara uygun cümlelerle anlatmaya çalışır. Başkalarının söylediklerini de anlayabilmek için “yeni bir zihni çerçeve” geliştirmek zorundadır. Artık tek değildir. Bu ben-merkezlilikten özgeciliğe doğru, toplumsallaşmaya atılan bir adımdır. Başkalarıyla beraber olmanın kendine özgü kurallarını benimsemek gerekmektedir. Yine ilişkiyi sürdürmek için de belli bir olgunluk gerekmektedir. Bu bakımdan bir kişinin ruhsal olgunluğunu kurduğu arkadaşlıklara bakarak saptayabiliriz. “Hiç arkadaşı olmayan bir kimsenin önemli ruhsal sorunlarının var olabileceğini” söylemektedir. Aşırı kollanan, kısıtlanan, saldırgan, cinsel kimliğini kazanmakta güçlük çeken çocuklar, arkadaşlık kurmakta güçlük çekerler, hırçınlaşırlar, edilgendirler (Yörükoğlu, 1998).

Aydoğmuş (1994)'un da belirttiği gibi okul çağı çocuğunda uyum ve davranış sorunlarından biri olarak “arkadaş edinmemek” de yer alır. Psikolojik bakımdan

normal çocuğu tanımlarken Anna Freud'un ölçütlerinin içinde "İnsanlar arası ilişkileri kolayca kurabilme, arkadaşları ile iyi geçim, oyunlara katılma ve arkadaşları ile yardımlaşabilme" özellikleri görülmektedir. Bu özellikleri belirli düzeyde gösteremeyen veya önemli biçimde aksatan çocukta uyum ve davranış sorunlarının olduğu söylenebilir.

Çocuklar yakınlarınca kabul edilmek isteğindedirler. Ana-babanın ilgisini çekme isteği giderek arkadaşlarınca da kabul edilme isteği biçimine dönüşür. Yalnız kalmak acı vericidir. Arkadaşlarınca kınanması, küçük düşürülmesi çocukta yoğun üzüntüye, mutsuzluğa yol açar. Yörükoğlu (1998)'na göre, "arkadaş ilişkileri, çocuğun evinde karşılanamayan en önemli gereksinimlerinden biridir." Gerçekten çocukluğun en ağır ruhsal bozukluğu olan içe kapanıklık hastalığında, en belirgin özellik yaşlılarına karışmamak, arkadaşlık edememektir. Ev dışındaki çevre konusunda Yörükoğlu (1998) arkadaş ilişkileri çocuğa toplumsal yaşamında gerekli olan uyumlu ilişkileri ve işbirliğini öğrettiği gibi, ezmeden ve ezilmeden yarışma yeteneğini de kazandırdığını ve önder olma, yönetme, belli bir amaca yönelik takım çalışmasına katılabilme, sorumluluk alabilme gibi yetenekler evden çok çevrede ve özellikle arkadaş ilişkilerinde kazanılabildiğini belirtmiştir. Arkadaş ilişkilerinin çocuğa kendi kendini gerçekçi olarak değerlendirme olanağı verdiği ve başkalarına bakarak kendini tarttığını söylemiştir. Böylece çocuk beğendiği ve beğenmediği niteliklerini hoşgörüyle karşılamaya alışmaktadır. Arkadaşlık ilişkisini sürdürmek bencilliğin yenilmesine bağlı olduğundan karşılıklı alıp-verme ve özveri gerektirir. Hem kendi cinsiyle hem de karşı cinsle sürdürülen arkadaşlık ilişkisi çocuğun cinsel kimliğini pekiştirir.

Araştırmalarda ileri derecede kabul görmüş, arkadaşlarının gönlünü fethetmiş bazı çocukların gene arkadaşlarının gözünde atılgan, canlı, bilgili, neşeli, uslu kişiler olarak yer ettikleri anlaşılmaktadır (Jersild,1979). Sevilen çocuklar kendilerine güvenmekte, başkalarının düşüncelerine ve ilgilerine duyarlı olmaktadır. Kendileri hakkındaki algıları daha gerçekçidir.

Çocuklar arasında gerçekleştirilen çalışmalarda en beğenilen, en çok oy toplayan arkadaşların en uyumlu çocuklar olduğunu vurguluyor: en beğenilenler canlı, dışa dönük, atılgan, bağımsız, neşeli ve iyi huylu çocuklardır. övünge, üstünlük taslayan, gürültücü, mızıkçı ve saldırgan olanların en az beğenilen arkadaşlar olduğu

söylenmiştir. bu nitelikleri gösteren çocukların da ruhsal uyum ve dengeleri yerinde sayılamaz (Yörükoğlu,1998).

Aşırı kollanan ve kısıtlanan çocuk hem arkadaşlık kurmakta güçlük çeker, hem de ilişkilerinde edilgin olur. Hep uyan başkasını izleyen durumda kalır. Böyle çocuklar kendi yaşitlarına katılabilmek için hediyelerle, oyuncaklarla arkadaş satın almaya çalışırlar. Arkadaş kümelerine giremeyen ya da yaşitlarıyla baş edemeyen çocuk, kendisinden küçüklerle oynar. Kimi güvensiz çocuk da tek bir arkadaş dışında kimseyle oynamaz. Kendi nazını çeken tek bir arkadaşta sıkı sıkı sarılır, tekeline alır. bu arkadaşını yitirince de ortalıkta kalmış gibi olur (Yörükoğlu,1998).

Gövs (1998), çocuklar arasında arkadaşlığın çok kolay ve çabuk kurulduğunu ve aynı kolaylık ve hızla da dağıldığını, bu yüzden çok küçük yaşlardaki arkadaşlıkların derin izler bırakmadığını belirtmektedir.

Küçük çocuklar diğer çocuklarla toplumsal ilişkilere girmeye başladığında, oğlanlarla kızlar arasındaki farklar onun için, çok belirgin değildir (Jersild, 1979). Okul öncesinde her iki cins aynı oyunları oynamakla birlikte, bazı farklarda ortaya çıkmaktadır. Oğlan-oğlan, kız-kız arkadaşlıkları daha çok görülmektedir. Fakat buna karşın her iki grup arasındaki oyunlar da fazladır. Yalnız kendi cinsleriyle değil, karşı cinsle de beraberlikler, oyunlar sürmektedir. Fakat bu oyunların süresi kısadır.

İlkokul döneminde ise çocukların kız ve oğlan olarak kümeleştikleri ve oyunlarının buna göre ayrılık kazandığı görülür. Oğlan çocuklar kızlar arasına karışırlarsa erkek kimliği zayıflar kaygısı içindedirler. Oğlanlar kızları şımarık, sulu gözlü, çitkırıldım bulurken, kızlar da oğlanları kaba, terbiyesiz olarak görürler.

2.1.4. Çocukların Akran İlişkilerinin Sosyal Bilişsel Temelleri

Sosyal bilme, "çocukların başka insanları nasıl kavramsallaştırdıkları ve başkalarının düşünceleri, duyguları, niyetleri ve bakış açılarını nasıl anlamaya başladıklarıyla bağıntılıdır (Shantz,1975, 258, akt; Erwin, 2000). Sosyal biliş süreçleri, çocukların başkalarının davranışlarını tahmin etmelerini, kendi davranışlarını

denetlemelerini ve bunun sonucunda sosyal ilişkilerini düzenlemeye çaba harcamalarını sağlayacaktır (Slomkowski ve Dum, 1996; akt; Erwin, 2000). Başka bir deyişle, çocukların sosyal davranışları, sosyal bilişsel süreçler aracılığıyla gerçeklik kazanır ve bu süreçler sosyal davranışları açıklamada yetersiz kalmakla beraber, bir kişinin eylemlerinin temeli onları dikkate almadan anlaşılabilir.

Çocukların ilişkilerinde önemli bir yer tutan sosyal bilişsel gelişmenin altı genel ve birbiriyle ilintili yönü aşağıda sıralanmıştır;

1. Bir kişisel kimlik ya da benlik duygusunun gelişmesi
2. Empati yeteneği
3. Rol üstlenme
4. Zihin yapıları
5. Arkadaşlık anlayışları
6. Nedensellik bağları

Çocuğun kendisine özgü bir kişisel kimlik ya da benlik duygusu geliştirmesi, başka insanları bağımsız varlıklar olarak kavramayı da sağlayabilecek önemli bir temeldir. Empati, rol üstlenme ve zihin yapısı, çocukların başka bir insanın psikolojik durumunu ve sosyal perspektifini anlamaya nasıl başladıklarını açıklar. Bu beceriler kişiler arası ilişkilerin kurulmasını sağlar ve bu ilişkilerin etkili olmasında önemli rol oynar. Çocuğun arkadaşlık anlayışını anlama düzeyi ve böyle bir ilişkinin getirdiği kurallarla yükümlülükler, arkadaşlık beklentileri başka çocukların davranışlarının nasıl yorumlanacağını belirleyeceği için önemli bir konudur. Çünkü bu yorumlar, yeni bir ilişkinin kurulmasını kolaylaştırıp engelleyebileceği gibi, yürümekte olan bir ilişkinin geleceğini de belirleyebilir.

2.1.5. Arkadaşlık Anlayışları

Bu bölümde çocukların arkadaşlık anlayışlarının içeriğinde gözlenen değişiklikler üzerinde durulmuştur. Arkadaşlık anlayışları, ilişkinin yürütülmesinde geçerli olduğu düşünülen kuralları ve bu kuralların çiğnenmesi halinde ne tür durumlar ortaya çıkacağını belirlemektedir (Bigelow ve La Gaipa, 1992; akt; Erwin, 2000).

Çocukların arkadaşlık anlayışlarını ortaya koymak amacıyla çeşitli ve genellikle oldukça yaratıcı yöntemler kullanılmıştır. Kullanılan bu çok çeşitli yaklaşımların oldukça tutarlı sonuçlar ortaya çıkarmış olması da iyi bir gelişmedir. Burada, çocukların arkadaşlık beklentileri konusunda sadece bu araştırmalara örnek oluşturacak bir çalışmaya değinilmiştir. Bigelow ile La Gaipa (1975, akt; Erwin, 2000), yaptıkları ilk araştırmada, altı on dört yaş arası okul çocuklarına, diğer tanıdıklarından farklı bir yerde duran en iyi arkadaşlarından beklentileri konulu bir kompozisyon yazdırmışlar ve gelen metinleri ana temalarına göre değişik kategorilere ayırmışlardır. Sonuçta, değişik karmaşıklık düzeyinde arkadaşlık beklentilerinin ilk kez görüldüğü yaş konusunda belli bir kalıp ortaya çıkmıştı. Bigelow ve La Gaipa bu bulgularından hareketle ve Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına dayanarak, arkadaşlık beklentilerinin gelişmesi konusunda üç aşamalı bir model önermişlerdir: ilk olarak ben merkezci beklentiler, sosyal-merkezli beklentiler ve son olarak empatik beklentiler. Ben merkezci ya da konumsal aşama yaklaşık olarak yedi-sekiz yaşına kadar sürüyordu. Bu aşamada çocuk sadece kendi benliği temelinde dünyaya bakıyor ve doğrudan kendi durumuyla ilgileniyordu. Burada somut, dışsal karakteristikler ve başkalarının davranışları öne çıkmaktadır. Bu aşamadaki arkadaşlık beklentilerinde öne çıkan şeyler ödüller ve bedeller, yakınlık, ortak faaliyetler, fiziksel görünüş ve sahip olunan şeyler olmuştur. Güzel bir oyuncuğa ya da tathya sahip olmak, bu aşamadaki küçük çocukların akranları arasındaki popülerliğini oldukça arttırabiliyordu. Bu aşamayı betimleyen tipik sözler "O benimle oynuyor" ya da "Bana yakın bir yerde oturuyor," şeklinde olmuştur. Burada evrensel eğilimleri ve değerlendirmeleri gösteren terimler yaygın olarak kullanılsa da, kişilik özelliklerinin anlaşılmasına çalışılmasından çok son davranışların betimlenme çabasının daha fazla olduğu açıktır (Çok, 1994).

Arkadaşlık beklentilerinin empatik ya da içsel psikolojik aşaması, mahremiyet ve güveni, kendini ortaya dökmeyi ve arkadaşların psikolojik karakteristiklerini öne çıkarmaktadır. Bu aşamada arkadaşlık beklentilerinin giderek daha çok farklılaşması ve düzenlenmesi işleri iyice zorlaştıran bir etkidir. Başkalarına, "yumuşak başlı", "cömert" ve "konuşabileceğiniz biri" gibi soyut psikolojik özellikler atfedilebilir.

Bigelow ve La Gaipa'nın araştırması ile Selman'ın çalışmaları, benzer kuramsal yönelimleri olduğu halde çok farklı araştırma yöntemlerine başvurmalarına rağmen, çocukların arkadaşlık anlayışları konusunda benzer sonuçlar ortaya koymuştur.

Arkadaşlık anlayışlarındaki belli başlı değişiklikler, çocuğun ilişkiler içinde karşılıklılığın niteliğini değişik derecelerde anlamasıyla açıklanabilmektedir (Youniss ve Volpe, 1978; akt; Erwin).

Çocukların arkadaşlık görüşlerinin alınmasında ortaya şöyle bir tablo çıkmıştır. Sekiz-dokuz yaş civarında, arkadaşlık görünüşüne bakıldığında en temel noktalar birlikte eğlenmek ve oyuncakları paylaşmayı içeriyor. Arkadaşlık anlayışı içerisinde birbirine yardım etme kavramının yer aldığı görülmektedir. 8 yaşındaki bir kız çocuğuna şu soru sorulmuştur: Neden Shelly senin en iyi arkadaşın? diye. Alınan yanıtta ise "Çünkü o, bana vurulduğunda bana yardım ediyor. Beni koruyor. Üzgün olduğumda beni neşelendiriyor ve benim sıkıntımı paylaşıyor.... O benim için çok şey yapıyor. O asla bana kızmıyor, benim önümde yemeğini tek başına yemiyor, ben ağladığımda dönüp gitmiyor ve bana ev ödevlerimde yardım ediyor" demiştir (Steinberg, Belsky ve Meyer, 1991).

11-12 yaş çocuklarında ise çocuklar sadece bunları düşünmüyor, onlar sırlarını paylaştıklarını, birbirlerinin duygularını anladıklarını, karşısındakine güvenebildiklerini, ihanet etmeyen, sırlarını diğer kişilere yaymayanları seçiyorlar. Bu yaş grubundaki bir erkek çocuğa: "Jimmy'nin senin arkadaşın olduğunu nasıl anladın?" diye sorulduğunda, alınan yanıt şu olmuştur: "Birlikte dışarı çıktığımız, birbirimizi üzmediğimizi gördük. Biz birilerine bir şeyleri söylemek için ihtiyaç duyarız. ancak diğer çocuklar bunları etrafa yaymak isteyip-istemediğinizi bilmiyorlar, şeklinde olmuştur (Steinberg, Belsky ve Meyer, 1991).

Çeşitli araştırmalar, çocukların toplumsal konumuna katkıda bulunan karakteristik davranış kalıplarını ve bu kalıpların genellikle yaş ilerledikçe karmaşık ve daha rafine hale geldiğini ana hatlarıyla ortaya koymuştur.

Çocukların akran ilişkilerinin önemi okul yıllarında giderek artar ve gerek arkadaşlarına gerek arkadaş olmayan akranlarına karşı gösterdikleri davranış kalıpları bu artışa uygun biçimde ayrılmaya başlar. Çocukların iletişim becerilerindeki ilerlemeler, sosyal bilişsel becerilerinin gelişmesine bağlı olarak saldırgan davranışlarını azaltırken, işbirliği, uzlaşma ve paylaşma gibi olumlu tutumlarını arttıracaktır. Bu faktörler çocukların sosyal ve arkadaşlık statüleriyle yakından ilintilidir.

İlişkiye Geçme Kalıplarında Cinsiyet Farklılıkları

Büyüklüğü değişmekle birlikte, çocukların ilişkilerinde gözlenen cinsiyet ayrımının kültürel bakımdan evrensel bir fenomen olduğu ileri sürülmüştür (Whiting ve Edwards,1988; akt; Erwin,2000) Bu ayrılığın nedenleri ilişki kurma kalıplarındaki niteliksel farklılıklardır.

Oğlan çocukları beş yaşına geldiklerinde kız çocuklarına kıyasla kendi cinslerini daha güçlü biçimde tercih etmeye yönelirler. Çocukluğun orta dönemindeki birçok etkinlik grubu da, belki bu durumun farkında olarak cinsiyet ayrımına göre düzenlenmiştir. Kız çocuklarının yoğun ilişkilerinin muhtemelen en iyi arkadaşına yönelip mahrem karışmalar, arkadaşına ait kişisel bilgiler ve duygusal paylaşım ile ayırt edilecek buna karşılık oğlan çocuklarının ilişkileri, çoğunlukla yaş bakımından oldukça heterojen olabilecek daha kalabalık akran grubuyla vakit geçirme ve belirli bir iş, oyun ya da faaliyeti birlikte yapma eğilimi nedeniyle geniş bir adlandırılır.

Kızların ilişkilerinde, genellikle mahremiyet, paylaşım, güven ve sadakat eğilimleri daha fazla gözlenmektedir (Clark ve Ayers, 1993; akt; Erwin, 2000).

2.1.6. Çocukların Arkadaşlık İlişkilerinde Aile ve Sosyo-Ekonomik Koşulların Rolü

Etkileri çocuğun yaşına göre değişmekle birlikte, çocukların arkadaşlıklarının kurulacağı sahneyi anne-babalar hazırlar, Anne-babalar, hâlâ kendilerine bağımlı olmaları nedeniyle, en belirgin biçimde küçük çocukların ilişkilerini etkilerler. Okul öncesi çocuklar akranlarıyla karşılaşma fırsatları bakımından hemen hemen tamamen anne-babalarına bağımlı bir durumda olabilirler. Küçük çocuklarının akran ilişkileri kurmalarına fırsat yaratmaya çalışan anne-babalar onlara büyük bir hizmette bulunmuş olurlar, çünkü çocukların akran gruplarına katılıp sosyalleşmeleri sürecinde ilk temellerin can alıcı bir rolü vardır. Bu şansı bulan çocuklar çok sayıda farklı oyun arkadaşı bulabilir, okul dışında daha tutarlı biçimde arkadaş edinebilir ve akranları tarafından daha çok benimsenebilirler (Ladd ve Golter, 1988; akt; Erwin, 2002)

Sosyal sınıf ve ailenin mali durumu, çocuğun aile içindeki yaşantısını etkileyen başlıca faktörlerdir. En basit düzeyde, nasıl bir evde oturdukları öncelikle ailenin gelirine bağlıdır. “Yoksul”, aileler muhtemelen daha kalabalıktır ve özel şeyler yapma fırsatının çok az olduğu, daha kötü koşullarda yaşarlar. Aşırı kalabalık olmanın etkilerini konut koşulları gibi diğer faktörlerden ayırmak zor olmasına rağmen, böylesi koşullarda ilişkiye geçmek zorunda olmak olumsuz sonuçlar doğurabilir ve sosyal becerilerin, olumlu sosyal ilişkilerin ve etkileşimin desteklenmesi bir yana, sosyal kapanmayla ya da akranlara karşı saldırganca davranışlarla sonuçlanabilir (Murray, 1974, akt; Erwin, 2000).

Araştırmaların ortaya koyduğuna göre sözlü etkileşim, orta gelirli ailelerden gelen çocukların ilişkilerinde, fiziksel etkileşim ise düşük gelirli ailelerden gelen çocukların ilişkilerinde daha önemli bir temel olabilmektedir. Çocukların farklı sosyo-ekonomik koşullardan gelen diğer çocukların etkileşim biçimlerini itici bulmaları da söz konusudur (Gottman, 1975; akt; Erwin, 2000).

Çocukların oturdukları semtlerin coğrafi özellikleri ilişkilerinin önemli faktörleri arasında yer alır. Çocukların kimlerle tanışabileceklerini ve tanışıklıkların nasıl bir biçim alacağını bu koşullar belirleyebilir (Medrich, 1982; akt; Erwin, 2000). Çocukların oturdukları bölgelerin etkileşim kalıpları üzerindeki doğrudan etkileri bağlamında, bunların çocukların işlevsel yakınlığını belirlemedeki rolünün basit fiziksel mesafeden daha önemli olabileceğini söyleyebiliriz. Örneğin, ulaşılabilirlik, iki çocuğun evleri arasındaki basit mesafeden daha önemli olabilir. Birçok çocukla aynı çevrede oturmak, takım sporları gibi sayıya bağlı olan büyük grup ve faaliyetlerdir. Çeşitli olabilir. Buna karşılık, sosyal yoğunluğu düşük ya da mesafe veya engel olan semtlerde oturan çocuklar kurup sürdürmede daha fazla zorluk yaşayabilirler (Dubo ve Hirsch, 1993; akt; Erwin, 2000). Ana caddenin ya da otoyolun karşı tarafındaki evlerde yaşayan çocuklar da ilişki kurarken sıkıntı çekebilir. Güvenlik etkenleri, anne-babaların çocuklarının oynarken nereye kadar gitmesine ve ne tür oyunlar oynayacaklarına karar vermesinde kısıtlayıcı bir faktör olabilir. Özellikle elverişsiz koşullarda arkadaşlarla buluşmak özel çaba harcamayı, ya da anne babadan izin veya yardım istemeyi bile gerektirebilir. Dolayısı kısıtlayıcı bölgelerde oturan çocukların daha az ve resmi arkadaşlıklarının olmasında şaşırtıcı bir yan yoktur.

Fiziksel yakınlık, kişiler arasında arkadaşlığın kurulabilmesi için gereken şartların başında gelir. Çünkü insanların arkadaş olmaları için her şeyden önce birbirlerini görmelerine ve konuşmalarına fırsat verebilecek kadar fiziksel bir yakınlık gerekir. Örneğin; bir okulun açıldığı ilk gün, sınıftaki herkes bir gerilim içindedir, herkes birbirini ilk defa görmektedir. Fakat günler geçtikçe, bu insanlar birbirleriyle tanışır ve arkadaşlıklar kurulmaya başlanır. Bu aşamada fiziksel görünüş gündeme gelir. Kişi, yeni tanıştığı bir grup insan arasında, ilk olarak büyük bir ihtimalle, görünüşünden hoşlandığı kişilerle konuşup arkadaş olmayı düşünür.

Kişisel benzerlik, arkadaşlığın kurulması ve sürdürülmesinde oldukça önemlidir. Çünkü benzerlik, kişiye yaşam tarzının ve düşüncelerinin doğru olduğu duygusunu verir. Kişi herhangi bir problemle karşılaştığında, kendisine benzer insanların onu daha iyi anlayacağını ve kendisine yardım edebileceğini düşünür. Fakat, kişisel benzerlik, her zaman olumlu sonuçlar vermeyebilir. İnsanlar bazen kendilerini tekil, biricik ve diğer insanlardan farklı görmek isterler. Bu durumda kişi, kendisinin sahip olmadığı özelliklere sahip olan, bir anlamda kendisini tamamlayan insanlara karşı yakınlık hissedebilir (Bilgin,1988).

Bunların dışında, kişilerin birbirlerine karşı olumlu ve ilgili yaklaşımları arkadaşlık açısından oldukça önemlidir. İnsanlar, hiç tanınmasalar bile, birisi kendileri hakkında olumlu şeyler söylediği, onu övdüğü ona kıymet verdiği zaman, o kişiye karşı bir yakınlık duyarlar. Diğerlerinin onayı olmadığında, insanların çoğu bir güvensizlik duygusu hissetmektedirler. Kısa bir an bile olsa, diğerlerinin bilmezlikten, görmezlikten geldiği bir kişi, kendini anlamsız, çekingen, diğerleri için ilginç olmayan birisi gibi görebilmektedir. Diğerlerinin kişiyi olumlu değerlendirmesi, onu güvenli ve güvenli kılabilir (Bilgin, 1988).

2.1.7. Arkadaşlıkta İlişki Problemleri

Çocukların ilişkileriyle ilgili yapılan ilk araştırmalardan beri ilişki problemleri bir hayli dikkat toplamıştır. İlişki problemlerini tartışırken, bazı ilişki tiplerini iyi, başka tipleri ise kötü ve değiştirilmeye ihtiyaç duyan modeller şeklinde damgalanmamalıdır. Uyumlu ilişkileri niteleyen genel kalıplar bulunmakla birlikte, ciddi bireysel farklılıklar

da olduğunu gözden kaçırmak çok kolaydır. İlişkiler çeşitli biçimlere bürünür ve burada can alıcı sorun ilişkinin taraflarına ne ölçüde uyumlu ve tatmin edici geldiğidir. Bazı çocuklar sadece bir ya da iki yakın arkadaşı tercih ederken, bazıları çok daha geniş bir arkadaş ağına yönelebilirler. İlişki kurmanın iki biçimi de daha iyi ya da daha kötü değildir. Her ilişki kurma biçimi çocuğun ihtiyaçlarını ne kadar karşıladığına bakılarak değerlendirilmelidir.

Bu ilişki problemleriyle ilintili üç ana tema vardır. Birinci temada, kişilerin ilişki güçlüklerine yol açabilecek bazı özelliklere yoğunlaşmaktadır. Bunlar; fiziksel özürler, çekingenlik ve yalnızlığın çocukların arkadaşlık kurma ve sürdürme becerisi üzerindeki etkisi inceleniyor. İkinci önemli tema, çocukların karşılaşılabileceği bazı özgül ilişki kurma problemleridir, ilişkilerde problem yaşanmasına yol açan çok çeşitli faktörler olabilir. Bazı ilişki güçlükleri basitçe ilişki geliştikçe kendisini gösteren uyumsuzlukların sonucu olabilirken, bazıları da ilişkiyi krize sokan dışsal faktörlerden kaynaklanabilir. Bu bölümün üçüncü ve son teması, ilişki problemlerinin ve ilişkinin bozulmasının sonuçları hakkındadır. Bir ilişkinin bozulmasına yol açan nedenler ne olursa olsun, tarafların tatsız sonuçlar yaşaması büyük ihtimaldir (Erwin, 2000).

2.1.8. Arkadaşlık Kurmayı Engelleyen Faktörler

Fiziksel bakımdan engelli ve görünüş bakımından hoş olmayan yanları olan çocukların ilişkileri, fiziksel görünüşün kişisel ilişkilerde ne kadar önemli bir yer tuttuğunu tüm çıplaklığıyla önümüze sermektedir. Fiziksel özürleri olan çocuklar daha az çekici bulunmakta ve muhtemelen arkadaş olarak daha az tercih edilmektedir (Kleck ve De Jong, 1983; akt; Erwin,2000). Bu tür insanlar, başkalarının kendilerine karşı olumsuz tutumlarının kesinlikle farkındadırlar ve yaşamlarının birçok yönünde önyargılar ve ayrımcılıkla karşılaşacaklarını bilirler. Belki fazla popüler olmamaları ve bundan dolayı sosyal becerilerini hayata geçirecek daha az fırsat bulmaları nedeniyle, fiziksel bakımdan özürlü çocukların birçoğunun arkadaş edinme stratejileri hakkındaki bilgileri de iyi değildir.

Çekingenlik asgari ölçülerde kalırsa, eyleme geçmeden önce sosyal ortamın değerlendirilmesini gerektirdiği için ilişkilerde normal ve uyum sağlayıcı bir rol

oynayabilir. Yaşamların bazı anlarında çoğunun çekingen davranışı olabilir. Aşırı çekingenlik çocukluğun ortak bir problemidir.

Çekingenliğin sonuçları, içinde bulunulan ortama göre değişecektir. Çekingen çocuklar ilişkilerinde daha az riske girer ve onaylanmak için çaba harcamak yerine, onaylanmama ihtimalini en aza indirmenin yollarını ararlar. Çekingen bir çocuk, bir grubu girme çabasında reddedilerek başarısızlığa uğrama riskini göze almaktansa, çevresinde dolaşp durmayı tercih edebilir (Gottman, 1977). Çekingen çocukların ilişkiye geçme stratejileri genelde daha az sayıda ve daha az tatmin edici kişisel ilişkiler (Zimbardo ve Radl, 1981), daha az özsaygı (Crozier, 1995), daha fazla yalnızlık (Rubin ve Mils, 1988) ve aşırı durumlarda sosyal kapanma ve dışlanmayla (Richmond, 1984) yüz yüze kalmaları sonucunu doğurabilir (akt; Erwin, 2000).

Yalnızlık, çocukların kişisel ilişkilerindeki eksiklikleri algılamalarından kaynaklanan olumsuz bir duygu halidir (Peplau ve Perlman, 1982; Erwin, 2000). Çekingenlik ve sosyal reddedilmeyle yakından ilintilidir (Asher ve Wheeler, 1985; akt; Erwin).

Yalnızlığın çeşitli psikolojik ve davranışsal özellikleri vardır ve bunlardan kısmı hem koşulların nedeni hem de sonucu olabilmektedir. Bilişsel açıdan baktığımızda, yalnız kişinin özsaygısı düşük, kendini suçlama eğilimi gelişmiş ve sosyal ilişkilerin sonuçlarından fazla beklentisi olmayan tutumları olabilir. Bu özellikler, kendine aşırı ilgi gösterme ve iletişim kurduğu kişilere yeterince ilgi göstermemesi gibi sosyal beceri eksiklikleriyle yakından ilintilidir.

2.1.9. Arkadaşlığın Anlamı

Arkadaşlık çeşitli kişiler arası ilişkilerden yalnızca biridir. Roberto ve Kimboko da (1989, arkadaşlık literatürünün “arkadaş” kavramının tanımı konusunda tutarlılık olmadığından eleştirildiğini belirtmektedir. Çalışmaya bağlı olarak arkadaş, tanıdık (acquaintance), ahabap (companionship), yakın arkadaş (intimate/close friend), en iyi arkadaş (best friend) ve sırdaş (confider) gibi ifadelerin ele alındığını belirtmektedir (akt; Çok,1994).

“Arkadaş” İngilizce de “friend” sözcüğüyle ifade edilmektedir. Ayrıca tanıdık (acquaintance) ve ahabap (companionship) gibi kişilerarası ilişkileri ifade eden, ama arkadaşlığa göre daha az katılımı gerektiren sözcükler de vardır (Dicaprio, 1980, akt; Çok, 1994). Türkçe de “arkadaş” sözcüğü “bir işte birlikte bulunanların her biri” (Türkçe Sözlük, 1998, s.133) ya da “bir yerde ya da bir işte kendisiyle tanışmaya ve yakınlık kurmaya yetecek süre bir arada bulunan kimse” (Meydan Larousse, 1990 s.664) anlamını taşımaktadır. Günlük dilde, arkadaş, oldukça yaygın kullanımı olan, daha çok aile dışı akranlarla kurulan kişilerarası ilişkileri içeren bir sözcüktür. Türkçe’de arkadaş ve yakın arkadaş ya da dost kavramları yaygın olarak kabul gören ifadeler olduğu halde, bunların psikolojik anlamları yada kavramlaştırılmalarını inceleyen araştırmalara rastlanmamaktadır. Çocukluk arkadaşlıkları konusunda çalışan Howes’a (1983) göre arkadaşlık iki kişi arasında 3 gerekli ögesi olan duygusal bir olarak tanımlanmaktadır. Bu üç öge karşılıklı tercih, karşılıklı eğlence ve becerikli etkileşime (tamamlayıcı ve karşılıklı) girme yeteneğidir (akt; Çok, 1994).

Douvan ve Adelson (1966) “arkadaş” teriminin çeşitli rolleri ve ilişkileri belirlemede kullanılabileceğini ve arkadaşlığın sınıflamasının bulunmadığını belirtmektedir. Yakın arkadaş ise duygu ve sorunların iletilebileceği ve güvenilebilecek kişi olarak tanımlanabilir (Reis, 1990). La Gaipa ve arkadaşlarını izleyerek Bigelow da arkadaşlığı toplumsallaşmanın işlevi olarak değişmez niteliksel değişikliklere uğrayan çok boyutlu bilişsel bir değişken olarak kavramsallaştırmaktadır (Bigelow, 1986). Çok önceleri Konfüçyus yakın arkadaşı (sincere friend) her şeyi dinleyen ama az konuşan kişi olarak tanımlamıştır (Gurdin, 1986; akt; Çok, 1994).

Hays, (1985) ahabaplığın arkadaşlık bağlarının temelini oluşturduğunu ileri sürer. Yani bir ilişki “arkadaşlık” olmadan önce, başlarda ahabaplıktır. Serrano (1982) en iyi arkadaşla (best friend) ilgilenmiş ve bunu gereksinim duyulduğunda ulaşılabilen, güvenilir, genellikle aynı cinsten ve yaştan kişiler olarak tanımlamıştır. Bu ilişkilerde kendini açmanın saygıyı kaybetme korkusu olmaksızın hoş karşılandığını ve cesaretlendirildiğini ileri sürmektedir (akt; Çok, 1994).

Kegan doğal bakım ilişkileri içinde anne, aile, kurumlar ve okulun yanı sıra akran grubuna ve ikili arkadaşlık ilişkilerinin önemine işaret etmektedir (Gudgeon, 1989, akt; Çok, 1994). Yani arkadaşların bakım sağlayıcı bir rolü bulunmakta

2.1.10. Arkadaşlığın Niteliği ve Önemi

Arkadaş, yanında kendimizi eşit ve rahat hissettiğimiz kimsedir (Ülkü, 1978,13). Arkadaşlık konusunun kavramsallaştırılmasında ve anlamının incelenmesinde görülen eksikliklerin yanı sıra, arkadaşlığa ilişkin anlayışların değişkenliği de önemlidir. Arkadaşlık anlayışı ve arkadaşlığa ilişkin tutumlar genellikle belirsizdir ve bazen çelişkilidir. Böylece Liabow'a (1972, akt; Çok, 1994) göre arkadaşlık kutsal bir yaşantı iken, bir anda basit bir çıkar ilişkisine dönüşebilmektedir. Ancak insan yaşamında arkadaşın önemi tartışmasız kabul edilmektedir.

Arkadaşlar bütün yaşam boyunca insanın sağlıklı gelişimi için gereklidir. Arkadaşsız olmanın ya da az arkadaşı olmanın olumsuz etkileri bazı araştırmalara da konu olmuştur. Örneğin Lynch'in ve Blomm'un (1983) yaptığı araştırmalar az arkadaşı olanların kansere ve bademcik iltihabına daha yakın olduğunu, arkadaş edinme zorluğu çekenlerin diş sağlıklarının olumsuz olduğu ve ciddi hastalıklara daha fazla yakalandıklarını göstermektedir. Arkadaşlık bireyin fiziksel ve psikolojik sağlığını tehlike altına alabilecek bir konudur. Zimbardo'nun (1979) ruh sağlığını korumak amacıyla yaptığı önerilerden biri, duyguların, kaygıların ve şakaların paylaşılacağı birkaç arkadaş edinmektir (akt; Çok, 1984).

Reisman ve Yamokoski (1974) arkadaşla psikoterapisti benzer görmekte ve özellikle danışandan hız alan yönelimli yaklaşımlarda terapistin olabildiğince doğal ve arkadaşça olmasına ve terapi sürecinin ideal arkadaşlık özellikleri göstermesine işaret ederek, arkadaşlığın önemini dile getirmektedir (akt; Çok, 1994).

Arkadaş, bir başkasına saygı, beğenme ve sevgi duygularıyla bağlı olan kimsedir. Arkadaş ve dost sahibi olmak insanların en önemli gereksinimlerinden birisidir. Diğer kimselerle beraber bulunmak arzusu insanlara doğuştan verilmiş bir içgüdüdür, doğal bir olgudur. Arkadaşlar anne ve baba gibi kişi yaşamına girmiş kimselerdir. Arkadaşın kişi yaşamında önemli bir yeri oluşu insanların toplu halde yaşamasındandır. Kişi benzerleriyle bir arada olmaktan mutluluk duyar. Başarılarını, sevinçlerini anlatabileceği, üzüntülerini acılarını paylaşabileceği, destek alabileceği, doğrulanacağı arkadaşlara gereksinim duyar. Yaşam, ancak karşılıklı bir fikir ve deneyim alışverişi biçiminde olduğu zaman anlam kazanır.

Her birey, diğerleriyle etkileşim halindedir. Bu ilişkiler önceleri ailesinin üyeleri ile başlar. Sonraları toplum içinde kendi için özel anlamı olan diğer kişilerle sürer (Geçtan, 1978, 66). Çocuk için ana baba ve arkadaşlarıyla olan bu ilişkiler bütünü, onun gelecekteki kişiliğini oluşturur. Bir başka anlatımla, bir çocuğun normal bir kişilik sahibi olabilmesi, onun önce anne babasıyla ve giderek evdeki diğer insanlarla ve oyun arkadaşlarıyla olan ilişkilerine bağlıdır. Kişiliğin gelişimi, bireyin kendisi için önem taşıyan bu kişilerle olan yaşantısını yansıtır. Anne ve babası tarafından sevilen desteklenen bir çocukla, itici bir tutumla yetiştirilen bir çocuğun kişilikleri arasında önemli farklılıklar olacaktır. Aşırı kollanan ve kısıtlanan çocuk, arkadaşlık kurmakta güçlük çekeceği gibi ilişkilerinde de edilgen olur. Hep uyan, başkalarının ardından giden, denilenleri yapan bir yapı oluşturur. Böyle çocuklar armağanlarla arkadaş kazanmaya çalışırlar. Ya tek bir arkadaşı vardır ya da kendilerinden küçüklerle oynarlar. Arkadaş gruplarına katılmazlar genellikle. Saldırgan çocuklar ise arkadaşlarıyla ilişkilerinde sürekli çekişme halindedir. Bu tutum arkadaş gruplarından dışa itilmelerine, bu da hırçınlaşmalarına ve kuşkulu olmalarına yol açar (Yörükoğlu, 1998).

Toplumsal yaşamın en önemli ilişkilerinden biri olan arkadaşlığı, karşılıklı haklar gözetilerek anlaşmaya ve güvene dayalı olarak geliştirmek her türlü çabaya değer. Çünkü aile dışında kurulan olumlu ilişkiler çocuğun toplumsal uyumunu güvence altına alır.

2.1.11. Arkadaşlığın İşlevleri

Oyun çağındaki çocukların arkadaş edinmesi, ördek yavrularının suya dalar dalmaz yüzmeleri gibi doğal bir iştir. Yeter ki çocuk, yaşlılarıyla kaynaşabileceği ortamı bulsun. Çocuklar daha birbirlerinin adını öğrenmeden sıkı sıkı bir ilişkiye girerler. Onları bir araya getiren çekici güç oyundur. Dışarıdan engellenmedikçe çocuklar arkadaşlığı başlattıkları gibi sürdürmesini de bilirler. Başlangıçta çekişme, itişme ve bozuşma olağandır (Yavuzer, 1996).

Anne-babadan yaşlılara kayan ilgi bilişsel (Lee, 1975; akt; Onur, 1998) ve dilsel yeteneklerdeki değişimlerin de sonucudur (Mueller ve ark, 1976; akt; Onur, 1998). Artan etkileşim, değişik toplumsal rolleri deneme fırsatları kadar, hareket ve bilişsel

becerilerini sına fırsatlarını da sağlar (Onur,1998). Okul öncesi dönemi çocuklarının kişilik özelliklerini inceleyen Hartup (1970), bu dönemdeki çocukların büyük bir bölümünün sosyalleşmiş, arkadaş canlısı ve dışa dönük olduklarını saptamıştır (Erwin, 2000).

Çocuk ilkokula başladığında, arkadaşlarının sayısı ve bunların çocuktaki etkisi ana okulundakilere göre daha fazladır. Çocuğun arkadaş sayısında görülen artışa rağmen bu dönemde henüz yakın arkadaşlıklara rastlanmaz. Oysa son çocuklukta arkadaşlıklar sayı açısından değil, yoğunluk açısından artış gösterir (Yörükoğlu, 1998).

Arkadaş ilişkileri çocuğun evinde karşılanamayan en önemli gereksinimlerinden biridir. Arkadaş edinmek ve ilişkiyi sürdürmek belli bir olgunluk ister. Bu bakımdan bir kimsenin ruhsal olgunluğunu, kurduğu arkadaşlıklara bakarak saptayabiliriz. Hiç arkadaşı olmayan bir kimsenin önemli ruhsal sorunları olduğunu duraksamadan söyleyebiliriz. Gerçekten çocukluğun en ağır ruhsal bozukluğu olan içe kapanıklık hastalığında, en belirgin özellik yaşlılarına karışmamak, arkadaşlık edememektir (Yörükoğlu, 1998).

Ancak, yaşlıların (Akran grubu) bir çocuğun yaşamında önemli rol oynamaya başlaması okul öncesi yıllardan önce pek söz konusu değildir (Bronson ve Parkey, 1977 akt; Onur, 1998). O ana kadar toplumsal ilişkiler öncelikle anne-baba ve kardeş çevresinde yoğunlaşmıştır. Fakat ikinci yıl içinde çocuklar oyun arkadaşlarıyla daha fazla, yetişkinlerle daha az zaman harcamaya başlarlar. Dört-beş yaşlar arasında çocuklar anne-babadan ilgi, onay ve kabul görme gereksinimlerini yaşlılara kaydırarak kendi kendilerine kurdukları arkadaşlık çevresinde gidip gelmeye başlarlar (Hartup, 1970; Bronson, 1975; akt; Onur,1998). Birbiriyle oynayacak yaşa gelen çocukların, eğer yeterli sayıda arkadaşları varsa, bunlar arasında bir tercih yapmaya çalıştıkları söylenebilir. iki yaşından önce başlayan bu arkadaş seçme olgusu, üç-dört yaşlarında kuvvetli bağlılıklar haline gelmeye başlamaktadır (Jersild,1979).

Arkadaşlığın gelişimi insanlığın gelişimine benzemektedir. Sadece üç yaşında olmalarına rağmen çocuklar arkadaş edinmeye başlamaktadırlar. Arkadaşlık içinde sıradan bir şekilde birbirlerini etkileyerek diğer çocuklarla nasıl arkadaş olunacağını kendilerinden büyük çocuklardan öğrenmektedirler. Birbirinin arkadaşı olmayı ve bir

arkadaş sahibi olmayı öğrenirler. Arkadaşlık aracılığıyla problem çözmeyi, kendilerini diğer bir kişinin yerine koymayı öğrenir ve diğer çocukların davranışlarını model alırlar. Ayrıca ahlak değerlerini ve cinsiyet rollerini-değerlerini öğrenir ve yetişkin rollerini deneme fırsatını bulurlar (Papalia ve Olds, 1993).

Sosyalleşme sürecinde çocuk için ailenin ve arkadaşlarının etkisi farklıdır. İlk olarak çocuklar akran grupları içinde üyeliklerini-yerlerini öğrenmek zorundadırlar. Evde ise üyelikleri doğumlarıyla belirlenir. İstenmeyen davranışlarının ne kadar büyük olduğu önemli değildir, çünkü çocuk istenmeyen davranışları yüzünden ebeveynleri ve kardeşleri arasındaki ilişkiyi kaybetme riski taşımaz. Ama çocuklar akran gruplarına girdiklerinde bu hareketleriyle istenmedik davranışlarını sergilediklerinde, reddedilme riskiyle karşılaşır ve hiç kimse onları bu halleriyle kabul etmez. İkinci olarak akran grupları çocuklara ilk olarak eşit ilişkiler kurma şansının verildiği ortamlardır (Hoffman, Paris ve Hall, 1994)

Aile içinde her üyenin farklı sorumlulukları ve farklı güçleri vardır. Aileler çocuklarıyla oynadıkları oyunlarda güçlerini göstermezler, çocuğun oyunda yenmesinde izin verirler ve onu utandırmamaya çalışırlar. Benzer olarak tartışmalarda daha kontrollü davranırlar ve cezalandıracakları zaman güçlerini denetlerler. Diğer bir aile modelinde ise durum bunun tersi de olabilir, aileler güçlerini kontrolsüz olarak kullanırlar. Aile katı kurallarını sergileyerek disiplinle bu kuralların işlenmesini sağlarlar. Çocuk ise ailenin dışındaki sosyal ortamın içinde bulunan arkadaş ve akran grubunda rekabet ilişkileriyle karşılaşır ve sosyal rollerini gerçekleştirme şansına sahip olur (Hoffman, Paris ve Hall, 1994).

Son olarak akran grubu çocuğa, öncelikle uygun bir şekilde kendi yaşlıları içinde kendini karşılaştırma fırsatı verir. Sosyal karşılaştırmada çocuk kendi performansını diğer çocukların performansı ile karşılaştırarak değerlendirir. Eğer kendi performansı diğerlerinkini geçiyorsa bu özsaygısını yükseltir ve çocuğa gurur verir. Eğer kendi performansı diğerlerinden daha düşükse, kendini kederli, özsaygısı düşük ve acı çeken biri olarak görmeye başlar (Hoffman, Paris ve Hall, 1994). Çocuklar kendilerini diğerleriyle karşılaştırmaya ilk olarak başladıklarında bu karşılaştırmalar nitelikte olmaktadır ve genellikle sosyal karşılaştırmalar olmaktadır. Burada da kendi

performanslarını doğrulamak ve diğerlerinin yetersizliğini göstermek için yapılan karşılaştırmalar karşımıza çıkıyor (Butler, 1990; Erwin, 2000).

Arkadaşlık çocuğa toplumsal yaşamında gerekli olan uyumlu ilişkileri ve iş birliğini öğrettiği gibi, ezmeden ve ezilmeden yarışma yeteneğini de kazandırır. Çocuk önder olma, yönetme, belli bir amaca yönelik takım çalışmasına katılabilmek, sorumluluk alabilme gibi yetenekleri evden çok çevrede ve özellikle kurduğu ilişkilerinde kazanabilir (Hetherington ve Parke, 1993).

Arkadaş ilişkileri çocuğa kendi kendini gerçekçi olarak değerlendirme olanağı verir. Başkalarına bakarak kendini tartar. Beğendiği ve beğenmediği özellikleri konusunda bilinçlenir. Arkadaşlarıyla ortak yanlarını ve ayrıldığı yönlerini görür. İnsanlarda beğenmediği nitelikleri hoşgörülle karşılamaya çalışır. Arkadaşlık ilişkisini sürdürmek, bencilliğin yenilmesine bağlıdır. Karşılıklı alıp-verme özveriye gerektirir. Hem kendi cinsiyle, hem de karşı cinsle sürdürülen arkadaşlık ilişkisi çocuğun cinsel kimliğini pekiştirir (Yavuzer, 1996).

Çocukların sosyal ve duygusal gelişiminde akran grupları önemli bir rol oynamaktadır. Akran grupları içinde çocuklar; duygusal güvenlik, gösterdikleri ve gösterecekleri davranışların normlarını, sosyal becerileri ve arkadaşlığı teşvik etmeyi öğrenirler. Hayatlarını düzenlemeyi de bir akran grubu içinde öğrenirler (Parker ve Asher, 1987). Akran grupları ailenin dışında çocuğu destekleyen ve ılımlı etkisinin olduğu tek merkezdir (Papalia ve Olds, 1993).

Arkadaşlarıyla birlikte çocuklar temel sosyal becerileri öğrenirler. Çocuklar bu becerileri yardımıyla birini nasıl idare edeceklerini ya da koruyacaklarını, sorumluluklarını nasıl üstleneceklerini, başkalarının fiziki, sosyal ve entelektüel (zeka) becerilerini nasıl değerlendireceklerini tayin ederler (Asher ve Parker, 1991; Papalia ve Olds, 1993).

Orta çocukluğun ilk yarısı içinde -6 yaşından 9 yaşına kadar- çocukların toplumsal etkileşimleri az çok informaldır. Bu dönemin ikinci yarısında -10 yaşından 12 yaşına kadar- gruplar oldukça kararlı üyelikleriyle daha formal ve birbirlerine

tutkundurlar. Belirli toplanma yerleri ve zamanları vardır, özel etkinliklerde üyelere rehberlik yapan liderlere sahiptirler (Erwin, 2000).

Bir çok yetişkinin düşündüğünün aksine, bu gruplar yalnızca birlikte oyun oynayan ve zaman öldüren çocuk toplulukları değildir. Bunlar bir çocuğun “benzer bilgileri, sorunları ve becerileri olan, benzer düşüncelere sahip insanlarla birlikte olduğu, onlarla belki ev içinde alışık olduğundan daha demokratik bir atmosferde etkileşebildiği” ortamlardır (Hetherington ve Morris, 1978 ; Akt; Onur, 1998).

Gruplar bir dizi amaç ve işleve hizmet ederler. İlk olarak yaşıt grubu (akran) aile ve okul gibi bir toplumsallaşma ortamıdır. Gelişim görevlerinden biri olan yaşıtlarla geçinmeyi öğrenmede çocuklara yardımcı olur. İkinci olarak, yaşıt grubundaki çocuklar kendi beceri ve yetenekleriyle eşit konumdakilerin beceri ve yetenekleri arasında gerçekçi karşılaştırmalar yapabilirler. Üçüncü olarak, yaşıt grubu değerlerin ve tutumların tartışıldığı bir forum niteliği taşır. Bu anlamda diğer bir gelişim görevi olan kişisel bağımsızlığın kazanılmasına yardımcı olur (Onur, 1998).

2.1.12. Arkadaşlık İlişisine Geçmede Cinsiyet Farklılıkları

Büyüklüğü değişmekle birlikte, çocukların ilişkilerinde gözlenen cinsiyet ayrımının kültürel bakımdan evrensel bir fenomen olduğu ileri sürülmüştür (Whiting ve Edwards,1988) Bu ayrılığın nedenleri ilişki kurma kalıplarındaki niteliksel farklılıklardır.

Kız çocukları yaklaşık olarak iki yaşından itibaren diğer kız çocuklarına yaklaşma doğrultusunda sosyal tercihte bulunmaya başlarken; erkek çocukları biraz daha uzun süre cinsiyet ayrımı yapmaz, ama üç yaşına gelince onlar da oyun arkadaşları olarak kendi cinslerinden olanları seçmeye yönelirler. Küçük kız çocukları oyunları ve sosyal etkileşimlerinde görece sakin, daha sosyal ve işbirliğine dayalı davranışlar sergilerlerken; küçük erkek çocukları kuralsız oyunun saldırgan, atak tarzına daha yatkın olurlar. Bunlar özellikle uyumlu etkileşim kalıpları değildir (Smith ve Inder, 1993). Küçük kız çocuğunun gözünde, oğlan çocuklarıyla etkileşime geçmek giderek marjinal, keyif vermeyen ve etkisiz bir noktaya gelip uzak durma sonucunu doğurabilir.

Her iki cinste de, ama en belirgin biçimde küçük kız çocuklarında, aynı cinste akranlar seçme ve sosyal ilişkilerde cinsiyet ayrımına daha yatkın olma gibi bir tercih söz konusudur (akt; Erwin,2000).

Oğlan çocukları beş yaşına geldiklerinde kız çocuklarına kıyasla kendi cinslerini daha güçlü biçimde tercih etmeye yönelirler. Çocukluğun orta dönemine gelindiğinde, çocukların akran ilişkilerindeki cinsiyet ayrımı hemen hemen tüm adınlarını kapsayan bir noktaya gelmiştir. Çocukluğun orta dönemindeki birçok etkinlik grubu da, belki bu durumun farkında olarak cinsiyet ayrımına göre düzenlenmiştir. Bu yaşlardaki oğlan çocukları muhtemelen karşı cinsle ilişkiye geçmekte en aşağılayıcı ve reddedici tutumlarının gösterirler. Kız ve oğlan çocuklarının akran ilişkileri artık çok farklı bir çizgiye girmiştir ve yoğun ve geniş diye adlandırılmaktadır. (Waldrop ve Halverson 1975) Kız çocuklarının yoğun ilişkilerinin muhtemelen en iyi arkadaşına yönelip mahrem karışmalar, arkadaşına ait kişisel bilgiler ve duygusal paylaşmayla ayırt edilecek buna karşılık oğlan çocuklarının ilişkileri, çoğunlukla yaş bakımından oldukça heterojen olabilecek daha kalabalık akranlar grubuyla vakit geçirme ve belirli bir iş, oyun ya da faaliyeti birlikte yapma eğilimi nedeniyle geniş bir adlandırılır.

Kızların ilişkilerinde, değişik araştırmalarda farklılıkların boyutu değişmekle birlikte, genellikle mahremiyet, paylaşım, güven ve sadakat eğilimleri (Clark ve Ayers, 1993, akt; Erwin, 2000) daha fazla gözlenecektir.

Küçük çocuklar diğer çocuklarla toplumsal ilişkilere girmeye başladığında, oğlanlarla kızlar arasındaki farklar onun için, çok belirgin değildir (Jersild, 1979, 335). Okul öncesinde her iki cins aynı oyunları oynamakla birlikte, bazı farklarda ortaya çıkmaktadır. Oğlan-oğlan, kız-kız arkadaşlıkları daha çok görülmektedir. Fakat buna karşın her iki grup arasındaki oyunlar da fazladır. Yalnız kendi cinsleriyle değil, karşı cinsle de beraberlikler, oyunlar sürmektedir. Fakat bu oyunların süresi kısadır.

İlkokul döneminde ise çocukların kız ve oğlan olarak kümeleştikleri ve oyunlarının buna göre ayrılık kazandığı görülür. Oğlan çocuklar kızlar arasına karıştırsa erkek kimliği zayıflar kaygısı içindedirler. Oğlanlar kızları şımarık, sulugözlü, çitkırıldım bulurken, kızlar da oğlanları kaba, terbiyesiz olarak görürler.

Günümüzde karşı cinse karşı eğilimler daha rahat sergilenebilmektedir. Kızlar ve oğlanlar ailelerinin ve çevrenin baskısını üzerlerinde hissetseler bile yine de karşı cinsle arkadaşlığını sürdürmekte bir sakınca görmemektedirler. Bunda arkadaş çevrelerinin etkisinin, kendilerine güven duygusunun, iletişim araçlarının yaygınlığının etkisi var kuşkusuz. Heteroseksüel ilgilerin açığa çıkması konusunda Kuhlen ve Houlihan (1965) çocukların ve ergenlerin 1942 ve 1963 yıllarındaki seçimlerini karşılaştırmışlardır. Soyometrik testlerin kullanıldığı araştırmada bulgular şöyle: (Jersild, 1979, s.336)

1963 yılında karşı cinsi seçen küçük çocukların yüzdesi 1942 yılındakinden yüksek bulunmuştur. Altıncı sınıftaki oğlanların seçimleri arasında büyük bir fark yok. (1942'de oğlanların %45'i, 1963 de ise %48,8'i kızları seçiyor). İki tarih arasında kızların oğlanları seçmesi bakımından büyük fark görülüyor (sırasıyla %39,2 ve %52,8). Oğlanların kızları seçmeye yönelişi, dokuzuncu sınıfta daha belirgin bir hal alıyor.

Bir başka araştırmada Jersild (1979, 336), "ergen bir oğlanı diğer oğlanlar gözünde yükselten niteliklerin, onu kızların da gözdesi haline getirdiğini öte yandan bir kızı diğer kızların beğenmesine yol açan niteliklerin, onu oğlanların gözdesi yapmaya aynı ölçüde yeterli olmadığı" bulgusuyla Tryon (1944)'a katılıyor.

Reese (1962)'nin beşinci sınıf öğrencileri üstünde uyguladığı sosyometrik seçme testlerinin sonuçları da Tryon'un bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Buna göre, oğlanlar arasında beğenilen oğlan, kızlar tarafından da beğenilmekte; buna karşılık oğlanlar tarafından beğenilen kızların ise diğer kızlar tarafından beğenilmesinin zorunlu olmadığı ortaya çıkmıştır.

İlişkilerdeki Cinsiyet Farklılıklarının Sosyal Boyutu

Oğlan ve kız bebeklere yaklaşımda doğumdan itibaren farklılıklar vardır ve çocukların daha sonra başkalarıyla ilişki kurarken farklı eğilimler içinde olmalarının temelleri bu şekilde atılmış olur. Kız çocukları yaklaşık altı aylık olduktan sonra anneye daha yakın durmaya cesaretlendirilir, daha fazla bağımlılık gösterir, daha fazla dokunulur, şefkat gösterilerine daha açık olurlar. Buna karşılık oğlan çocukları, daha aktif oyunlara katılmaya cesaretlendirilir. Bebekler büyüdükçe, anne babaları için

aynı cinsten oyun arkadaşı ve yoldaş aramaya yönelir, cinsiyetlerine uygun oyuncaklar alır ve yine cinsiyetlerine uygun faaliyetlere katılmaya özendirirler (Coates, 1987).

Bu yaş çocuklarının bir başka özelliği olarak Yörükoğlu (1998) bu konuya şöyle değinmiştir. Çocuklar bu dönemde kız-erkek olarak kümeleşmeleri ve oyunların buna göre ayrılık kazanmasıdır. Erkek çocuk, kızlar arasına karışırsa yeni kazandığı erkek kimliği zayıflar kaygısı içindedir. Erkekler kızları çıtkırıldım,şımarık ve sulu gözlü bulurlar. Kızlarda oğlanları, kaba, pis, terbiyesiz olarak görür, kendi aralarına almazlar. Oğlanlar birlikte olup kızları kızdırmaktan, çantalarını düşürmekten, eşyalarını kapıp kaçırmaktan hoşlanırlar.

Bir ilişki diğer etkenlerden yalıtılmış biçimde varolmaz, ilişki, yaşanma biçimine de etkileyecek olan çok çeşitli başka faktörlerin etkili olduğu bir bağlamda sürdürülür. Tüm arkadaşlıkların bir tarihi vardır; verili bir ekonomik, coğrafi, kültürel ve tarihsel ortamda sürer ve çok çeşitli sosyal kurumlardan etkilenirler, ama her ilişki aynı zamanda kişinin daha geniş ilişki ağının bir parçasıdır. İlişkiler ve daha genelde sosyal davranışlar, hem içinde gerçekleştikleri geniş sosyal bağlam tarafından oluşturulur hem de bu bağlama katkıda bulunurlar.

2.2. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu kısımda, araştırmanın konusu ile ilgili olarak yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde bu alanda yapılan araştırmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar daha çok ilköğretimin orta kısmı, lise ve üniversite düzeylerindeki öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiş olup ilköğretim birinci kademedeki öğrencilerle ilgili çalışmaların olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar öğrencilerin arkadaşlık tercihlerinin neler olduğu, nasıl şekillendiği, ana-baba tutumlarının etkilerini incelemeye yönelik olmuştur.

Araştırmalar, okul çağındaki çocukların şu özellikleri taşıyan arkadaşlar edinme eğiliminde olduklarını göstermiştir:

- a. Aynı cinsiyet
- b. Eş düzeyde duygusal ve sosyal olgunluk
- c. Benzer kişilik özelliklerini taşıması

Aynı araştırmalara göre, başka eğilimlerde ortaya çıkmıştır. Örneğın, tek çocuklar, kalabalık aileleri olan çocuklara oranla arkadaşlıklarını uzunca bir süre sürdürmekte başarılıdır; kızlar erkek çocuklara göre daha sokulgan görünmektedir ve okulda arkadaş edinme onlara daha kolay gelmektedir; yetenekli ve hareketli çocuklar, çok seyrek, uyuşuk ve tepkisiz çocukları arkadaş olarak seçerler; çocuk 10-11 yaşlarına ulaştığında, arkadaşlıkları daha dengeli, kararlı ve kalıcı olur (Yavuzer,2000).

Bekata'nın (1980) A.B.D. ve Türkiye'de yaptığı araştırmada, iki kültürde de yakın arkadaşlarla gençlik döneminin başlarında tanışıldığı ortaya konmuştur. Çocuklara göre gençlerin arkadaşlarının kişiliğiyile daha fazla ilgilendikleri, arkadaşlarının sadakat ve güven özelliklerine önem verdikleri belirtilmektedir (Pisaruk ve Foster. 1990, akt; Çok,1994).

Bekata, 1980 yılında yaptığı, "Arkadaşlığın Doğal Tarihçesi", konulu ve kültürler arası bir inceleme niteliğinde olan doktora çalışmasında Amerikan ve Türk toplumlarında 17-25 yaşları arasındaki üniversite gençliğini karşılaştırmıştır.

Bu çalışmada aynı cinsten olan ve aralarında arkadaşlık ilişkisi bulunan Türk üniversite öğrencilerinin arkadaşlık örüntüleri incelenmiş ve Amerika'daki yaşlıları üniversite öğrencileriyle karşılaştırılmıştır. Bekata'nın bu araştırmasında vardığı sonuçlar şöyledir: Türk üniversite öğrencileri arkadaşlık ilişkilerinde Amerikalı yaşlılarına göre daha çok dostluğa, paylaşmaya ve sadakate önem veriyorlar. Amerikalı üniversite öğrencileri ise en iyi arkadaşlarından, Türk öğrencilerine göre, daha somut yardım davranışı bekliyorlar. Türkiye'deki ikili arkadaşlık ilişkileri Amerika'dakilere göre daha sevecen, birbirlerinden daha fazla yardım ümit eden, sırlarını birbirlerine açan ve yine Amerikalı öğrencilere kıyasla daha çok fiziki ve sözlü ifadelerle sevgi ileten ilişkilerdir genel kavramsal denencesi test edilmiştir. Arkadaşlık örüntülerindeki

farkların kültürler arasındaki temel değerlerden kaynaklandığı da varsayılmıştır (akt; Çok, 1994).

Werebe'nin (1987) araştırmasında gençlerin arkadaşlarına genellikle olumlu nitelikler yükledikleri ortaya konmuştur. Yine aynı araştırma, gençlerin arkadaşı "en yakın, aynı cinsten ve şu an görüştüğü" kişi olarak tanımladıklarını göstermektedir (akt; Çok, 1994).

Hortaçsu'nun (1989) Türk gençleri üzerinde yaptığı bir araştırmada, gençlerin sohbet etmekten en çok hoşlandıkları, en yakın konuştukları ve sık konuştukları 5 kişiyi sıralamaları istenmiştir. Her iki cinsin aynı cins arkadaşlarıyla ve daha sonra anneleriyle sohbet etmekten hoşlandıkları, bu kişilerle daha yakın ve daha sık konuştukları ortaya konmuştur. Türkiye'de yurtlarda kalan üniversite öğrencilerinin %28'i psikolojik sorunları olduğunda aileleriyle, %72'si arkadaşlarıyla konuşmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Aynı araştırma arkadaşların bu önemli işlevinin yanı sıra, öğrencilerin %15'inin psikolojik sorunlarının kaynağı olarak da arkadaşlarını gösterdiklerini ortaya koymaktadır (akt, Çok, 1994).

Doğan (1984) tarafından yapılan bir araştırmada kızların en çok annelerine, erkeklerin en çok arkadaşlarına açıldıkları saptanmıştır. Ayrıca gençlerin zevk ve ilgilere ilişkin konularda daha çok arkadaşlarına, okul ve iş yaşamına, bedene, para ve kişiliğe ilişkin konularda öncelikle anneye, sonra kız arkadaşına, daha sonra babaya, erkek arkadaşına ve en sonra danışmana açıldıkları ortaya konmuştur.

Dökmen (1992) ailelerin yanında ve yurtlarda kalan üniversite öğrencilerinin, üniversitedeki ve lisedeki sosyal atomlarını karşılaştırdığı bir araştırma yapmıştır. Sosyal atom kişiyi, duygusal, sosyal ve kültürel açıdan etkileyen, onun için önemli olan kişiler topluluğudur. Araştırma gençlerin en çok ana-babalarını, daha sonra diğer aile üyelerini ve sonra arkadaşlarını önemli ve yakın gördüklerini göstermektedir. Bu sıra lise son sınıf ve üniversite 1. sınıfta değişmeden aynı kalmaktadır. Bu bulgular gençlerin daha çok arkadaşlarına yöneldikleri ve ayrı bir gençlik kültürü oluşturdukları konusundaki bilgilerin tersini işaret etmektedir.

Oskay'ın (1985) Türk gençlerinin arkadaşlık ilişkilerine ana-babanın müdahalesi konusunda yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, karşı cinsle arkadaşlık konusunda

ana-babaların kız çocuklarına daha tutucu ve katı, erkek çocuklarına daha hoşgörölü davrandıkları bulunmuştur. Arkadaş seçimi konusunda kızlar üzerinde daha fazla baskı olduğu özellikle annelerle kızların bu konuda çatışmaya girdiği görölmüştür. Gencin arkadaşlarıyla geziye gitmesine ya da seyahat etmesine karşı çıkılması konusunda erkeklerle ana-babaları arasında çatışma olmadığı, annelerin erkek çocuklarıyla biraz çatıştığı, ancak kızların ana-babalarıyla çatıştığı ve ana-babanın buna engel olmaya çalıştığı saptanmıştır. Karşı cinsten arkadaşların eve gelmesi konusunda da ana-babaların erkek çocuklarına karşı hoşgörölü, kız çocuklarına karşı ise daha tutucu davrandıkları ortaya çıkmaktadır.

Özgüven'in (1974, akt; Çok,1994) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin %75'inin aynı cins arkadaşlık ilişkilerinden memnun oldukları saptanmıştır. Karşı cinsle arkadaşlık ilişkilerinden memnun olanların oranı ise %46 olarak bulunmuştur. Özgüven aynı ve karşı cinsle arkadaşlıktan memnun olma konusundaki bu farklılığı kültür değerlerinin etkisine ve karşı cinsle arkadaşlığın farklı özellikler gerektirmesine bağlamaktadır.

Ekşi (1982) üniversite öğrencisi kızların %15'inin, erkeklerin %12'sinin karşı cinsle arkadaşlık kavramını kendileri için kabul etmediklerini ortaya koymaktadır. Deneklerin büyük çoğunluğu (kızların %51'i,erkeklerin %74'ü) tek bir karşı yakın arkadaşının olduğunu belirtmektedir. Birden fazla karşı cinsten kişiyle arkadaşlık oranı kızlarda %27'ye, erkeklerde %63'e düşmektedir (Ekşi, 1982,akt; Çok, 1994).

Demir'in (1990) tarafından ODTÜ öğrencilerinin yalnızlık düzeylerini etkileyen etkenleri incelemek amacıyla yaptığı araştırmada, yalnızlıkla yakın arkadaş sayısının ilişkili olduğu saptanmıştır. Yakın arkadaşı olmayanların olanlardan ve arkadaş sayısı az olanların fazla olanlardan daha yalnız oldukları saptanmıştır. Yazar ayrıca deneklerin yakın arkadaş sayısını da belirlemiştir. Örnekleme oluşturan 709 öğrenciden %1.69'unun hiç yakın arkadaşı olmadığı, %27.93'ünün 1-3 tane yakın arkadaşı, %36.95'inin 4-6 tane yakın arkadaşı, %12.25'inin 7-9 tane yakın arkadaşı, %18.76'sının ise 10'dan fazla yakın arkadaşı olduğu ortaya konmuştur. Deneklerin büyük çoğunluğunun yakın arkadaş sayısı 1-6 arasındadır.

Ünver, Tolan, Bulut, Dağdaş ve Nirun (1986, akt; Çok,1994), tarafından geniş bir genç grubu üzerinde yapılan araştırmada 12-24 yaş grubundaki gençlerin sosyo-ekonomik sorunları belirlenmeye çalışılmıştır bu kapsamda gençlerin arkadaşlık ilişkileri de inceleme konusu olmuştur. Bu araştırma gençlerin öğrenim düzeyi yükseldikçe,benzer görüşlerde olan kişilerle arkadaşlık etme oranının arttığını göstermiştir. Yani öğrenim düzeyi yüksek gençler “kafaca anlaşacakları” arkadaşları tercih etmektedirler. Öğrenim düzeyi düşük grupta mahalle arkadaşlıkları en yüksek orana ulaşmakta mahalle arkadaşlarıyla birlikte olma oranı düşmektedir. Okul arkadaşlıkları orta okul yıllarında en yüksek orana ulaşmakta, öğrenim düzeyi yükseldikçe bu oranlar yavaş yavaş düşmektedir. Aynı araştırma kızların erkeklere göre mahalle arkadaşlarıyla daha fazla beraber olduklarını işaret etmektedir. Erkekler ise çeşitli etkinliklerde birlikte olacakları arkadaşları tercih etmektedir. Bu bulgu kızların evde ve yakın çevrede ilişki kurdukları, erkeklerin ise böyle bir mekansal sınırlılık içinde bulunmadıkları biçimde yorumlanmaktadır. Araştırma bu yaşlarda karşı cinsle arkadaşlıkların çok sınırlı olduğunu göstermektedir. Aynı çalışma, gençlerin arkadaş grubundan dışlanmamak için hoşlanmadıkları şeyleri yapıp yapmama eğiliminin yaşla birlikte değiştiğini, küçük yaşlardaki gençlerin yapma eğiliminin olduğunu, büyük yaşlarda ise yapmama eğilimlerinin ağırlık kazandığını göstermektedir. Benzer biçimde öğrenim düzeyi yükseldikçe, gruba bağımlılık, yani grupta kalmak için hoşlanmadığı şeyleri yapma oranı düşmektedir. Kırsal alandan gelenler metropolitan alandan gelenlere göre, arkadaş grubunda kalabilmek için hoşlanmadığı şeyleri daha çok yapmaktadır.

Arısoy (1983)'un lise 2. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada gençlerin arkadaş tercihleri incelenmiştir. Araştırma örneklemini Çankaya Lisesi ikinci sınıf öğrencilerinden 240 kişi oluşturmuş, veriler araştırmacı tarafından geliştirilen bir anketle toplanmıştır. Gençlerin akademik başarısı yüksek ve popüler kişileri daha çok tercih etme eğiliminde oldukları ve okulda, sınıfta ve mahallede arkadaş seçtikleri saptanmıştır. Anketi yanıtlayan öğrencilerin %98'ni arkadaş tercihlerinde cins ayrımı yapmadıklarını belirtmiştir. Alt sosyo-ekonomik düzeye mensup gençlerin arkadaşı az olanlara yöneldikleri, kızların kendine özgü fikir ve görüşleri olan kişilerle, erkeklerin ise, kendine yakın görüştekilerle arkadaşlığı seçtikleri, karşılıklı açık konuşma özelliğinin önemli bir tercih nedeni olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın, kişilik boyutu olarak ele alınabilecek bir diğer sonucuna göre de, lise II. sınıf düzeyindeki bu

kişiler, bir kimseyi arkadaş olarak tercih ederken, yakışıklılık-güzellik ve iyi giyim gibi özelliklere önem vermezken, arkadaş olarak tercih ettikleri kimsenin “kendini beğenen birisi olmaması”na çok önem vermektedirler.

Küçük (1984), tarafından yapılan bu araştırmada, orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin devam ettiği Ankara Namık Kemal Orta Okulu’nda ergenliğe girerken kız ve erkek öğrencilerin arkadaşlıklarının kişilik özellikleri aile ve okul başarılarıyla ilişkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Orta okul 1. 2. ve 3. sınıfta okuyan 544 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda Beier Kişilik ve Sosyometri test puanlarıyla zorunlu ve seçmeli olarak okutulan derslerden aldıkları notların yıllık genel başarı ortalamaları veri olarak kullanılmıştır. Yalnız kalan öğrenciler ya da arkadaşlarınca seçilmeyen ve kendileri de tercih yapmayan öğrencilerin genelde başarısız oldukları gözlenmiştir. Sınıflar ilerledikçe kız ve erkek öğrencilerin aileleriyle olan olumlu ilişkileri zayıflamaktadır. Orta okulda 1. sınıftan 3. sınıfa doğru gidildikçe kız-erkek arkadaşlığının arttığını, lider olmada okul başarısı ve olumlu kişilik özelliklerinin arkadaşlıkları olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.

Gündüz (1986) sınıf ortamında karşılıklı olarak birbirini çeken bireylerin psikolojik ihtiyaçlarını inceleyen bir araştırma yapmıştır. Araştırmayı Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, 1984-1985 öğretim yılı öğrencileri ve bu öğrencilerin sadece kendi sınıflarındaki arkadaşlarıyla sınırlamıştır. Öğrencilere sosyometri uygulanarak birbirini çeken arkadaş çiftleri tespit edilmiştir. Daha sonra öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını belirlemek için Edwards Kişisel Tercih Envanteri (EKTE) uygulanmıştır. Elde edilen bulgular; sınıf ortamında karşılıklı olarak birbirini çeken bireylerin EKTE ile ölçülen psikolojik ihtiyaçları arasındaki tutarlılık zayıf bulunmuş. Çiftlerin tercih sıralarına göre yapılan analizler sonunda ise, deneklerin birbirini karşılıklı olarak ilk sırada tercih etmeleriyle birinin eşini ilk sırada diğerinin ise onuncu sırada tercih etmesi arasında fark bulunamamıştır.

Altıntaş (1991) ‘ın yaptığı bir çalışmada, Snyder’in (1974) geliştirdiği Kendini Ayarlama Ölçeği (KAÖ) ve bir Sosyometri Anketi 92 üniversite öğrencisine uygulanarak kendini ayarlama (KA) düzeylerinin arkadaşlık ilişkilerine etkisi incelenmiştir. Daha açık bir ifade ile; sınıf ortamında, (KAY-KAD) yani kendini ayarlama düzeyi düşük veya yüksek olan kişilerin, seçtiği ve seçmek istediği

arkadaşları, bunlar arasındaki tutarlık, kimler tarafından arkadaş olarak seçildikleri ve seçilmek istedikleri, farklı faaliyetler için kimleri seçtikleri ve arkadaşlarının cinsiyeti arasında ilişkiler incelendiğinde; KAY veya KAD düzeyde olmaları ile seçtiği ve seçmek istediği arkadaşlar arasında, KA düzeyi ile bireyi arkadaş olarak seçen ve seçmek isteyen kişiler arasında, KA düzeyi ile farklı faaliyetler için arkadaş seçimi arasında anlamlı ilişkiler bulunmamıştır. Bir kişilik özelliği olan kendini ayarlama, arkadaşlık ilişkilerini belirleyen etmenlerden birisidir. Bununla beraber, KA düzeyi ile bireylerin seçtiği ve seçmek istediği arkadaşlar arasındaki tutarlık ve KA düzeyi ile arkadaşlarının cinsiyeti arasında ise anlamlı ilişkiler bulunmuştur. KA düzeyi ile farklı cinsten arkadaşlar arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çok (1994) yaptığı bir araştırmada üniversite öğrencilerinde arkadaşlık ilişkileri ve bunun ana-baba tutumlarıyla ilişkisini incelemiştir. Araştırmada üç ölçme aracı kullanılmış olup bu üç ölçme aracı bilgi toplama formuyla beraber Ankara Üniversitesi'ne bağlı 11 Fakültenin 1. ve 4. sınıfta öğrenim gören 637 öğrenciye verilmiştir. Araştırma sonunda deneklerin büyük bölümünün 10'dan fazla arkadaşı olduğu bulunmuş ve hiç arkadaşı olmayan deneğe rastlanmamış. Deneklerin büyük çoğunluğunun 2-4 yakın arkadaşı olduğu bulunmuş, yakın arkadaş sayısı arkadaş sayısından daha sınırlı olduğu görülmüş. Kızların yakın arkadaş sayısı erkeklere göre daha sınırlı olduğu bulunmuş. Deneklerin büyük çoğunluğunun karşı cinsten arkadaşının olduğu görülmüş, karşı cinsten arkadaşı olanlar, kızlar arasında, erkekler arasında olduğundan daha fazla olduğu bulunmuş. Deneklerin büyük bir bölümü arkadaşlarıyla okulda, dershanede ve kursta, yani bir öğrenim kurumunda tanışmış, bunu mahalle izlemiş. Deneklerin büyük bir bölümü ailelerinin arkadaşlık ilişkilerine müdahale etmediğini belirtmiş ancak kızların aileleri arkadaşlık ilişkilerine, erkeklerin ailelerinden daha fazla müdahale ettiği ortaya çıkmıştır.

Bilgiç (2000), tarafından yapılan bir çalışmada ise; arkadaşlık becerisi eğitiminin, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisi incelenmiştir. UCLA Yalnızlık ölçeği uygulanan 624 öğrenciden 15'er kişi seçilerek iki deney ve iki kontrol grubu oluşturulmuştur. Çalışmaya 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden toplam 32'i erkek ve 28'i kız öğrenci katılmış. Araştırma sonucunda arkadaşlık becerisi eğitimi sonunda, deney ve kontrol grubu karşılaştırıldığında, deney grubundaki öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin anlamlı düzeyde azaldığı bulunmuş. Bu

durum, araştırmada kullanılan programın içeriğinde yer alan; programa katılan rencilere, arkadaşlıkla ilgili bilgi, tutum, beceri ya da anlayış kazandırmayı hedefleyen etkinliklerin rencilerin yalnızlıklarını azaltmada etkili olduğunu ve arkadaşlık becerilerinin yalnızlıkla ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmada incelenen diğer boyutlar yakın arkadaşa sevgi boyutu ve ana-baba tutumları boyutudur.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yurt dışında konuyla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, betimsel çalışmaların yanında, nitel çalışmalara da yer verildiği görülmüştür.

ocuk ve gençlerin toplumsal ilişkileri konusundaki sistemli araştırmalar 20. yüzyılın ortalarında Moreno'nun arkadaş ve akranlara yönelik sosyometrik çalışmalarıyla yayılmıştır.

Bazı araştırmacılar çocuklarda arkadaşlık ilişkileri üzerinde çalışmaktadır. Çocuklarda arkadaşlığı inceleyen araştırmaların bir bölümü, bilişsel gelişim paralelinde arkadaşlık beklentilerini incelemektedir. Bu araştırmaların bazılarında çocuklarla bireysel görüşmeler yapılarak (Bigelow,1977;Bigelow ve LaGaipa,1980) arkadaşlık beklentileri belirlenmiştir. Arkadaşlık beklentileri, kişinin iyi arkadaşında önemli gördüğünü ifade ettiği, tutum , inanç ve değerlerdir. Arkadaşlık beklentilerinin genelde evrelere dayalı olarak geliştiği saptanmıştır (Bigelow ve LaGaipa,1975). Arkadaşlık beklentilerinin bilişsel yönü yaşla birlikte değişirken, duyuşsal ögeler temelde değişmez kalmaktadır. 6-14 yaşları arasındaki denekler üzerinde yapılan araştırmada arkadaşlık beklentilerinin önceleri ortak etkinlikleri ve yakınlığı içerdiği, daha sonra normatif özelliklerin önemli olduğu, arkadaşlıkta kural ve normların bozulması durumunda suçluluk duygusunun yaşandığı ve en son empati, anlayış ve kendini açmanın ortaya çıktığı gözlenmiştir.

Çocuklarda arkadaşlık algıları da bilişsel gelişim kapsamında ele alınmaktadır. Selman, arkadaşlık algılarının gelişim evrelerini incelemiş ve bilişsel gelişim paralelinde beş evre belirlemiştir. Arkadaşlık algılarını evrelere göre incelemek dışında, algıların kategorilere ayrılması da izlenen bir yoldur. Örneğin, sadakat ya da yakınlık

gibi özelliklere verilen değerler birer kategori oluşturmaktadır. Youniss, arkadaşlıkta karşılıklığın yaş değişikliklerini incelemiştir, çocukların arkadaşlık algılarına ilişkin tepkilerini oyun, paylaşma, yardım, karşılıklı anlayış gibi başlıklar altında sınıflandırmıştır (Berndt,1981,a). Bilişsel gelişim kapsamında çocukların arkadaşlarına yönelik olumlu toplumsal davranışları ve niyetleri de incelenmiştir. Çocukların arkadaşlarına karşı kabul edilenden daha özgeci ve daha az ben merkezli tutuma sahip oldukları ortaya konmuştur (Berndt,1981,b). Çocukların arkadaşlarına karşı olumlu niyetlerini inceleyen iki aşamalı bir araştırmada, kızların yakın arkadaşlarıyla, herhangi bir sınıf arkadaşına karşı niyetlerinin önemli ölçüde farklılaştığı, erkeklerin ise farklılaşmadığı bulunmuştur. Araştırmanın ikinci aşamasında, bir öğrenim yılında çocukların arkadaşlık ilişkilerindeki değişikliklerin olumlu niyetlerle ve davranışlarla ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Yaşın arkadaşına ilişkin davranışta önemli farklar ortaya koyduğu bulunmuştur. Dördüncü sınıf öğrencilerinin, 1. sınıf öğrencilerine göre, arkadaşlarına daha fazla yardım ettikleri ve onlarla daha fazla paylaştıkları gözlenmiştir (Berndt,1981). Bu araştırmanın bir uzantısı da çocuk ve gençlerin arkadaşlıklarının kalıcılığı ve değişimi konusundadır. Bu araştırmada kızların erkeklere göre bir öğretim yılında daha az yeni arkadaş edindikleri, ancak eski arkadaşlarını korudukları ortaya konmuştur (Berndt ve Hoyle,1985 akt; Erwin).

Faulkner ve Miell (1993) çocukların okulda sağlam arkadaşlıklar kurabildiklerinde daha iyi sosyal ve iletişim yetenekleri kazandıklarını saptamış ve arkadaş edinebilme yeteneğinin çocukların öğrenme kapasitelerini iyi yönde etkilediği sonucuna varmışlardır (Ledger, Smith, Rich,2000)

Ledger, Smith, Rich (2000) 4-5 yaşlarındaki 16 çocuğun okul dönemine geçişleri sırasında yaşadıkları ile ilgili bir gözlem çalışması yapmışlardır. Bilgiler çocuklardan anaokulunda, evde ve okulda 18 ay düzenli bir şekilde ziyaret ederek toplanmıştır. Çocuklar okulun ilk gününde araştırmacılar tarafından takip edilmiştir. Bu çalışma özellikle çocukların çocukluktan okul dönemine geçişlerindeki arkadaşlık konusu üzerinedir. Çocuk anaokulundan ayrılıp okula başladığında yeni bir mikro sisteme giriş yapar. Eğer çocukların anaokulunda arkadaşları varsa okulda ve evde de arkadaşı olacaktır. Çalışmanın sonucu anaokulunda arkadaşı olan çocukların okul dönemine geçişte daha rahat ve daha başarılı oldukları yönündedir.

Arkadaşlığın anlamının ne olduğunun çocuklar tarafından algılanması konusunda yapılan bir incelemede çocukların “arkadaşlık” algısının gelişimi incelenmiştir. Bu konuda çalışan Selman beş gelişim düzeyi belirlemiş ve en alt düzeyde bulunan çocukların kendi bakış açılarını diğerlerinden ayıramadığını ve bunun genel olarak toplumsal dünyanın öznel ve nesnel, psikolojik ve toplumsal yönlerini ayıramama güçlüğüne bir uzantısı olduğunu vurgulamıştır (Berndt, 1981; Gabarino, 1985; akt; Çok, 1994). Bu araştırmaya konusu olan yaş gruplarının arkadaşın anlamı ile ilgili görüşleri “2. düzey (6-12 yaşlar) olarak gösterilmiş ve bu düzey içinde çocuklar başkalarının kendilerine bakışını anlayabilirler ve karşılıklı dikkate alabilirler. Bu evredeki arkadaşlık işbirliğini içerir. Çocuk karşısındakinin seçimlerini, tercihlerini de dikkate alır. Ancak işbirliğinin bozulması ya da çatışma durumunda arkadaşlık biter” şeklinde bulunmuştur.

Reisman ve Shorr (1978) yaş ile arkadaş sayısı ilişkisini incelediklerinde, öğrencilerin verdikleri arkadaş sayısında yedi-on altı yaşları arasında ortalama 9.4 kişilik artış olduğu ve bu yaşlar arasında hemen hemen bütün çocukların bir tane “yakın arkadaşı” bulunduğunu ortaya çıkarmıştır (akt; Bilgiç, 2002).

Jones ve Dembo (1989) yaptıkları araştırmada, yaşları 8-14 arasında olan 217 öğrenciye uyarlamasını yaptıkları Cinsiyet Rolü Ölçeği (The Bem Sex Role Inventory) uygulayarak en iyi arkadaşlığı cinsiyet değişkenine göre incelemişlerdir. Sonuçlar göstermektedir ki; yakın ilişkiler gençliğin ilk döneminde (9 yaşlarında) gelişmekle beraber en iyi arkadaşlık kavramının henüz gelişmediğini ve kızların erkeklere nazaran daha yakın ilişkiler kurduklarını saptamışlardır (akt; Bilgiç, 2002).

Arkadaşlık algılarının yaşla birlikte değişmesinin yanı sıra, arkadaş, yakın arkadaş, tanıdık ayrımları da gelişimsel farklılıklar göstermektedir.

Arkadaş ve yakın arkadaş kavramları arasındaki farkın da ele alındığı Roberto ve Kimboko (1989) tarafından yapılan bir araştırmada yakın arkadaşın arkadaşına göre daha yakın, daha güvenilir olduğu anlayışı ortaya konmuştur. Ayrıca araştırma grubunun % 21’i iki kavramı birbirinden ayırmadığını belirtmiştir (akt; Çok, 1994).

Başka bir çalışmada çocuğun sınıf içi arkadaşlık ve dostluk ilişkilerini değerlendirmesi incelenmiştir. 83'ü erkek, 87'si kız öğrenciden oluşan katılımcılardan 44'ü ikinci ve üçüncü sınıf 43'ü beşinci ve altıncı sınıf öğrencisidir. Çocukların %40'ı Afrika kökenli Amerikalı olup, %60'ı Avrupa kökenli Amerikalıdır. İkinci, üçüncü, beşinci ve altıncı sınıf çocukları kendi aday gösterdikleri bir arkadaş ve en iyi arkadaşını bir İlişki Kalitesi Anketi (RQQ) kullanarak değerlendirilmişlerdir (bir tane sınıf arkadaşı bir tane de en iyi sınıf arkadaşı için). Anketlerin her ikisi de 7 tane ilişki boyutunu değerlendiriyordu: ilgi, yardım/rehberlik (yol gösterme), arkadaşlık, samimiyet, uyuşmazlık/ terk, sorun çözümü ve özellik (özel olma durumu). Uyuşmazlık ve terk hariç tutulursa, sonuçlar çocuğun en iyi sınıf arkadaşına daha yüksek değerler biçtiğini göstermektedir. Çocuğun bu iki olumlu ilişki arasında ayırım yapma yeteneği ile ilgili yapılan analizler büyük çocukların (5 ve 6. Sınıflar), küçük çocuklara göre (2 ve 3. Sınıflar), 7 kalite boyutundan 5 tanesinde sınıf arkadaşı ve en iyi sınıf arkadaşı arasında daha çok ayırım yaptığını göstermiştir. Bu bulgular çocuğun yakın ilişkileri anlayışını araştıran daha önceki araştırmayı genişletmekte ve doğrulamaktadır (Meurling, Ray, Lobello, 1999).

Arkadaş ve yakın arkadaş arasındaki farkın ergenlik öncesinde geliştiği, özellikle kızların bu biçimde ayrımlarının arkadaş yönelik davranışların belirgin olduğu ileri sürülmektedir (Berndt, 1981). Çocuklukta bile kızlar tanıdıklarına göre arkadaşlarına daha farklı davrandıklarını, örneğin arkadaşlarına daha fazla yardım ettiklerini ve onlarla paylaştıklarını açıkça belirtirken, erkekler tanıdıklarına ve arkadaşlarına benzer biçimde davrandıklarını dile getirmektedir (Berndt, 1981; akt; Çok, 1994).

Smith (1993; akt; Bilgiç, 2002) öğrenciler üzerinde yaptığı bir araştırmada sosyal ilişkiler ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 114 erkek, 92 kız olmak üzere toplam 206 beşinci ve altıncı sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda, karşılıklı bir ilişkinin varlığı, bir sınıf arkadaşı tarafından sevilme ya da iyi bir arkadaştan gelen destekten daha mutluluk verici olduğu görülmüştür. Kendilerini sosyal yönden daha yeterli algılayan çocukların, yetersiz algılayan çocuklara nazaran öz güvenlerinin daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. popülerlik ve karşılıklı arkadaşlık arasında bir ilişki olmasına rağmen; arkadaşlığın çocuğun mutluluğu için belirleyici olduğu, popülerliğin ise belirleyici olmadığı saptanmıştır.

Bir grup araştırma çocukların arkadaşlıklarının olumlu psikolojik özellikler üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. 125 anaokulu çocuğunun okula girişte, okul başlangıcından 2 ay sonra ve okul yılının sonunda arkadaş ilişkilerinin belirlendiği Ladd (1990) tarafından yapılan araştırmada, arkadaş ilişkilerinin okula uyuma etkisi incelenmiştir. Okula başlangıçta fazla sayıda arkadaş edinen çocukların, ikinci ayda okula ilişkin algılarının daha olumlu olduğu ve yıl sonunda ilişkilerini sürdürenlerin okulu daha fazla sevdiği ortaya konmuştur. Çocuklukta arkadaşlar tarafından kabul edilmenin yetişkinlikteki kişisel uyuma etkisini araştıran pek çok çalışmaya dayanarak Parker ve Asher (1987) arkadaşı olmayan, arkadaşlar tarafından reddedilen, olumlu akran ilişkilerinden yoksun çocukların bir risk grubu oluşturduğuna işaret etmektedir. Skinner (1990), 6-12 yaş çocuklarının okul ve arkadaşlık alanlarında başarı ve başarısızlığına ilişkin inançlarını incelemiştir. Her iki alanda da çaba, bireysel özellikler, güçlü diğer kişiler, şans ve bilinmeyen etkenlerden en çok bireyin taşıdığı özelliklerin başarı ya da başarısızlığa yol açtığını düşündükleri bulunmuştur. Özellikle yaş arttıkça bunun öneminin arttığı, ancak bir kişi için iki alanda başarı ve başarısızlığın paralel olduğu ortaya konmuştur.

Berndt ve Perry (1986) 2. 4. 6. ve 8. sınıf çocuklarının arkadaşlarından gelen desteği algılamalarını araştırmıştır. Arkadaşlıkların stresli yaşam olaylarında destekleyici toplumsal ilişkiler sağladığı saptanmıştır. Furman ve Bierman da (1983,1994) çocukların arkadaşlık algılarında sadakate, desteğe ve yakınlığa önem verdiklerini ve bunun ilkökul yılları boyunca artma eğiliminde olduğunu, arkadaşların benzer tutumlar taşımalarının önemli görülmediğini, fiziksel özelliklerin öneminin yaşla birlikte azaldığını ortaya koymuşlardır.

Tali (2000)'nin İsrail'de yaptığı bir çalışmada farklı eğitim düzeylerinde orta zeka düzeyinde yetersiz erinlerin arkadaşlık kalitesinin, benzer şekilde yetersiz olmayan öğrencilerle karşılaştırılması incelenmiştir. Çalışmanın amacı, entelektüel orta yetersiz öğrencilerin perspektifinden, arkadaşlıkta eğitim sisteminin etkilerini karşılaştırmak ve yetersiz olmayan öğrencileri bir kontrol grubu gibi kullanarak, onların arkadaşlık kavramlarının kalitesini ve sayısını belirlemektir. Katılımcılar İsrail'in merkezinden 12.2 ile 15.2 yaşları arasında 304'ü erkek ve 271'i kızdan oluşan 575 öğrenciden meydana gelmiştir. Öğrenciler üç gruba ayrılarak incelenmiştir.

Sonuçlar bu grupların arkadaşlık anlayışları arasında önemli farklar olduğunu göstermiştir. Özel okullardaki zeka düzeyi yetersiz öğrenciler, orta dereceli okullardaki zeka düzeyi yetersiz öğrencilere göre daha az sayıda arkadaşına sahip olma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Özel eğitim okullarındaki öğrenciler, diğer gruplara göre kendilerini daha yalnız hissediyorlardı ve soruları daha pasif bir şekilde cevaplamışlardır. Öğrenebilir yetersiz öğrenciler üzerinde yapılan son araştırmalar yetersizliği olmayan öğrencilere göre, öğrenilebilir yetersiz öğrenciler yaşlıları tarafından pek beğenilmiyor ve çok sık reddedilip, işe yaramaz konumuna sokuluyorlar olduğunu göstermiştir. Öğrenebilir yetersiz öğrencilerin sınıf arkadaşları tarafından ihmal edilmeye doğru gittiği ve düşük sosyal statüye sahip oldukları bulunmuş bu nedenle arkadaşlarının çok az olduğu veya sosyal izolasyona uğradıkları bulunmuş.

Öğrencilerden “iyi bir arkadaş” tanımlamaları istenmiş. Sonuçlar 4 ayrı alt kategori gösterilmiştir. Öğrencilerin %32’si “Yardım eden biri” (örneğin: Ben sürekli arkadaşımın yardım isteyebilirim. (Her ne ihtiyacım olursa arkadaşım bana yardım edecek). %87’si “duygusal destek” (örneğin: O beni anlar, üzgün olduğum zaman beni neşelendirir). %90’ı “düşüncelerin sırların ortağı” (örneğin: iyi bir arkadaşla sen ona her şeyini söyleyebilirsin, o sırlarını saklayabilir). %95’i “karşılıklı eğlence” (örneğin: Ben onu davet ederim, o beni davet eder, eğlenmeye beraber gideriz) şeklinde olmuştur.

Normal ve uyumsuz küçük çocuklarda arkadaşlık ilişkilerini inceleyen gözleme dayalı bir araştırmada Howes (1983) bebeklerin ve küçük çocukların, büyük çocuklardan daha az sayıda arkadaşlarının olduğunu ortaya koymuştur. Aynı çalışma uyumsuz çocukların arkadaşlıklarının genellikle tek bir eşle sınırlı olduğunu ve sürekli etkileşim olmadığını göstermektedir. Bir öğretim yılı boyunca, toplumsal etkileşimin karmaşıklığında en büyük artış, kalıcı arkadaş çiftlerinde gözlenmiştir. Bebeklerde (ortalama 10 aylık) arkadaşlık ilişkilerinin genellikle nesne alışverişi biçiminde olduğunu saptamıştır. Bebek ile okul öncesi çocukların arkadaşlık ilişkileri arasındaki temel gelişimsel ilerleme sözel davranışlarda artış ve sembolik oyunların ortaya çıkışı olarak belirlenmiştir. Uyumsuz ve normal çocukların arkadaşlıkları arasındaki en temel fark uyumsuz grupta arkadaşlıkların daha az ve etkileşimlerin daha ender olduğu, ancak kurulmuş arkadaşlıkların normal grupla benzer olduğudur. 1. ve 4. sınıf çocuklarının arkadaşlarının kişisel ve sosyal özelliklerini, özellikle “en iyi arkadaşlarına” ilişkin özellikleri bildikleri ve bunun net ve karşılıklı olduğu ortaya konmuştur. 1. sınıf

çocukları arkadaşlarının kendilerine benzeyen özellikleri konusunda fazla bilgiye sahipken, 4. sınıf çocuklarının arkadaşlarının kendilerine benzemeyen özelliklerini de bildiklerini ortaya konmuştur (Ladd ve Emerson,1984). Eder ve Hallinan (1978) çocukların ikili arkadaşlıklarındaki cinsiyet farklarını incelemektedir. Kızların tekeliçi ikili arkadaşlıklarının frekansı erkeklerden daha fazla bulunmuştur.

Heteroseksüel ilgilerin açığa çıkması konusunda Kuhlen ve Houlihan (1965) çocukların ve ergenlerin 1942 ve 1963 yıllarındaki seçimlerini karşılaştırmışlardır. Soyometrik testlerin kullanıldığı araştırmada bulgular şöyle: 1963 yılında karşı cinsi seçen küçüklerin yüzdesi 1942 yılındakinden yüksek bulunmuştur. Altıncı sınıftaki oğlanların seçimleri arasında büyük bir fark yok. (1942'de oğlanların %45'i, 1963 de ise %48,8'i kızları seçiyor). İki tarih arasında kızların oğlanları seçmesi bakımından büyük fark görülüyor (sırasıyla %39,2 ve %52,8). Oğlanların kızları seçmeye yönelişi, dokuzuncu sınıfta daha belirgin bir hal alıyor (Jersild, 1979).

10-11 yaşlarındaki çocuklar üzerinde Lever (akt; Smith ve Cowie,1989) tarafından yapılan bir araştırmada kız ve erkeklerin arkadaşlıklarında kesin cinsiyet farkları gözlenmiştir. Erkekler yarışmacı ve kuralcı oyunlarla arkadaşlarıyla etkileşirken, kızların yakınlık ve tekeliçiliğe önem verdikleri saptanmıştır. Çocukların kültürlere göre arkadaşlıklarındaki farkları inceleyen araştırmalar da vardır. Shapina ve Madsen çeşitli araştırmalara dayanarak, çocukların arkadaş ilişkilerinin onların büyüdüleri kültürel atmosferle ilişkili olduğunu belirtmektedir (Siann ve Ugwuegbu, 1988 akt; Küçük, 1984). Zimbabwe'deki çocuklar üzerinde Wilson ve Lavelle (1990) tarafından yapılan bir araştırmada 7-14 yaş çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinin ırkla ilişkisi incelenmiştir. Beyaz çocukların siyahlara göre arkadaş tercihlerinde ırkı dikkate aldıkları, ancak ırk grubu içinde önemli tercih özelliklerinin olmadığı gözlenmiştir.

Arkadaşlıklar da cinsiyet üzerine yaptığı araştırmada Reisman (1991), kızların erkeklere nazaran birbirine daha yakın açıldıklarını, ergenlik döneminde diğer dönemlere nazaran karşı cinsten birbirlerine daha çok yakınlıklaştıklarını (kişisel bilgi açma, problemlerini, duygularını ve ilgilerini paylaşma) ve kızların hemcinsleri ile daha yakın ilişkiler kurduklarını saptamıştır.

Johnson ve arkadaşlarının yaptığı araştırma ana-babaların çocuğa yaklaşımlarının ve öğretim tarzının akran ilişkilerini etkilediğini göstermiştir. İşbirlikçi ve yarışmacı ana-baba eğilimleri ve öğretim biçimi çocukların arkadaşlık ilişkilerinde belirleyici bulunmuştur. İşbirlikçi öğretim ortamı grubun ortak başarısına dayanır. Böyle bir öğrenme ortamında çocukların yalnızca çok şey öğrenmekle kalmadıkları, kendileri ve ana-babaları için daha olumlu duygular taşıdıkları saptanmıştır (Seifert, 1983).

Bir diğer çalışmada anne babanın kendi arkadaşlıklarının çocukların arkadaşlıklarını kolaylaştırabileceği ve onların arkadaşlık hakkındaki bilişlerini zenginleştireceği inceleme konusu yapılmıştır. Almanya'da Berlin'in batı yakasındaki şehir ilkokullarında iki ile beşinci sınıf öğrencileriyle arkadaşlık hakkında görüşme yapılmış, çocukların arkadaşlık kavramları ve anne babalarının sosyal ağıları ailelerin evlerinde incelenmiştir. Çocukların yaşlarıyla olan ilişkileri ve arkadaşlık kavramları konusunda bilgi toplanmıştır. Yaşları 7 ile 12 arasında değişen 52 kız ve 64 erkek toplam 108 çocuktan bilgi toplanmıştır. Anne-baba daha fazla arkadaşına sahip olduğunda, onların orta çocukluk sonrası dönemindeki yaşları 10 ile 12 değişen çocukların da sınıf arkadaşlarıyla daha yakın karşılıklı arkadaşlıkları olduğu ortaya çıkmıştır. Orta çocukluk öncesi dönemindeki 7 ile 9 yaşları arasındaki çocuklar için bu doğrulanmamıştır. Daha çok arkadaşlıkların anne baba sayesinde devam ettirildiği görülmüştür (Uhlendorff, 2000).

Başka bir çalışmada ahlaki muhakeme ve akran ilişkilerinin altı boyutu arasındaki bağlantılar incelenmiştir. Bu çalışmanın başlıca amacı erken ergenlikteki akran ve arkadaşlık ilişkileri ile, -değişik akran iletişimi ve akran ilişkileri boyutlarının ahlaki gelişimi etkilediği mekanizmalara ışık tutmak için, ahlaki muhakemeleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Katılımcılar sosyometrik kabul ölçümlerini, davranışsal değerlendirme maddelerini, kendi yakın arkadaş sayılarını değerlendirme ölçümünü, kendi en iyi arkadaşlarının özelliklerini gösteren bir anketi, yakın arkadaşlarıyla sosyalleştirici, temsil edici aktivitelere katılma sıklığını değerlendirme ölçümünü ve Kohlberg ahlaki yargılama görüşmesini tamamlamışlardır. Yaşları 10-13 arasında değişen 108 kişi katılmıştır. Sonuçlar ahlaki muhakemenin, liderlik konumu, sosyal davranışlar (kızlar için), anti-sosyal davranışlar (erkekler için), yakın arkadaşlık sayısı ve sosyalleştirici ve temsil edici aktivitelere (kızlar için) önemli ve olumlu bir

etki yaptığını ortaya koymuştur. Sonuçlar aynı zamanda sosyal davranışların, erken ergenlik dönemindekilerin ahlaki muhakemesi ile liderlik statüsü bakımından akran kabulü arasındaki bağlantıyı sağladığını göstermiştir. bu çalışmanın başlıca amacı erken ergenlikteki akran ve arkadaşlık ilişkileri ile, -değişik akran iletişimi ve akran ilişkileri boyutlarının ahlaki gelişimi etkilediği mekanizmalara ışık tutmak için- ahlaki muhakemeleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir (Schonert-Reichl, Kimberly, 1999).

Laird ve Pettit, (1999)'in yaptıkları bir çalışmada erinlerin antisosyal davranışları ile en iyi arkadaşlarını algılamaları arasındaki korelasyona bakılmıştır. Çalışmanın amacı; erinlerin anti-sosyal davranışları ile akranlar ve erinlerin kendi anti-sosyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek olmuştur (kavga, yalan, hırsızlık gibi). Bu ilişkiler ikili arkadaşlık ve arkadaş grubu bağlamında ele alınarak incelenmiştir. Anti-sosyal davranış, ikili arkadaşlık ve grup ilişkilerinin niteliğine dair akran algıları, yaşları 12-13 arasında olan yedinci ve sekizinci sınıfa devam eden 431 kişi üzerinde bu çalışma yürütülmüş ve veriler görüşme yoluyla toplanmıştır. Sonuçta erinlerin davranışlarının, arkadaşlarının ve akran gruplarının davranışlarını yansıttığı bulunmuştur. Erinlerin akranlarının sigara içme, içki içme ve uyuşturucu kullanımı ile arkadaşlarının da aynı davranışları veya benzer davranışları göstermeleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Yapılan çalışmalar bir gruba ait olan erinin, kendisini grup ile değerli hissetmesinin, pozitif bir benlik imajına sahip olmasının, büyük bir kendine güvenin ve insanlar arası ilişkilerde beceri sahibi olmasının gelişimine işaret eder.

Rys ve Bear (1997; akt; Bilgiç, 2002), Orta Atlantik'de bir devlet okulunda 3.-6. sınıflar arasında toplam 266 öğrenci üzerinde saldırganlığın arkadaşlık ile olan ilişkisini incelemişlerdir. Sonuçlar erkeklerin kızlara göre daha belirgin şekilde saldırganlık eğiliminde olduklarını göstermiştir. Yine arkadaşlar arasında reddedilmenin görünür saldırganlık ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Kızlar da ise arkadaşlar arasında reddedilme fiziksel olmayan saldırganlık ile ilişkilidir. Son olarak araştırmaya katılan birçok kız ve erkek öğrenciler arkadaşlık ilişkilerinde saldırganlığın olduğunu belirtmişlerdir.

Craft, (1994)'te yaşları 3 ila 13 arasında değişen Oxford ve Milton Keynes'teki çocuklar üzerinde bir çalışma yapmıştır. Burada 5 ila 6 yaş arasındaki çocuklar çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. 5 yaşında olan 6 erkek ve 3 kız ile 6 yaşında olan

6 erkek ve 5 kız örnekleme alınmıştır. Bu çocuklarla okullarında, önceden hiçbir hazırlık yapılmadan görüşülmüştür. Bir ziyaretçi gibi yaklaşılarak görüşmeler kayda alınmıştır. Çocuklara, araştırmanın yapısına uygun olarak aşağıdaki sorular sorulmuş, bu sorularla da nasıl ve ne yolla-şekilde bu yaştaki çocuklar birbirlerini kendilerine arkadaş olarak kabul ettiklerini bulmak amaçlanmıştır.

Çocuklara sorulan sorular; Arkadaş nedir? Kötü arkadaş nedir? İyi arkadaş nedir? Arkadaşın olmayan birine karşı nazik olmalı mısın? Eğer arkadaşlarından biri seni hayal kırıklığına uğratırsa arkadaşlığını sürdürür müsün?

Sonuçta, iyi arkadaş nedir sorusu kızlar için beklentilerinin arkadaşları tarafından gerçekleştirilmesi durumu olarak açıklanmış iken erkekler de arkadaşlarına ne verebilecekleri ve arkadaşlarından beklentilerinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin önemli olduğu bulunmuştur. Kötü arkadaşlıkta ise erkekler için durum, fiziksel agresiflik ve etkinliklerdeki etkileri belirleyici olurken, kızlar için düşük düzeyli maddi çıkarlar etkili olmuştur. Sonuçta erkeklerin kızlardan çok daha aktif ve ben merkezci oldukları bulunmuştur.

Maureen ve Sorensen (1983) Kuzey California'da dördüncü,beşinci ve altıncı sınıflarda olmak üzere, 10 ilkokuldan 48 sınıftan toplam 1477 (tamamıyla siyahların bulunduğu okul, 658 siyah, 697 beyaz, 75 Kenyalı ve 7 Çinli) öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada benzer özelliklere sahip olan öğrencilerin birbirleri ile olan ilişkilerinin arttığı ve aynı grupta etkileşimde bulunan arkadaşların, o gruptan en iyi arkadaşını seçme olasılığının yüksek bulunduğu bulunmuştur (akt; Bilgiç, 2002).

Benenson ve Benarroch (1998) kız ve erkek öğrencilerin arkadaşlık seçimlerinde nelere dikkat ettikleri konusunda yaptıkları çalışmada, yaşları 12-15 arasında olan 7. ve 8. sınıftan 18 kız ve 23 erkek olmak üzere toplam 41 öğrenci üzerinde yapmışlardır. öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinde kız-erkek ilişkilerinin, akademik başarının, fiziksel görünüşün, popülerliğin, çekiciliğin ve yakın arkadaşlığın etkili olup olmadığı araştırılmıştır. sonuçlar göstermektedir ki; erkeklerin fiziksel görünüşü, kızların ise yakın arkadaşlıkları önemsedikleri bulunmuştur. Kızların duygusal ilişkilerde popülerliği, çekiciliği ve yakın arkadaşlığı önemsedikleri bulunmuştur. Çocukların

arkadaşlıkları üzerinde yapılan bir araştırmada ise, çocukların benzer değer ve tutumlar taşımaları önemli görülmemiştir (Furman ve Bierman,1984; akt; Bilgiç, 2002).

292 siyah ve beyaz ilkokul öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada Dubois ve Hirsch (1990), okul ve komşuluk arkadaşlıklarını incelemişlerdir. Çalışmadan elde edilen bazı sonuçlar şu şekilde özetlenebilir. öğrencilerin farklı ırktan olmalarına rağmen okul arkadaşlıklarına daha fazla önem verdikleri bulunmuştur. okul dışında ise arkadaşlığın o kadar güçlü olmadığı belirtilmektedir. Ancak siyahlarda beyazlara oranla okul dışı arkadaşlığın daha güçlü olduğu bulunmuştur. Siyahlar daha geniş komşu arkadaşlıklarına sahip olmakla beraber günlük okul esnasında daha az arkadaşla beraber oldukları bulunmuştur (akt; Bilgiç, 2002).

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, örneklem (çalışma grubu), veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada ilkokul 3. 4. ve 5. öğrencilerinin arkadaşlık kavramı ile ilgili görüşlerinin ve arkadaşlık seçimlerini etkileyen etmenlerin neler olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla nitel bir çalışma yapılmıştır. Araştırmada kullanılan ve çoğunluğu açık uçlu sorulardan oluşan anket ile çocukların arkadaş kavramını nasıl tanımladıkları, hangi özellikleri arkadaşlık kavramına yükledikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca iyi ve kötü arkadaş kavramlarını nasıl açıkladıkları ve arkadaş seçiminde etkili olabileceği düşünülen cinsiyet ve kendi yaş grubuna göre seçimlerinin olup olmadığı da incelenmiştir. Yine araştırmada ele alınan bir diğer nokta da çocukların algılamalarına göre arkadaşlık seçimlerinde anne-baba ve öğretmen etkilerinin olup olmadığıdır.

Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen ve çoğunluğu açık uçlu sorulardan oluşan anket yoluyla nitel veriler toplanmıştır. Ayrıca çocukların kişisel bilgilerine ulaşmak için cinsiyet, sınıf düzeyi ve SED'i temsilen çocukların devam ettikleri okul gibi kişisel bilgileri ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Anketin arkadaşlık ilişkileri bölümünde çocukların arkadaşlık hakkındaki görüşlerinin ne olduğu ve arkadaşlık seçimlerini etkileyen etmenlerle ilgili açık uçlu sorular sorularak araştırma problemi daha kapsamlı olarak incelenmiştir. Anket soruları arkadaş sayısı, iyi ve kötü arkadaş kavramları, arkadaşlığın anlamı ile ilgili görüşlerin neler olduğu, arkadaş seçiminde yaş, cinsiyet ile çocukların

algılamalarına göre anne-baba ve öğretmen görüşlerinin ne oranda etkili olduğunu ortaya çıkarmaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

3.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, 2001–2002 eğitim ve öğretim yılında Niğde ili merkez sınırlarında bulunan resmi ilköğretim okullarında 3. 4. ve 5. sınıflarına devam eden öğrenciler oluşturmuştur.

Örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla üç farklı sosyo-ekonomik düzeyi (alt-orta-üst) temsil eden okullar dikkate alınarak örneklem alma yoluna gidilmiştir. Buradaki amaç, görece olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Maksimum çeşitliliğe dayalı bir örneklem oluşturmada amaç, genelleme yapmak için bu çeşitliliği sağlamak değildir, tam tersine, çeşitlilik arz eden durumlar arasında her hangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Araştırmanın örneklemini Niğde İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı devlet okulları içinden alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzey olarak sınıflandırılmış olan okullardan seçkisiz olarak seçilen bir alt, bir orta ve bir üst sosyo-ekonomik düzeydeki toplam 3 okulun, 3. 4. ve 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden birer sınıf alınarak oluşturulmuştur.

Araştırmanın veri toplama sürecinde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden ve çalışma grubu içinde yer alan üç okulun ve bu okulda araştırmaya katılan öğrencilerin, sınıf düzeyi ve cinsiyetlerine göre öğrenci sayıları ve yüzde dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1
Veri Toplanan Okulların Sınıf Düzeyleri Cinsiyetlerine Göre Öğrenci Sayıları Ve Yüzde Değerleri

	Okulu				Sınıf Düzeyi				Cinsiyeti		
	İnönü İlköğretim	Dumlupınar İlköğretim	Halil Kitapçı İlköğretim	Toplam	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Öğrenci Sayıları	112	121	122	355	115	110	130	355	167	188	355
Öğrenci Yüzdeleri	31,5	34,1	34,4	100,0	32,4	31,0	36,6	100,0	47,0	53,0	100,0

Tablo 1’de adı geçen okullarda toplam 355 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Tablo da görüldüğü gibi, çalışma grubuna giren öğrencilerin cinsiyetlere göre dağılımı incelendiğinde erkek öğrencilerin sayısının kız öğrencilerin sayısına göre, 5. sınıf düzeyindeki öğrenci sayısının ise diğer sınıf düzeylerine göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin, buldukları okullara ve sınıf düzeylerine göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2
Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Buldukları Okullar ve Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

İlköğretim Okulları	Sınıf Düzeyi						Toplam	
	3. Sınıf		4. Sınıf		5. Sınıf			
	f	%	f	%	f	%	f	%
İnönü (üst SED)	39	34,8	31	27,7	42	37,5	112	100,0
Dumlupınar (orta SED)	31	25,6	40	33,1	50	41,3	121	100,0
Halil Kitapçı (alt SED)	45	36,9	39	32,0	38	31,1	122	100,0

Çalışma grubundaki öğrencilerin buldukları okullara ve cinsiyetlere göre dağılımları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Buldukları Okullar ve Cinsiyetlerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

İlköğretim Okulları	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek		F	%
	f	%	f	%		
İnönü İlköğretim	41	36,6	71	63,4	112	100,0
Dumlupınar İlköğretim	70	57,9	51	42,1	121	100,0
Halil Kitapçı İlköğretim	56	45,9	66	54,1	122	100,0

Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan öğrenciler içinde, İnönü İlköğretim okulunda erkek öğrencilerin sayısının fazla olduğu görülmektedir. Ardından Dumlupınar İlköğretim ve Halil Kitapçı İlköğretim Okulu gelmektedir.

Çalışma grubuna göre, kız öğrencilerin sayısı incelendiğinde en fazla kız öğrenci Dumlupınar İlköğretim okulunda yer almakta, ardından Halil Kitapçı İlköğretim ve İnönü İlköğretim Okulu gelmektedir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin buldukları sınıf düzeyleri ve cinsiyetlere göre dağılımı Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Buldukları Sınıf Düzeyi ve Cinsiyetlere Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	Sınıf Düzeyi						Toplam	
	3.Sınıf		4. Sınıf		5.Sınıf		f	%
	f	%	f	%	f	%		
Kız	62	53,9	36	32,7	69	53,1	167	100,0
Erkek	53	46,1	74	67,3	61	46,9	188	100,0
Toplam	115	100,0	110	100,0	130	100,0	355	100,0

Tablo 4’de görüldüğü gibi, çalışma grubunda yer alan öğrencilerden kızların sayısı 5. sınıf düzeyinde daha fazladır. Ardından 3. sınıf düzeyindeki kız öğrencilerin sayısı ve 4. sınıf düzeyindeki kız öğrencilerinin sayısı gelmektedir.

Yine tabloda görüldüğü gibi, erkek öğrencilerin sayısı 4. sınıf düzeyinde daha fazladır. Ardından 5. sınıf düzeyindeki erkek öğrencilerin ve 3. sınıf düzeyindeki erkek öğrencilerin sayısı gelmektedir.

3. 3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Bu ankette arkadaşlığın anlamıyla ilgili görüşlerin neler olduğu ve arkadaşlık seçimlerini etkileyen etmenlerle ilgili açık uçlu sorular yer almıştır. Bu şekilde, sorulara verilen yanıtların miktarı artırılarak daha kapsamlı bilgilere ulaşmak hedeflenmiştir. Çocukların arkadaşlık kavramından ne anladıkları, iyi ve kötü arkadaş kavramlarını nasıl tanımladıkları, arkadaş seçimlerini etkileyen etmenlerin neler olduğunu çocukların kendi ifadeleriyle ve etraflıca incelemek hedeflendiğinden açık uçlu sorular tercih edilmiştir. Diğer bir deyişle öğrenciler, yukarıda belirtilen konularla ilgili düşüncelerini, görüşlerini sorulardan sonra bırakılan boşluklara bizzat yazarak ifade etmişlerdir.

Kişisel bilgi formunda ise cinsiyet, okul, sınıf ile ilgili bilgilerin dışında; anne-babanın eğitim durumu, anne-babanın yaptığı işler, kardeş sayısı ve kaçınıcı kardeş olduğu, anne-babanın birliktelik durumlarıyla ilgili sorular yer almıştır. Ankette öğrencilere arkadaş sayıları, arkadaş kimdir, iyi ve kötü arkadaşın özellikleri nelerdir gibi sorular sorulmuştur. Bunun dışında arkadaş edinmenin onlar için kolay ya da zor olup-olmadığı, arkadaş seçimlerinde nelere dikkat ettikleri (yaş-cinsiyet gibi), arkadaşları ile yaptıkları etkinliklerin neler olduğu, kız-erkek arkadaşlarla neler yapıldığı, okul veya sınıfta ve mahalledeki arkadaşlarla neler yapıldığı, arkadaş seçerken önemli olan özelliklerin neler olduğu ve anne-babalarının ve öğretmenlerinin arkadaş seçimlerine yönelik müdahale ve beklentileriyle ilgili sorulara yer verilmiştir.

Anketin geliştirilmesi aşamasında, kapsam ve görünüş geçerliliğinin sağlanması amacıyla Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'ndeki altı öğretim üyesine başvurularak uzman görüşü alınmıştır. Öğretim üyelerinden gelen geri bildirimler doğrultusunda gerekli görülen yerlerde düzeltmelere gidilmiştir. Bunun dışında anket formunda yer alacak soru ve ifadeler için araştırmacı ulaşılabilirlik açısından çevresinde bulunan ailelerin çocukları içinden her sınıf düzeyinden bir öğrenci seçerek ikisi kız bir erkek toplam 3 öğrenci ile ön uygulama yapılmıştır. Uygun ve anlaşılır olmayan maddeler için tekrar bir düzenlemeye gidilmiştir. Ardından bu hali ile yine ulaşılabilirlik göz önüne alınarak çevredeki okullardan birinde bir ön uygulama daha yapılmıştır. Bu ön uygulama 10 tane öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiş olup 4 kişi 3.sınıf, 3 kişi 4.sınıf, 3 kişi 5.sınıf öğrencisinden seçilmiştir. Yine bu öğrencilerin 3 tanesi kız, 7 tanesi erkek öğrencidir. Buradan alınan sonuçlar ile ankete son şekli verilmiştir. Anket ve kişisel bilgi formu Ek'te yer almaktadır.

3. 4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın evrenini oluşturan okulların sosyo-ekonomik düzeylerinin belirlenmesinde araştırmacı Niğde İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde yaptığı yüz yüze görüşmeler yoluyla bilgi almıştır. Bu alınan bilgiler ışığında çalışma grubuna dahil olacak okullar tespit edilmiştir. Yine araştırmacı tarafından müdürler ve öğretmenler ile yapılan yüz yüze görüşmeler yoluyla uygulamalar için gerekli izinler alınmıştır.

Uygulamaya başlanmadan önce yapılan ön görüşmelerde, okul yöneticilerine çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Okul yöneticileriyle yapılan görüşmeler ile her okul için uygun olan tarih ve saatte uygulamaların yapılacağı önceden belirlenmiştir. Uygulama sırasında her sınıfta önce araştırmacı tarafından araştırmanın amacı ve bilgi toplama araçlarıyla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Uygulamanın bizzat uygulayıcı kontrolünde yapılmasına özen gösterilmiş, anket formu ile ilgili sorular uygulama esnasında cevaplanmıştır. Bunun dışında sınıf öğretmenlerinin uygulama esnasında yardım ve katkılarından faydalanılmıştır.

Her bir anketi öğrenciler yaklaşık 30 ile 40 dakika gibi bir zaman aralığında doldurmuşlardır. Bazı öğrencilerin anket maddeleriyle ilgili açıklamalar istemesi,

özellikle açıklama isteyen katılımcıların 3. sınıf öğrencilerinin olması dikkati çekmiştir. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin anket formunu cevaplarırken zorlanmadıkları gözlenmiştir.

Veri toplama işlemine 2001-2002 Eğitim-Öğretim yılının Şubat ayında başlanmış Nisan ayında da tamamlanmıştır. Anketin uygulanması için kullanılan zaman örnekleme giren öğrencilerin zaman koşulları, sayıları, anketi yanıtlamaya karşı isteklilikleri ve bilimsel çalışmalara karşı tutumlarına göre farklılık göstermiştir. Bu nedenlerden dolayı bazı okullara birden fazla gitme gereği ortaya çıkmış ve bu okullarda anketi yanıtlama süresi normalde harcanandan daha uzun olmuştur.

3. 5. Verilerin Analizi

Ankette yer alan açık uçlu sorulardan elde edilen nitel verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilerin açık uçlu sorulara verdiği yanıtlar ya da yaptıkları açıklamalar birkaç kez okunmuştur. Bu okuma işlemi sırasında araştırmada ele alınan değişkenlere göre çocukların verdiği yanıtlar birbirleriyle sürekli karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıklar bulunmaya çalışılmıştır. Verilerin kodlanması bu benzerlik ve farklılıkları yansıtacak şekilde yapılmış ve birbirine benzer kodları bir araya getiren temalar bulunmuştur (Strauss ve Corbin, 1990). Sonuçlar bu temalara göre verilmiş ve literatüre bağlı olarak yorumlanmıştır. Analizi yapılan materyalde mesaj öğelerinin hangi sıklıkta görüldüğünün sayılması amaçlanmış, sayılabilecek nitelikte birimler, örneğin sözcükler saptanmış ve analiz göstergeleri frekans türünde ifade edilmiştir. Bu analiz türü belirli bir ögenin yoğunluğunu ve önemini anlamayı sağlamaktadır. Kodlanmış verilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

İçerik analizi için ilk olarak anketten elde edilen ham veriler kodlanmış, kodlanan bu veriler ortak temalar altında birleştirilmiştir. Daha sonra içerik analizi sonucunda ortaya çıkan temalar sınıf düzeyi, cinsiyet ve okul gibi değişkenlere göre temaların dağılımını incelemek amacıyla bilgisayar ortamında SPSS 10.0 istatistik programı kullanılarak çözümlenmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde, çocukların arkadaşlık hakkındaki görüşleri ve arkadaş seçimlerini etkileyen etmenler ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4.1.Çocukların Arkadaşları Olup-Olmadığı ve Arkadaş Sayıları İle İlgili Bulgular

Bu kısımda, çocukların arkadaşlarının olup-olmadığı ve arkadaş sayılarının okul, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre dağılımları ile ilgili bulgular yer almaktadır.

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlarının olup-olmadığı ile ilgili bulgular Tablo 5’de görüldüğü gibi bir kişi hariç çalışma grubundaki bütün çocuklar arkadaşlarının olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 5
Çocukların Arkadaşları Olup-Olmadığı İle İlgili Görüşlerinin
Frekans ve Yüzde Değerleri

Arkadaşının olup-olmadığı	f	%
Evet	354	99,7
Hayır	1	0,3
Toplam	354	100,0

Öğrencilerin arkadaş sayılarının okullara göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6
Çocukların Arkadaş Sayılarının Okullara Göre
Frekans Ve Yüzde Değerleri

Arkadaş Sayısı	İlköğretim Okulları					
	İnönü		Dumlupınar		H.Kitapçı	
	f	%	f	%	f	%
0 Kişi	–	–	–	–	1	100,0
1-5 arasında	19	32,2	17	28,8	23	39,0
6-10 arasında	20	22,5	36	40,4	33	37,1
11-20 arasında	31	31,6	30	30,6	37	37,8
21 ve üzeri	42	38,9	38	35,2	28	25,9
Toplam	112	31,5	121	34,1	122	34,4

Tablo da görüldüğü gibi; çocukların devam ettikleri okullara göre arkadaş sayılarının oranlarına bakıldığında, İnönü İlköğretim Okulundaki öğrencilerin arkadaş sayılarının en fazla 21 ve üzeri olan grupta yer aldığı görülmektedir. Dumlupınar İlköğretim Okulunda da aynı durum geçerli olmakta çocukların arkadaş sayıları ile ilgili görüşleri en fazla 21 ve üzeri olan grupta toplanmaktadır. Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda ise 11-20 arasında arkadaş olduğunu belirten öğrenci sayısının en yüksek frekans ve yüzdeliğe sahip olduğu; bunu sırasıyla 6-10 arası, 21 ve üzeri ve 1-5 arası arkadaş olduğunu belirtenlerin izlediği görülmektedir. Bu bulgular ışığında her üç okulda da öğrencilerin arkadaş sayılarının verilen gruplar içinde oldukça yüksek olduğu sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin arkadaş sayılarının sınıf düzeyleri ve cinsiyete göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7
Çocukların Arkadaş Sayılarının Sınıf Düzeyleri ve Cinsiyete Göre
Frekans Ve Yüzde Değerleri

Arkadaş Sayısı	İlköğretim Okulları						Cinsiyet			
	İnönü		Dumlupınar		H.Kitapçı		Kız		Erkek	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
0 Kişi	-	-	-	-	1	100,0	-	-	1	100,0
1-5 arasında	19	32,2	17	28,8	23	39,0	37	62,7	22	37,3
6-10 arasında	20	22,5	36	40,4	33	37,1	50	56,2	39	43,8
11-20 arasında	31	31,6	30	30,6	37	37,8	48	49,0	50	51,0
21 ve üzeri	42	38,9	38	35,2	28	25,9	32	29,6	76	70,4
Toplam	112	31,5	121	34,1	122	34,4	167	47,0	188	53,0

Tabloda görüldüğü gibi 3. sınıfların arkadaş sayılarının en yüksek 6-10 arasında olduğu görülmekte, bunu sırasıyla 11-20 arası, 1-5 arası ve 21 ve üzeri olan grup izlemektedir. 4. ve 5. sınıfların ise arkadaş sayılarının en yüksek olduğu grup 21 ve üzeri olmaktadır.

Kız öğrencilerin arkadaş sayılarının en yüksek 6-10 arasında olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla 11-20 arası, 1-5 arası ve en son olarak ta 21 ve üzeri grubu izlemektedir. Erkek öğrencilerde ise bu sıralamanın biraz farklı olduğu görülmektedir; arkadaş sayısının en yüksek olduğu gruptan (21 ve üzeri) en düşük olduğu gruba doğru gidildikçe görüş bildiren öğrencilerin frekans ve yüzdeleri düşmektedir. On bir-yirmi ve 21 ve üzeri grupta arkadaşları olduğunu belirten erkek öğrenci sayısının kız öğrencilere göre yüksek olması, erkek öğrencilerin arkadaş sayılarının daha fazla olduğu yönünde bir fikir vermektedir.

4. 2. Çocukların Arkadaşlık Hakkındaki Görüşleri İle İlgili Bulgular

Bu kısımda, çocukların arkadaşlık konusundaki görüşlerinin okul, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre dağılımları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4. 2. 1. Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

“Sana göre arkadaş kimdir?” sorusuna öğrencilerin verdiği yanıtlar incelendiğinde, öğrencilerin Tablo 8’de yer alan özellik ve niteliklere değindikleri görülmektedir.

Tablo 8
Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Arkadaşlık konusundaki görüşler	İlköğretim Okulları						Toplam	
	İnönü		Dumlupınar		Halil Kitapçı			
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışkan olan	20	23,3	23	26,7	43	50,0	86	100,0
Zeki olan	15	78,9	1	5,3	3	15,8	19	100,0
Hoş görülü olan	2	11,1	7	38,9	9	50,0	18	100,0
Sevgi gösteren	17	40,5	14	33,3	11	26,2	42	100,0
İyi olan	49	28,5	67	39,0	56	32,6	172	100,0
Dürüst olan	21	21,9	13	13,5	62	64,6	96	100,0
Saygılı olan	5	17,9	7	25,0	16	57,1	28	100,0
Sırdaş olan	16	34,8	15	32,6	15	32,6	46	100,0
Terbiyeli olan	5	25,0	1	5,0	14	70,0	20	100,0
Geçimli olan	7	30,4	9	39,1	7	30,4	23	100,0
Yardıms sever olan	18	30,0	16	26,7	26	43,3	60	100,0
Tertipli-düzenli olan	1	8,3	6	50,0	5	41,7	12	100,0
Temiz olan	3	9,1	10	30,3	20	60,6	33	100,0
Yanında olan (iyi ve kötü gününde)	20	50,0	16	40,0	4	10,0	40	100,0
Sıkıntıları anlayan	13	44,8	6	20,7	10	34,5	29	100,0
Dost- kardeş gibi yakın olan	10	34,5	8	27,6	11	37,9	29	100,0
Kötü davranışlarının olmaması	10	15,2	28	42,4	28	42,4	66	100,0
Paylaşımçı olan	19	55,9	13	38,2	2	5,9	34	100,0
Oyun oynayabilen biri olan	6	33,3	12	66,7	-	-	18	100,0
Toplam	257	29,5	272	31,2	342	39,3	871	100,0

Bu özellik ve niteliklerin okullara göre dağılımına bakıldığında; *iyi olma altında toplanan iyi huylu, iyi davranan, iyi kalpli, iyi düşünceler, iyi sözlü olan gibi* kişilik özelliklerinin İnönü (%28,5) ve Dumlupınar İlköğretim Okulunda (%39,0) en fazla değinilen özellik olduğu; Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda ise bu özelliğin ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Çünkü bu okulda *dürüst olma* belirgin bir görüş olarak arkadaşlık tanımı içinde ilk sırada yer almıştır. Bu özellik İnönü İlköğretim Okulunda ise ikinci sırada yer almaktadır. Arkadaşı, *çalışkan olma* olarak tanımlama her üç okuldaki öğrenciler içinde üçüncü sırada gelmektedir. *Kötü davranışlarının olmaması (Kötü kalpli olmayan, kötülük düşünmeyen, kötü söz söylemeyen, kötü huyları olmayan, kötülük yapmayan gibi)* Dumlupınar İlköğretim Okulundaki öğrenciler için ikinci sırada yer alırken H.Kitapçı İlköğretim Okulundaki öğrenciler arasında bu özelliğe önem verme %42,4 ile diğer okullara göre en yüksek orana sahiptir. *Yardımsever olma* İnönü ve H.Kitapçı İlköğretim okullarındaki öğrenciler açısından beşinci Dumlupınar İlköğretim Okulundaki öğrenciler içinde dördüncü sırada yerini almaktadır.

Ayrıca *iyi, dürüst, çalışkan, iyi ve kötü günde yanında olma, paylaşımcı olma İnönü İlköğretim Okulunda ilk beş sırada yer alan özellikler olmuştur. Tertipli-düzenli olma, hoşgörülü olma, temiz olma, terbiyeli olma ve saygılı olmanın* bu okuldaki öğrenciler için en az değinilen özellikler olduğu söylenebilir. *İyi, kötü davranışlarının olmaması, çalışkan, yardımsever, iyi ve kötü gününde yanındayımın* Dumlupınar İlköğretim Okulunda ilk beş sırada yer alan özellikler olduğu bulunmuştur. *Terbiyeli olma, zeki olma, tertipli-düzenli olma, sıkıntıları anlayan ve hoşgörülü olmanın* bu okulda diğer özelliklere göre daha az değinilen özellikler olduğu görülmektedir. Ancak *zeki olma* İnönü İlköğretim Okulundaki öğrencilerden 15'i tarafından dile getirilmiş; Dumlupınar ve H.Kitapçı İlköğretim Okullarında ise bu özelliğe değinen öğrenci sayısının az olduğu görülmüştür. *Dürüst, iyi, çalışkan, kötü davranışlarının olmaması, yardımsever olma* özellikleri de Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda arkadaş kavramı içinde yer verilen özellikler olmuştur. *Paylaşımcı olma, zeki olma, iyi ve kötü gününde yanında olma, tertipli-düzenli olma ve hoşgörülü olma,* bu okulda daha az değinilen özellikler olmuştur.

4. 2. 2. Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık konusundaki görüşlerinin cinsiyete göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9
Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Arkadaşlık konusundaki görüşler	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Çalışkan olan	47	54,7	39	45,3	86	100,0
Zeki olan	8	42,1	11	57,9	19	100,0
Hoşgörülü olan	9	50,0	9	50,0	18	100,0
Sevgi gösteren	17	40,5	25	59,5	42	100,0
İyi olan	89	51,7	83	48,3	172	100,0
Dürüst olan	44	45,8	52	54,2	96	100,0
Saygılı olan	17	60,7	11	39,3	28	100,0
Sırdaş olan	30	65,2	16	34,8	46	100,0
Terbiyeli olan	8	40,0	12	60,0	20	100,0
Geçimli olan	11	47,8	12	52,2	23	100,0
Yardımsaver olan	33	55,0	27	45,0	60	100,0
Tertipli-düzenli olan	8	66,7	4	33,3	12	100,0
Temiz olan	19	57,6	14	42,4	33	100,0
Yanında olan (iyi ve kötü gününde)	17	42,5	23	57,5	40	100,0
Sıkıntıları anlayan	13	44,8	16	55,2	29	100,0
Dost-kardeş gibi yakın olan	15	51,7	14	48,3	29	100,0
Kötü davranışlarının olmaması	25	37,9	41	62,1	66	100,0
Paylaşımçı olan	12	35,3	22	64,7	34	100,0
Oyun oynayabilen biri olması	4	22,2	14	77,8	18	100,0
Toplam	426	48,9	445	51,1	871	100,0

Arkadaşlık konusundaki görüşlerin cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde; *iyi olma* görüşünün her iki grup için de ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Kızlarda 89 kişi (%51,7) erkeklerde 83 kişi (%48,3) bu doğrultuda görüş bildirmişlerdir. Kızlar açısından frekans ve yüzde sıralamalarına göre belirtilen diğer dokuz özellik sırasıyla *çalışkan olma, dürüst olma, yardımsever olma, sırdaş olma, kötü davranışlarının olmaması, temiz olma, sevgi gösterme, saygılı olma, iyi ve kötü gününde yanında olmadır*. Benzer biçimde, *dürüst olma, kötü davranışlarının olmaması, çalışkan olma, yardımsever olma, sevgi gösterme, iyi ve kötü gününde yanında olma, paylaşımcı olma ve sırdaş olma* erkek öğrenciler için de ilk on sırada yer alan özelliklerdir. Ancak *oyun oynanabilen biri olması, paylaşımcı olma, kötü davranışlarının olmaması, sevgi gösterme* gibi özellikler erkek öğrenciler tarafından daha çok vurgulanırken, kızlarda *sırdaş olma, tertipli-düzenli olma, çalışkan olma, saygılı olma*, erkeklere göre daha yüksek frekanslara sahiptir.

4. 2. 3. Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık konusundaki görüşlerinin sınıf düzeyine göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10
Çocukların Arkadaşlık Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyine
Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Arkadaşlık konusundaki görüşler	Sınıf Düzeyi						Toplam	
	3. Sınıf		4. Sınıf		5. Sınıf			
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışkan olan	53	61,6	27	31,4	6	7,0	86	100,0
Zeki olan	16	84,2	1	5,3	2	10,5	19	100,0
Hoş görülü olan	1	5,6	8	44,4	9	50,0	18	100,0
Sevgi gösteren	11	26,2	13	31,0	18	42,9	42	100,0
İyi olma	52	30,2	54	31,4	66	38,4	172	100,0
Dürüst olan	39	40,6	34	35,4	23	24,0	96	100,0
Saygılı olan	6	21,4	13	46,4	9	32,1	28	100,0
Sırdaş olan	–	–	13	28,3	33	71,7	46	100,0
Terbiyeli olan	–	–	15	75,0	5	25,0	20	100,0
Geçimli olan	9	39,1	9	39,1	5	21,7	23	100,0
Yardımsaver olan	20	33,3	9	15,0	31	51,7	60	100,0
Tertipli-düzenli olan	10	83,8	2	16,7	–	–	12	100,0
Temiz olan	19	57,6	12	36,4	2	6,1	33	100,0
Yanında olan (iyi ve kötü gününde)	7	17,5	8	20,0	25	62,5	40	100,0
Sıkıntıları anlayan	7	24,1	5	17,2	17	58,6	29	100,0
Dost-kardeş gibi yakın olan	6	20,7	7	24,1	16	55,2	29	100,0
Kötü davranışlarının olmaması	17	25,8	28	42,4	21	31,8	66	100,0
Paylaşımçı olan	5	14,7	16	47,1	13	38,2	34	100,0
Oyun oynanabilen biri olması	8	44,4	7	38,9	3	16,7	18	100,0
Toplam	286	100,0	281	100,0	304	100,0	871	100,0

Öğrencilerin arkadaşlık hakkındaki görüşleri sınıf düzeylerine göre incelendiğinde; 3. sınıflardan 52 (%30,2), 4. sınıflardan 54 (%31,6) ve 5. sınıflardan 66 kişinin (%38,4) arkadaşı *iyi olan* kişi olarak tanımladıkları görülmektedir. Sıklık derecesine göre sırasıyla *çalışkan olma*, *iyi olma*, *dürüst olma*, *yardımsaver olma*, *temiz olma*, *kötü davranışlarının olmaması*. *İyi olan*, *dürüst olan*, *kötü davranışlarının*

olmaması, çalışkan olan ve paylaşımcı olan 4. sınıflar için ilk beş sırada yer almaktadır. 5. sınıflar tarafından en çok vurgulanan özellikler arasında iyi olma, sırdaş olma, yardımsever olma, iyi ve kötü gününde yanında olan, dürüst olma yer almaktadır. Her üç sınıf düzeyinde de arkadaşlık kavramını tanımlamak üzere kullanılan özellikler benzerlik göstermekle birlikte 3. sınıflarda *sırdaş olan ve terbiyeli olan*, 5. sınıflarda ise, *tertipli-düzenli olma* özellikleri arkadaşlık algıları içinde yer almamıştır.

Alt düzeydeki sınıflar daha somut, gözlenebilen ve akademik başarıyla ilgili niteliklere yoğunlaşırken, üst sınıfların daha soyut ve psikolojik nitelikli kavramlara ilk sıralarda yer verdikleri görülmüştür.

4. 3. Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşleri İle İlgili Bulgular

Bu kısımda, çocukların iyi arkadaş konusundaki görüşlerinin okul, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4.3.1. Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin iyi arkadaş konusundaki görüşlerinin okullara göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11
Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre
Frekans ve Yüzde Değerleri

İyi Arkadaş Konusundaki Görüşler	İlköğretim Okulları						Toplam	
	İnönü		Dumlupınar		H.Kitapçı		f	%
	f	%	f	%	f	%		
Yardımsaver olan	15	25,9	15	25,9	28	48,3	58	100,0
Çalışkan olan	28	38,4	12	16,4	33	45,2	73	100,0
Oyun oynayan biri olan	3	23,1	8	61,5	2	15,4	13	100,0
Saygılı olan	8	19,5	9	22,0	24	58,5	41	100,0
İyi olan	35	26,5	59	44,7	38	28,8	132	100,0
Sevgi gösteren	20	44,4	12	26,7	13	28,9	45	100,0
Dürüst olan	32	28,8	22	19,8	57	51,4	111	100,0
Geçimli olan	8	25,8	14	45,2	9	29,0	31	100,0
Güzel olan	1	11,1	4	44,4	4	44,4	9	100,0
Temiz olan	3	6,5	20	43,5	23	50,0	46	100,0
Tertipli – Düzenli olan	–	–	5	38,5	8	61,5	13	100,0
Paylaşımçı olan	15	34,9	19	44,2	9	20,9	43	100,0
Yanında olan (iyi ve kötü gününde)	12	44,4	11	40,7	4	14,8	27	100,0
Zeki olan	12	66,7	6	33,3	–	–	18	100,0
Dost olan	2	20,0	6	60,0	2	20,0	10	100,0
Sırdaş olan	9	25,0	14	38,9	13	36,1	36	100,0
Güleryüzlü olan	4	44,4	5	55,6	–	–	9	100,0
Hoşgörülü olan	3	7,7	5	12,8	31	79,5	39	100,0
Fedakar olan	16	100,0	–	–	–	–	16	100,0
Terbiyeli olan	3	8,3	–	–	33	91,7	36	100,0
Kötü olmayan	12	16,4	37	50,7	24	32,9	73	100,0
Toplam	241	27,4	283	32,2	355	40,4	879	100,0

Çocukların iyi arkadaş konusundaki görüşleri okullara göre incelendiğinde her üç okulda da; *iyi olma (iyi huylu, iyi davranan, iyi kalpli, iyi düşünceleri olan gibi)* özelliği ilk sırada yer almaktadır. İnönü İlköğretim Okulundan 35 (%26,5), Dumlupınar İlköğretim Okulundan 59 (%44,7) ve Halil Kitapçı İlköğretim Okulundan 38 kişi (%28,8) bu özelliği iyi bir arkadaşın özellikleri arasında ilk sıraya yerleştirmiştir. Üst SED’i temsil eden İnönü İlköğretim Okulundaki öğrenciler *iyi olma, dürüst olma, çalışkan olma, sevgi gösteren ve fedakar olma* gibi özellikleri, orta SED’i temsil eden Dumlupınar İlköğretim Okulundaki öğrenciler *iyi olma, kötü olmama, dürüst olma, temiz olma ve paylaşımcı olma* gibi özellikleri; alt SED’i temsil eden Halil Kitapçı İlköğretim Okulundaki öğrenciler ise *dürüst olma, iyi olma, çalışkan olma, terbiyeli olma ve yardımsever olma* gibi özellikleri iyi bir arkadaşta bulunması gereken en önemli özellikler olarak ilk sıralarda belirtmişlerdir. Her üç okulda da *iyi olma ve dürüst olma* iyi arkadaş kavramı içinde ilk sıralarda yer alan özelliklerden olmuştur.

Tablo da ortaya çıkan bir diğer bulgu da, İnönü İlköğretim Okulunda hiç kimsenin *tertipli-düzenli* olmayı iyi arkadaş kavramı içinde yer vermemesidir. Yine *zeki, güler yüzlü, fedakar olma* özelliği de Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda hiç kimse tarafından iyi arkadaş kavramı içerisinde ele alınmamıştır. Son olarak, *fedakar ve terbiyeli olma* özelliği Dumlupınar İlköğretim Okulunda hiç kimse tarafından iyi arkadaş özelliği olarak bildirilmemiştir.

4.3.2. Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin iyi arkadaş konusundaki görüşlerinin cinsiyete göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12
Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre
Frekans ve Yüzde Değerleri

İyi Arkadaş Konusundaki Görüşler	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Yardımsaver olan	30	51,7	28	48,3	58	100,0
Çalışkan olan	32	43,8	41	56,2	73	100,0
Oyun oynayan biri olan	1	7,7	12	92,3	13	100,0
Saygılı olan	18	43,9	23	56,1	41	100,0
İyi olan	74	56,1	58	43,9	132	100,0
Sevgi gösteren	21	46,7	24	53,3	45	100,0
Dürüst olan	48	43,2	63	56,8	111	100,0
Geçimli olan	20	64,5	11	35,5	31	100,0
Güzel olan	6	66,7	3	33,3	9	100,0
Temiz olan	25	54,3	21	45,7	46	100,0
Tertipli-düzenli olan	9	69,2	4	30,8	13	100,0
Paylaşımçı olan	21	48,8	22	51,2	43	100,0
Yanında olan (İyi-kötü gününde)	13	48,1	13	51,9	27	100,0
Zeki olan	10	55,6	8	44,4	18	100,0
Dost olan	2	20,0	8	80,0	10	100,0
Sırdaş olan	24	66,7	12	33,3	36	100,0
Güleryüzlü olan	6	66,7	3	33,3	9	100,0
Hoşgörülü olan	21	53,8	18	46,2	39	100,0
Fedakar olan	9	56,3	7	43,8	16	100,0
Terbiyeli olan	19	52,8	17	47,2	36	100,0
Kötü olmayan	30	41,1	43	58,9	73	100,0
Toplam	439	49,9	440	50,1	879	100,0

Çocukların iyi arkadaş konusunda cinsiyete göre görüşleri ve iyi arkadaş tanımlamak için kullandıkları ifadelere bakılmış; Kızlardan 74 kişi (%56,1) ilk sırada iyi arkadaş *iyi olan biri* olarak tanımlarken, erkeklerden 63 kişinin (%56,8) iyi arkadaş *dürüst biri* olarak tanımladığı görülmüştür. Kızların ilk sırada iyi olmanın ardından gelen iyi arkadaş kavramı içinde yer verdikleri özellikler; *dürüst olan, çalışkan olan, yardımsever olan ve kötü olmayan* olarak bulunmuştur. Erkeklerin ise iyi arkadaş kavramı içinde ilk sırada *dürüst biri olma* özelliğine yer verdikleri ardından *iyi olan, kötü olmayan, çalışkan olan, yardımsever olan* özelliklerine yer verdikleri bulunmuştur.

İyi arkadaş kavramını *kötü olmayan kişi* olarak tanımlama (*Kötülük yapmayan, kötü düşünmeyen, kötü davranmayan, kötü kalpli olmayan*) erkekler için 3. kızlar için 5. sırada gelmektedir. İyi arkadaş, kızlardan 30'u (%41,1), erkeklerden 43'ü (%58,9) kötü olmayan biri olarak tanımlamışlardır. *Çalışkan olma* da *kötü olmayana* aynı oranda görüş bildirilen özellik arasında yer almıştır. Kızlardan 32 kişi (%43,8), erkeklerden 41 kişi (%56,2) çalışkan olmayı iyi arkadaş özelliği olarak belirtmişlerdir

Kızlarda erkeklere göre belirgin olan *sırdış olma, tertipli-düzenli olma, geçimli olma, gülyüzlü olma, zeki olma, güzel olma*, erkeklerde ise *oyun oynanabilen biri olma, saygılı olma, dost olma* özellikleri iyi arkadaş tanımı içinde yer almıştır. Ayrıca tablo da da görüldüğü gibi *iyi ve kötü gününde yanında* olma yani psikolojik destek her iki cinsiyet için de eşit oranda iyi arkadaş görüşü olarak bulunmuştur.

4.3.3. Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin iyi arkadaş konusundaki görüşlerinin sınıf düzeylerine göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 13

**Çocukların İyi Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre
Frekans ve Yüzde Değerleri**

İyi Arkadaş Konusundaki Görüşler	Sınıf Düzeyi						Toplam	
	3. Sınıf		4. Sınıf		5. Sınıf		f	%
	f	%	f	%	f	%		
Yardımsaver	17	29,3	6	10,3	35	60,5	58	100,0
Çalışkan	46	63,0	16	21,9	11	15,1	73	100,0
Oyun oynayan	5	38,5	7	53,8	1	7,7	13	100,0
Saygılı	14	34,1	17	41,5	10	24,4	41	100,0
İyi olan	40	30,3	43	32,6	49	37,1	132	100,0
Sevgi gösteren	12	26,7	15	33,3	18	40,0	45	100,0
Dürüst olan	34	30,6	27	24,3	50	45,0	111	100,0
Geçimli olan	18	58,1	5	16,1	8	25,8	31	100,0
Güzel olan	5	55,6	3	33,3	1	11,1	9	100,0
Temiz olan	12	26,1	13	28,3	21	45,7	46	100,0
Tertipli-Düzenli	5	38,5	4	30,8	4	30,8	13	100,0
Paylaşımçı olan	13	30,2	12	27,9	18	41,9	43	100,0
Yanında olan	5	18,5	5	18,5	17	63,0	27	100,0
Zeki olan	11	61,1	5	27,8	2	11,1	18	100,0
Dost olan	2	20,0	4	40,0	4	40,0	10	100,0
Sırdaş olan	—	—	9	25,0	27	75,0	36	100,0
Güleryüzlü olan	1	11,1	5	55,6	3	33,3	9	100,0
Hoşgörülü olan	1	2,6	8	20,5	30	76,9	39	100,0
Fedakar olan	15	93,8	—	—	1	6,3	16	100,0
Terbiyeli olan	2	5,6	18	50,0	16	44,4	36	100,0
Kötü olmayan	18	24,7	24	32,9	31	42,5	73	100,0
Toplam	276	31,4	246	28,0	357	40,6	879	100,0

Çocukların, her üç sınıf düzeyinde de iyi arkadaşı en çok *iyi olan ve dürüst olan* kişi olarak ilk sıralarda tanımladıkları görülmektedir. Arkadaşın *iyi olan* biri olması ölçütü; 3. sınıflarda 40 kişi (%30,3), 4. sınıflarda 43 kişi (%32,6), 5. sınıflarda 49 kişi

(%37,1) tarafından dile getirilmiştir. Ardından iyi arkadaşın, *dürüst olan* kişi olarak tanımlanmasıyla ilgili bulgulara bakıldığında; 3. sınıflardan 34 (%30,6), 4. sınıflardan 27 (%24,3), 5. sınıflardan 50 kişinin (%45,0) bu yönde görüş bildirdiği ortaya çıkmaktadır. İyi arkadaş kavramını *kötü olmayan* kişi olarak belirten öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımlarına bakıldığında; 3. sınıflardan 18 kişi (%24,7), 4. sınıflardan 24 kişi (%32,9), 5. sınıflardan 31 kişi (%42,5) görüş olarak bildirmiştir.

Sınıf düzeylerine göre bir karşılaştırma yapıldığında 5. sınıf öğrencilerinin yardımseverlik, paylaşımcı olma, iyi ve kötü günde yanında olma, hoşgörülü olma, sırdaş olma gibi bir kişiyle uzun süreli ve derin ilişkiler geliştirme açısından gerekli olan özelliklere 3. ve 4. sınıf öğrencilerine göre daha çok önem verdikleri söylenebilir. Bu 5. sınıf öğrencilerinin gelişen soyut düşünce ve empatik anlayışlarıyla açıklanabilir. Buna karşın, *çalışkan olma, geçimli olma, zeki olma* gibi özellikler 3. sınıfların diğer sınıf düzeylerine göre iyi bir arkadaşına atfettikleri nitelikler arasındadır.

Ayrıca tabloda da görüldüğü gibi, *sırdaş olmamın* 3. sınıflar için, *fedakarlığın* ise 4. sınıflar için iyi arkadaş kavramı içinde yer alan bir özellik olmadığı ortaya çıkmaktadır.

4.4.Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşleri İle İlgili Bulgular

Bu kısımda, çocukların kötü arkadaş konusundaki görüşlerinin neler olduğunun okul, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4.4.1. Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kötü arkadaş konusundaki görüşlerinin okullara göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 14'de yer almaktadır

Tablo 14
Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre
Frekans ve Yüzde Değerleri

Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşler	İlköğretim Okulları						Toplam	
	İnönü		Dumlupınar		H.Kitapçı			
	f	%	f	%	f	%	f	%
Sırdaş olmayan	4	26,7	7	46,7	4	26,7	15	100,0
Terbiyesiz olan	2	5,4	2	5,4	33	89,2	37	100,0
Saygısız olan	4	10,8	8	21,6	25	67,6	37	100,0
Güvenilmez olan	3	27,9	1	9,1	7	63,6	11	100,0
Yardımsız olmayan	3	14,7	10	55,6	5	27,8	18	100,0
Kötü olan	63	25,6	88	35,8	95	38,6	246	100,0
Borcunu ödemeyen	—	—	—	—	11	100,0	11	100,0
Geçimsiz olan	16	42,1	10	26,3	12	31,6	38	100,0
Temiz olmayan	3	8,3	19	52,8	14	38,9	36	100,0
Sevgisiz olan	9	32,1	8	28,6	11	39,3	28	100,0
Saldırgan olan	3	27,3	5	45,5	3	27,3	11	100,0
Tembel olan	27	54,0	12	24,0	11	22,0	50	100,0
Kavgacı olan	5	14,7	25	73,5	4	11,8	35	100,0
Dürüst olmayan	5	23,8	7	33,3	9	42,9	21	100,0
İyi davranmayan	6	60,0	1	10,0	3	30,0	10	100,0
Paylaşımçı olmayan	8	44,4	7	39,9	3	16,7	18	100,0
Küçük düşüren	8	72,7	3	27,3	—	—	11	100,0
Kendini beğenmiş olan	6	60,0	4	40,0	—	—	10	100,0
Cimri olan	27	96,4	1	3,6	—	—	28	100,0
Bencil olan	10	100,0	—	—	—	—	10	100,0
Kurnaz olan	11	100,0	—	—	—	—	11	100,0
Toplam	223	32,3	218	31,5	250	36,2	691	100,0

Kötü arkadaş konusundaki görüşlerin okullara göre dağılımına bakıldığında *kötü olma* özelliği (kötü kalpli, kötü davranan, kötü huylu, kötü alışkanlıkları olan, kötülük yapan, kötü söz söyleyen olan gibi) üç okulda da ilk sırada yer almaktadır. Bu özellik için görüş bildiren okullardan alt SED’i temsil eden Halil Kitapçı İlköğretim Okulu 95 kişi (%38,8) ile ilk sırada yer almakta, bunu sırasıyla orta SED’i temsil eden Dumlupınar İlköğretim Okulu 88 kişi ile (%35,8) ve üst SED’i temsil eden İnönü İlköğretim Okulu 63 kişi (%25,6) ile takip etmektedir. Yine her üç okulda da *geçimsiz olma* kötü arkadaşın bir özelliği olarak görülmüştür. *Tembel olan* kişinin kötü arkadaş olarak tanımlanmasının; İnönü ve Dumlupınar İlköğretim Okulunda ortak bir görüş olduğu; Dumlupınar ve Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda ise *temiz olmayan kişinin* kötü arkadaş olarak tanımlandığı bulunmuştur. İnönü İlköğretim Okulunda ilk beş sırada *kötü olan, tembel olan, cimri olan, geçimsiz olan ve kurnaz olan* özelliklerinin kötü arkadaşı tanımladığı, Dumlupınar İlköğretim Okulunda *kötü olan, kavgacı olan, temiz olmayan, tembel olan ve geçimsiz olma* özelliklerinin kötü arkadaşı tanımladığı, Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda ise, *kötü olan, terbiyesiz olan, saygısız olan, temiz olmayan ve geçimsiz olma* özelliklerinin kötü arkadaşı tanımladığı bulunmuştur.

Bunun yanında *terbiyesiz olan, saygısız olan, güvenilmez olan, borcunu ödemeyen biri olma* gibi özellikler Halil Kitapçı İlköğretim Okulundaki öğrenciler; *kavgacı olan ve temiz olmayan* gibi özellikler Dumlupınar İlköğretim Okulundaki öğrenciler ve *cimri olan, bencil olan, kurnaz olan gibi* özelliklerin de İnönü İlköğretim Okulundaki öğrenciler tarafından daha sıklıkla kötü bir arkadaşın özelliği olarak belirtildiği görülmektedir. Özellikle alt SED’deki okulda eğitim alan öğrenciler daha çok sosyalleşmenin yetersiz olmasına bağlı nitelikleri kötü arkadaşın özellikleri arasında gösterirken; üst SED’deki okulu temsil eden İnönü İlköğretim Okulundaki öğrenciler daha çok bireysel çıkarılara göre hareket etmeyle ilgili olumsuzlukları kötü arkadaşla atfetmişlerdir.

Tablo 14’de görüldüğü gibi *küçük düşüren, kendimi beğenmiş, cimri, bencil, kurnaz olma* gibi özellikler Halil Kitapçı İlköğretim Okulundaki öğrenciler tarafından kötü arkadaşın özellikleri olarak ele alınmamıştır. *Bencil olma, kurnaz olma ve borcunu ödemeyen birisi olma* ise Dumlupınar İlköğretim Okulunda kötü arkadaş temsil eden özellikler olarak görülmemektedir. İnönü İlköğretim Okulunda ise *borcunu ödemeyen biri olmanın* kötü arkadaş kavramı içinde yer almadığı görülmektedir.

4.4.2. Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kötü arkadaş konusundaki görüşlerinin cinsiyete göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 15’de yer almaktadır.

Tablo 15
Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin
Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşler	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek			
	f	%	f	%	f	%
Sırdaş olmayan	8	53,3	7	46,7	15	100,0
Terbiyesiz olan	20	54,1	17	45,9	37	100,0
Saygısız olan	20	54,1	17	45,9	37	100,0
Güvenilmez olan	8	72,7	3	27,3	11	100,0
Yardımsız olmayan	12	66,7	6	33,3	18	100,0
Kötü olan	118	48,0	128	52,0	246	100,0
Borcunu ödemeyen	6	54,5	5	45,5	11	100,0
Geçimsiz olan	15	39,5	23	60,5	38	100,0
Temiz olmayan	19	52,8	17	47,2	36	100,0
Sevgisiz olan	16	57,1	12	42,9	28	100,0
Saldırgan olan	2	18,2	9	81,8	11	100,0
Tembel olan	27	54,0	23	46,0	50	100,0
Kavgacı olan	18	52,9	16	47,1	34	100,0
Dürüst olmayan	12	57,1	9	42,9	21	100,0
İyi Davranmayan	6	60,0	4	40,0	10	100,0
Paylaşımçı olmayan	8	44,4	10	55,6	18	100,0
Küçük düşüren	3	27,3	8	72,7	11	100,0
Kendini beğenmiş olan	4	40,0	6	60,0	10	100,0
Cimri olan	15	53,5	13	46,4	28	100,0
Bencil olan	4	40,0	6	60,0	10	100,0
Kurnaz olan	7	63,6	4	36,4	11	100,0
Toplam	348	50,4	343	49,6	691	100,0

Tablo incelendiğinde *kötü olma* (*kötü huylu, kötü kalpli, kötü alışkanlıkları olan, kötü davranan, kötü söz söyleyen gibi*) özelliğinin diğerlerine göre en yüksek oranda ve kızlardan 118 kişi (%48,0), erkeklerden 128 kişi (%52,0) tarafından kötü arkadaş tanımı içinde ele alındığı görülmektedir. Bunu *tembel olmanın* takip ettiği, kötü arkadaş *tembel biri* olarak kızlardan 27 (%54,0) ve erkeklerden 23 kişinin (%46,0) tanımladığı görülmektedir. *Terbiyesiz olma* kötü arkadaş görüşü olarak bildirilen bir diğer özellik olmakla beraber bu özelliğin dağılımı kızlarda 20 (%54,1), erkeklerde ise 17 kişi (%45,9) olarak bulunmuştur. Son olarak, *terbiyesiz olan* ve *saygısız olan* kötü arkadaş kavramı içinde eşit oranda yer almış, kızlardan 20 kişi (%54,1), erkeklerden ise 17 kişi (%45,9) *terbiyesiz ve saygısız* olmayı kötü arkadaşın özelliği olarak görmüşlerdir. *Güvenilmez olma, yardımsever olmayan* gibi özellikler kızlar, *geçimsiz olan, saldırgan olan, küçük düşüren biri olma* gibi özellikler ise erkekler tarafından daha sıklıkla üzerinde durulan niteliklerdir.

Kız ve erkeklerin yetiştirilme tarzının farklılığına dayalı olarak ortaya çıkan toplumsallaşma konusundaki farklılaşmaya paralel biçimde kızların, yardımseverlik ve güvenilirlik özelliklerine daha fazla önem verdikleri, erkeklerin ise geçimsizlik, saldırganlık, küçük düşürücü bireyler olma gibi daha çok erkeklerde görülen ve toplum tarafından onaylanmayan olumsuz kişilik özelliklerine sahip olan kişileri kötü olarak nitelendirdikleri söylenebilir. Böyle kişilerle arkadaşlık yapmaları ile kendilerinin de bu şekilde değerlendirileceği ve toplumdaki dışlanacakları kaygısı yaşadıkları sonucuna varılabilir.

4.4.3. Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kötü arkadaş konusundaki görüşlerinin sınıf düzeyine göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 16'de verilmiştir

Tablo 16
Çocukların Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyine Göre
Frekans ve Yüzde Değerleri

Kötü Arkadaş Konusundaki Görüşler	Sınıf Düzeyi						Toplam	
	3.sınıf		4.sınıf		5.sınıf		f	%
	f	%	f	%	f	%		
Sırdaş olmayan	1	6,7	6	40,0	8	53,3	15	100,0
Terbiyesiz olan	—	—	8	21,6	29	78,4	37	100,0
Saygısız olan	7	18,9	12	32,4	18	48,6	37	100,0
Güvenilmez olan	1	9,1	3	27,3	7	63,6	11	100,0
Yardımsever olmayan	2	11,1	1	5,6	15	83,3	18	100,0
Kötü olan	11	28,1	81	32,9	94	38,2	246	100,0
Borcunu ödemeyen	—	—	—	—	11	100,0	11	100,0
Geçimsiz olan	16	42,1	10	26,4	12	31,6	38	100,0
Temiz olmayan	10	27,8	7	19,4	19	52,8	36	100,0
Sevgisiz olan	13	46,4	6	21,4	9	32,1	28	100,0
Saldırgan olan	6	54,5	3	27,3	2	18,2	11	100,0
Tembel olan	36	72,0	3	6,0	11	22,0	50	100,0
Kavgacı olan	11	32,4	12	35,3	11	32,4	34	100,0
Dürüst olmayan	9	42,9	4	19,0	8	38,1	21	100,0
İyi davranmayan	4	40,0	4	40,0	2	20,0	10	100,0
Paylaşımçı olmayan	8	44,4	9	50,0	1	5,6	18	100,0
Küçük düşüren	5	45,5	3	27,3	3	27,3	11	100,0
Kendini beğenmiş olan	1	10,0	4	40,0	5	50,0	10	100,0
Cimri olan	20	71,4	3	10,7	5	17,9	28	100,0
Bencil olan	8	80,0	1	10,0	1	10,0	10	100,0
Kurnaz olan	10	90,9	—	—	1	9,1	11	100,0
Toplam	239	34,6	180	26,0	272	39,4	691	100,0

Çocukların kötü arkadaş konusundaki görüşlerinin sınıf düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde; *kötü olma* özelliğinin % 38,2 ile 5. sınıflarda ve %32,9 ile 4. sınıflarda ilk sırada yer aldığı, 3. sınıflarda ise %28,9 ile beşinci sırada geldiği görülmektedir. Bir diğer kötü arkadaş özelliği olan *tembellik* ise 3. sınıflarda %72,0 ile birinci sırada yer almıştır. *Geçimsiz olma* kötü arkadaş kavramı içinde tanımlanan bir diğer özellik olmuş 3. sınıflardan 16 (% 42,1) kişi ile 3. sırada, 4. sınıflardan 10 (% 26,3) kişi ile 4. sırada görüş olarak sunulmuştur. Bir diğer kötü arkadaş özelliği olarak *saygısız olma*, 5. sınıflardan 18 (%48,6) kişi ile 4. sırada, 4.sınıflardan 12 (%32,4) kişi ile 2. sırada yer almıştır. 3. sınıflar kötü arkadaş tanımlarken *tembel olan, cimri olan, geçimsiz olan, sevgisiz olan ve kötü olan* özelliklerine ilk sıralarda yer verirken, 4. sınıflar kötü olan, saygısız olan kavgacı olan, geçimsiz olan ve paylaşmacı olmama özelliklerine ilk sıralarda yer vermiş, 5. sınıflar ise, *kötü olan, terbiyesiz olan, temiz olmayan, saygısız olan ve yardımsever olmamaya* ilk sıralarda yer vermişlerdir.

Yine Tabloda görüldüğü gibi 3. sınıflarda *terbiyesiz olma* ve *borç ödemeyen biri olma*, kötü arkadaş kavramı içinde görüş olarak bildirilmemiştir. 4. sınıflarda ise *borç ödemeyen* ve *kurnaz biri olma* kötü arkadaş kavramı içinde bir özellik olarak görülmemektedir. *Terbiyesiz olma, yardımsever olmama, borcunu ödememe, temiz olmama* 5. sınıflarda, *kurnaz, bencil, cimri, tembel olma* 3. sınıflarda diğer sınıf düzeylerine göre daha sıklıkla dile getirilen özellikler arasındadır. Görüldüğü gibi kötü arkadaş kavramı içinde yer alan özellikler sınıf düzeylerine göre farklılaşmaktadır. Çocukların bilişsel, ahlaki, sosyal ve psikolojik gelişimlerine paralel olarak bu farklılaşmanın meydana geldiği söylenebilir.

4.5. Çocukların Arkadaş Edinmeyi Kolay Ya Da Zor Bulmaları İle İlgili Bulgular

Bu kısımda çocukların arkadaş edinmeyi kolay ya da zor bulmaları ile ilgili görüşlerinin neler olduğuna yer verilmiş; ardından sınıf düzeylerine ve cinsiyete göre kolay ya da zor bulma nedenleri üzerinde durulmuştur.

4.5.1. Çocukların Arkadaş Edinmeyi Kolay Ya Da Zor Bulmaları İle İlgili Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaş edinmeyi kolay ya da zor bulmaları ile ilgili elde edilen bulgular Tablo17'de verilmiştir.

Tablo 17

Çocukların Arkadaş Edinmeyi Kolay Ya Da Zor Bulmaları İle İlgili Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri

Arkadaş Edinmek	f	%
Kolay	261	73,5
Zor	94	26,5
Toplam	355	100,0

Tabloda da görüldüğü gibi arkadaş edinmenin çocuklar için kolay olduğu söylenebilir. Çünkü 261 (%73,5) kişi arkadaş edinmenin kolay olduğunu söylerken 94 kişi zor olduğu yönünde görüş bildirmiştir.

4.5.2. Çocukların Arkadaş Edinmeyi Kolay Ya Da Zor Bulma Nedenlerinin Sınıf Düzeyi Ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Öğrencilerin arkadaş edinmeyi kolay ya da zor bulma nedenleriyle ilgili açıklamalar incelenmiş ve sınıf düzeylerine ve cinsiyete göre sınıflandırılmıştır.

Arkadaş Edinmenin Zor Olduğunu Söyleyen 5. Sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerinin Yaygın Olarak Gösterdikleri Nedenler

Arkadaş edinmenin zor olduğu yönünde görüş bildiren 5. sınıf kız öğrencilerin gösterdiği nedenler arasında *iyi mi kötü mü olduğunu bilememek* ilk sırada yer almıştır. Bunu *tanımadan arkadaş olamamak, kişilik özelliklerini bilmediğinden zor olması, kolay olsa herkesle arkadaş olunabileceği, hemen yakınlık kuramadığından ve komuşmanın zor gelmesinden* ifadeleri izlemiştir.

Arkadaş edinmenin zor olduğu yönünde görüş bildiren 5. sınıf erkek öğrencilerin gösterdiği nedenler arasında, *tanışmakta zorlandıkları* görüşü ilk sırada gelmiştir. Ardından, *komuşmakta zorlanma, özelliklerini bilemedikleri için zor gelmesi, doğru arkadaşı seçmenin zor olması, çekindiği için zor olması ve utandığı için zor olması* gibi gerekçeler gösterdikleri ortaya çıkmıştır.

Kız ve erkek öğrencilerin gösterdiği nedenler arasında ilk tanışma ve iletişimi başlatmadaki zorluklar ve kişilik özelliklerini bilmeme yönünden benzerlik olduğu görülmektedir. Ancak erkek öğrencilerin daha çok sosyal beceri eksikliğine dayalı nedenler üzerinde durduğu, kız öğrenciler için ise doğru kişiyi seçme konusunda ihtiyatlığın ön planda olduğu söylenebilir.

Arkadaş Edinmenin Kolay Olduğunu Söyleyen 5. Sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerin Kolaylıkla İlgili Açıklamaları

Arkadaş edinmenin kolay olduğu yönünde görüş bildiren 5. sınıf kız öğrencilerin gösterdiği nedenlerin başında, *kendini tanıtarak tanışma* gelmiştir bunu; *arkadaş olmak için teklifte bulunma, adını sorarak tanışma, kendi olumlu kişilik özelliklerinden dolayı kolay (utanmama, çekinmeme gibi) olması, yanlarına gitme ve iyi davranma* gibi başlıklar takip etmiştir.

Arkadaş edinmenin kolay olduğu yönünde görüş bildiren 5. sınıf erkek öğrencilerin gösterdiği nedenlerden ilk sırada, *tanışmanın* yer aldığı bulunmuştur. Bunu, *adını sorma, iyi davranma, kendi olumlu kişilik özelliklerinden dolayı*

(*utanmama, çekinmeme, gibi*), *birlikte oyun oynamayı teklif etme, karşısındakinin olumlu kişilik özelliklerinden dolayı kolay gibi açıklamalar izlemiştir.*

Kız ve erkek öğrencilerin arkadaş edinmenin kolay olduğunu söyleme nedenleri arasında iyi davranmak, adını sormak, kendi olumlu kişilik özelliklerinin olması görüşlerinin ortak olduğu görülmektedir. Kızların arkadaşlık teklifinde daha rahat oldukları ve bu yöndeki sosyal becerilerinin daha güçlü olduğu, erkek öğrencilerin ise birlikte yapılan bir etkinlik içinde ya da oyun içinde kendiliğinden gelişen ortamlarda daha rahat oldukları ve kolay arkadaş edindikleri söylenebilir.

Arkadaş Edinmenin Zor Olduğunu Söyleyen 4. sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerinin Yaygın olarak Gösterdikleri Nedenler

Kızlar ilk sırada *kendi kişilik özelliklerinden dolayı (sıkılgan, çekingen gibi)* gibi bir nedenle, erkekler ise ilk sırada *istediği özellikleri bulamama* gibi bir nedene yer vererek, kızların daha çok kendi kişilik özelliklerini, erkeklerin ise kendi ölçütlerinin karşılanmasını ön plana aldığı dikkati çekmektedir.

Arkadaş edinmenin zor olduğu yönünde görüş bildiren 4. sınıf erkek öğrencilerin gösterdiği nedenlerden ilki, *istediği özellikleri bulamamaktır. Karşısındakinin olumsuz kişilik özelliklerinden dolayı zor (kavgacı-saldırgan-geçimsiz-küfür eden biri gibi), hemen tanışmadığı için zor olması, iyi mi kötü mü olduğunu bilemediğinden zor olduğu* gibi ifadelerin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

Kız ve erkek öğrencilerin gösterdiği nedenler arasında belirgin bir benzerlik olmakla birlikte her iki grup için de *karşısındakinin özelliklerini bilmemenin* getirdiği arkadaş edinme zorluklarından söz edilebilir. Erkekler daha çok karşısındakinin olumsuz özelliklerinden ve iyi mi kötü mü olduğunu bilememenin getirdiği zorluklardan söz etmektedir. Yine dikkati çeken bir diğer bulgu ise kızların *tanımadığı için zorlandıklarını*, erkeklerin ise hemen tanışmadıkları için zorlandıklarını ifade etmeleridir.

Arkadaş Edinmenin Kolay Olduğunu Söyleyen 4. Sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerinin Kolaylıkla İlgili Açıklamaları

Arkadaş edinmenin kolay olduğu yönünde görüş bildiren 4. sınıf kız öğrencilerin gösterdiği nedenlerden ilk sırada, *kendi olumlu kişilik özelliklerinden dolayı (iyi davranma, iyi geçinme gibi) gelmiştir. Ayrıca, kolay tanıştığı için, sevgi ve ilgi gösterdiği için, oyun oynayarak, karşısındakinin özellikleri kendisine benzerse kolay olduğu gibi ifadelerin de yer aldığı görülmektedir.*

Arkadaş edinmenin kolay olduğu yönünde görüş bildiren 4. sınıf erkek öğrencilerin ise; *Kolay tanıştığı için, oyunlara katıldığı için, hemen kaynaşabildiği için, kendi gibi biriyle kolay, arkadaşlık teklif ederek, kendindeki olumlu kişilik özelliklerinden dolayı kolay, aynı mekanda olduklarında kolay gibi nedenlerle arkadaş edinmeyi kolay buldukları anlaşılmaktadır.*

Kız ve erkek öğrencilerin gösterdiği nedenler arasında kendi olumlu kişilik özelliklerinden dolayı, kolay tanıştığından dolayı, oyun oynayarak ve kendi gibi biriyle arkadaş edinmeyi kolay görmeleri ortak verilen cevaplar arasındadır. Kızların kolay arkadaş edinmesinde erkeklerden farklı olarak belirttikleri özellikler arasında arkadaş olarak seçeceği kişinin kendisine sevgi ve ilgi göstermesi yer almaktadır. Erkekler de ise; arkadaşlık teklif ettiğinden, aynı mekanda olmalarından, hemen kaynaşabilmesinden kaynaklanan kolaylıklar görülmektedir.

Arkadaş Edinmenin Zor Olduğunu Söyleyen 3. sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerinin Yaygın olarak Gösterdikleri Nedenler

Buna göre, arkadaş edinmenin zor olduğu yönünde görüş bildiren 3. sınıf kız öğrencilerinin gösterdiği nedenler; *Karşısındakinin nasıl biri olduğunu bilmediği için zor, ailelerinin yabancılarla arkadaş olummaması ile ilgili uyarılarının olması, kendi kişilik özelliklerinden dolayı zor (utanyor-sıkılıyor-çekiniyor) gibi başlıklar altında toplanırken; arkadaş edinmenin zor olduğu yönünde görüş bildiren 4. sınıf erkek öğrenciler bu durumu şöyle açıklamışlardır; kendi kişilik özelliklerinden dolayı zor*

(soğukkanlı-çekiniyor,utaniyor) olması, çalışkan olmadığı için zor, karşısındakinin kişilik özelliklerinden dolayı zor olması, anlamadığı iyi geçinemediği için zor olması.

Görüldüğü gibi kız ve erkek öğrencilerin arkadaş edinmenin zorlukları ile ilgili açıklamaları arasında benzerlikler bulunmakla birlikte erkeklerin kızlardan farklı olarak *geçinme zorluğu* ve *çalışkan olmamaya* değinmeleri; kızlar ise ailenin ihtiyatlılığına önem vermeleri dikkati çekmektedir.

Arkadaş Edinmenin Kolay Olduğunu Söyleyen 3. Sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerinin Kolaylıkla İlgili Açıklamaları

Arkadaş edinmenin kolay olduğu yönünde görüş bildiren 3. sınıf kız öğrencilerin gösterdiği nedenler incelendiğinde; *iyi geçindiği için, kendisindeki olumlu kişilik özelliklerinden dolayı (iyi geçinme-dürüst olma-yardım etme-sevgi gösterme-sohbet etme gibi), tanışarak, karşısındaki iyi davranıyorsa kolay olması, oyun oynayarak, arkadaşlık teklif ederek* şeklinde gruplandığı görülmektedir

Arkadaş edinmenin kolay olduğu yönünde görüş bildiren 3. sınıf erkek öğrencilerin gösterdiği nedenler ise; *kendisindeki olumlu kişilik özelliklerinden dolayı kolay olması (iyi geçinme-sevgi gösterme-paylaşımçı olma-yardım etme- dürüst olma gibi), kendisi çalışkan olduğu için kolay olması, tanışabildiği için kolay olması, oyun oynayarak* kolay gibi açıklamalardan oluşmaktadır.

Kız ve erkek öğrencilerin gösterdiği nedenler arasında kendisindeki olumlu kişilik özelliklerinden dolayı, tanışmadaki kolaylık ve oyun oynayarak arkadaş edinme özellikleri her iki cins için de geçerli olan nedenler arasında yer almıştır. Bunun dışında arkadaş edinmede kızların, *geçimli olma, karşısındakine iyi davranma ve arkadaşlık teklif etme* konusuna erkeklerden daha fazla yer verdikleri söylenebilir. Erkekler ise akademik başarı sayesinde arkadaş edinmenin kolay olduğu yönünde görüşbildirmişlerdir.

4.6. Çocukların Arkadaş Seçiminde Cinsiyetin Önemli Olup-Olmaması İle İlgili Bulgular

Bu kısımda çocukların arkadaş seçiminde cinsiyetin belirleyici bir değişken olup-olmadığı ile ilgili görüşlere bakılmıştır. Daha sonra sınıf düzeylerine ve cinsiyete göre bu konudaki görüşlerin nedenleri ve açıklamaları incelenmiştir.

4.6.1. Çocukların Arkadaş Seçiminde Cinsiyetin Önemi Konusundaki Görüşleri İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaş seçiminde cinsiyet konusundaki görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18
Çocukların Arkadaş Seçiminde Cinsiyet Konusundaki Görüşlerinin
Frekans ve Yüzde Değerleri

Arkadaşını seçerken	f	%
Kendi cinsimden olanları seçerim	134	37,7
Karşı cinsten olanları seçerim	5	1,4
Fark etmez	216	60,8
Toplam	355	100,0

Tablo incelendiğinde fark etmez seçeneğinin en yüksek frekans ve yüzdelerle sahip olduğu, bunu sırasıyla kendi cinsinden olanları ve karşı cinsin izlediği görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlarını daha çok her iki cinsten de seçme eğiliminde oldukları, özellikle karşı cinsi tercih edenlerin sayısının oldukça az olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.6.2. Çocukların Arkadaş Seçiminde Cinsiyet Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyi Ve Cinsiyete Göre İfade Edilişi İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaş seçiminde cinsiyet konusundaki görüşleri sınıf düzeyi ve cinsiyete göre aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Arkadaş Seçiminde Kendi Cinsiyetinden Olanları Seçen ve Fark Etmez Diyen 5. Sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerin Bu Konudaki Nedenleri

Arkadaş seçiminde 5. sınıf kız öğrencilerinin kendi cinsiyetinden olanları seçme nedenlerine bakıldığında, *daha iyi anlaşabilme, daha iyi oyun oynayabilme, kızların kişilik özelliklerinden dolayı (sırdaş olma-iyi olma-iyi kalpli olma-ilgi ve sevgi gösterme-hoşgörülü olma-yardımcı olma-güvenilir olma gibi), birlikte yapılan ortak etkinliklerden dolayı, her şeyi paylaşabilme, ailelerin karşı cinse karşı olmalarından dolayı* gibi nedenler dikkati çekerken fark etmez diyen 5. sınıf kız öğrencilerin, *herkes insandır, arkadaş arkadaşır, karşısındakinin olumlu kişilik özellikleri varsa fark etmez, ayrımcılık yapmadığı için, her iki cinsiyetle de oynayabilme, kendi cinsini seçerse erkeklerin üzüleceğinin düşünülmesi* gibi ayrımcılık yapmayan ve bu konuda eşitlikçi ifadelere yer vererek açıklamalar yaptıkları dikkati çekmektedir.

Arkadaş seçiminde kendi cinsiyetinden olanları seçtiğini belirten 5. sınıf erkek öğrenciler aşağıdaki noktalar üzerinde durmuşlardır; *kızların kendilerini anlamadığından, kendi cinsiyle daha iyi anlaşılıyor, kendi cinsinin olumlu kişilik özelliklerinden dolayı (dürüst-temiz-iyi kalpli-iyi davranan), birlikte yapılan ortak etkinliklerden dolayı (futbol-gezme gibi), sırlarını daha rahat paylaşabilme* gibi nedenler kendi cinsinden olan birini seçme eğilimini arttırmaktadır. Bu konuda fark etmez diyen 5. sınıf erkek öğrencilerin gösterdiği nedenler; *arkadaş arkadaşır, olumlu kişilik özelliklerinin olması yeterli, birlikte yapılan etkinliklerden dolayı (oyun oynama gibi), kız-erkek eşit olduğundan, herkes insandır* şeklinde gruplamak mümkündür.

Bu konuda kız ve erkek öğrencilerin yani kendi cinsiyetinden olanlara olumlu özellikler yükledikleri bu nedenle kendi cinsiyetinden olanları seçme eğilimlerinin fazla olduğu dikkati çekmektedir. Fark etmez diyen kız ve erkek öğrencilerin ise *ayrımcılık*

yapmadıkları, herkesi eşit gördükleri ve davrandıkları ve birlikte yapılan etkinliklerden dolayı gibi benzer noktalar üzerinde durdukları görülmektedir.

Arkadaş Seçiminde Kendi Cinsiyetinden Olanları Seçen ve Fark Etmez Diyen 4. Sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerin Bu Konudaki Nedenleri

Arkadaş seçiminde kendi cinsiyetinden olanları seçen 4. sınıf kız öğrencilerin nedenleri incelendiğinde; *daha iyi anlaşabilme, daha iyi oyun oynayabilme, kızların kişilik özelliklerinden dolayı (sırdaş olma-iyi olma-iyi kalpli olma-ilgi ve sevgi gösterme-hoşgörülü olma-yardımcı olma-güvenilir olma gibi), birlikte yapılan ortak etkinliklerden dolayı, her şeyi paylaşabilme, sadece kendi cinsi olmasından dolayı* böyle bir seçim yapma yoluna gittiklerini ortaya çıkarırken, fark etmez diyen 4. sınıf kız öğrenciler ise; *karşısındaki de bir insan, karşısındakinin olumlu kişilik özellikleri varsa fark etmez, ayrımcılık yapmadığı için, her iki cinsiyetle de iyi arkadaş olabilmesi* diyerek olumlu kişilik özelliklerini ve cinsler arasında ayırım yapmamayı temel aldıklarını göstermişlerdir.

Arkadaş seçiminde kendi cinsinden olanları seçen 4. sınıf erkek öğrenciler bu konuda; *kızlarla bazı şeylerin yapılamamasından dolayı, kendi cinsiyetle daha iyi anlaşılıyor ve daha rahat olmasından, kendi cinsinin olumlu kişilik özelliklerinden dolayı (dürüst-temiz-iyi kalpli- iyi davranan-sorunlarını anlayan), birlikte yapılan ortak etkinliklerden dolayı (futbol-gezme-ders gibi), kızları sevmeyi için, erkek olduğu için* gibi gerekçeler göstermişlerdir. Fark etmez diyen 4. sınıf erkek öğrenciler ise aşağıdaki gibi açıklamalarda bulunmuşlardır; *olumlu kişilik özelliklerinin olması yeterli, birlikte yapılan etkinliklerden dolayı (oyun oynama- sıkıntıları paylaşma gibi), iki cinsle de arkadaş olabiliyor, ayırım yapmıyor, arkadaş olmasının yeterli görülmesi gibi.*

Kız ve erkek öğrencilerin kendi cinsiyetinden olanları seçme nedenleri arasında ağırlığın *birlikte yaptıkları etkinlikler, olumlu kişilik özelliklerinin olması, daha çok şeyi paylaşma* olduğu söylenebilir. Yine kız ve erkek öğrencilerin fark etmez yanıtlarında ise dikkati çeken nokta; *her iki cins ile de arkadaş olabilmeyi becerebilme, ayrımcılık yapmaması, arkadaş arkadaşır* bu nedenle cinsiyetin aranmadığı, *birlikte yapılan ortak etkinliklerden dolayı* böyle bir ayırma ihtiyaç duyulmadığı yönünde olmasıdır.

Arkadaş Seçiminde Kendi Cinsiyetinden Olanları Seçen ve Fark Etmez Diyen 3. Sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerin Bu Konudaki Nedenleri

Arkadaş seçiminde kendi cinsinden olanları seçen 3. sınıf kız öğrencilerin nedenleri; *daha iyi anlaşabilme-sıkıntularını daha rahat paylaşabilme, daha iyi oyun oynayabilme, kızların kişilik özelliklerinden dolayı (sırdaş olma-iyi olma-iyi kalpli olma-ilgi ve sevgi gösterme-hoşgörülü olma-yardımcı olma-güvenilir olma gibi), birlikte yapılan ortak etkinliklerden dolayı, her şeyi paylaşabilme, erkeklerden utamıyor, iyi bir kızım kendi cinsini arkadaş olarak seçmesi gerektiği gibi* başlıklar altında toplanırken, fark etmez diyen 3. sınıf kız öğrencilerin; *arkadaş seçilmez, olumlu kişilik özelliklerinin olması yeterli (çalışkan-dürüst-iyi davranan), birlikte yapılan etkinliklerden dolayı (oyun oynama gibi), kız-erkek eşit olduğundan* gibi noktalar üzerinde durdukları ortaya çıkmaktadır.

Arkadaş seçiminde kendi cinsiyetinden olanları tercih eden 3. sınıf erkek öğrencilerin nedenlerine bakıldığında; *daha iyi anlaşabilme, daha iyi oyun oynayabilme, kızların kişilik özelliklerinden dolayı (sırdaş olma-iyi olma-iyi kalpli olma-ilgi ve sevgi gösterme-hoşgörülü olma-yardımcı olma-güvenilir olma gibi), birlikte yapılan ortak etkinliklerden dolayı, kızlarla oynayamıyor, sadece erkek olmasından dolayı* gibi özelliklerin önemli olduğu görülmektedir. Fark etmez diyen 3. sınıf erkek öğrenciler ise; *arkadaş seçmeme, her iki cinsi de sevmeme, onların da üzülebileceğini düşünme ve birlikte yapılan etkinliklerden dolayı (oyun oynama gibi)* cinsiyet ayırımı yapmadıkları yönünde görüş bildirdikleri bulunmuştur.

Sadece 3. sınıf erkek öğrencilerde karşı cinsten birini arkadaş olarak seçme eğilimi görülmüştür. Bu öğrencilerin nedenlerine bakıldığında; *kızlarla daha iyi anlaşabiliyor, kızlar kendisine iyi davranıyor, kızları seviyor* olmalarından kaynaklanan nedenler dikkati çekmektedir.

Yukarıdaki bulgulara da görüldüğü gibi, kız ve erkek öğrencilerin kendi cinsiyetinden birini arkadaş olarak seçme nedenleri benzerlik göstermektedir. Ancak 3. sınıf kız öğrencilerin kendi cinsini arkadaş olarak seçme nedenlerini *iyi bir kızım bu şekilde davranması gerektiği ve erkeklerden utanması* şeklinde göstermesi dikkat çekmektedir. Bu yanıtlar toplumun kız çocuklardan beklentilerinin ve kız çocuklarına

karşı biraz daha baskıcı olan yetiştirilme tarzının küçük sınıflardan itibaren hissedildiğinin göstergesi olabilir. Üçüncü sınıflarda dikkati çeken bir diğer nokta da diğer sınıflarda karşı cinsten birini seçme eğilimi görülmezken 3. sınıf erkek öğrencilerinde böyle bir eğilimin görülmesidir. Bu bulgu sınıf düzeyleri arttıkça fiziksel, psiko-sosyal ve psiko-seksüel gelişimin hızlanacağı ve karşı cinsi seçme eğiliminin artacağı konusundaki beklentiyle uyuşmamaktadır. Üçüncü sınıf erkek öğrencilerin bu eğilimi ve *kızlarla daha iyi anlaşma, kızların daha iyi davrandığı ve kızları seviyor* yönündeki gerekçeler belki kendi cinsiyetinde bulamadığı bazı özellikleri ya da yaklaşımları karşı cinsten bulmasıyla açıklanabilir.

4.7. Çocukların Arkadaş Seçiminde Kendi Yaş Grubundan Olup-Olmamaya İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular

Bu kısımda çocukların arkadaş seçiminde yaşın önemli olup-olmaması konusundaki görüşlerinin neler olduğuna bakılmıştır. Daha sonra sınıf düzeyleri ve cinsiyete göre bu konudaki görüşlerin nedenleri üzerinde durulmuştur.

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olup-olmama konusundaki görüşleri ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19

Çocukların Arkadaş Seçiminde Kendi Yaş Grubundan Olup-Olmama Konusundaki Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri

Arkadaşını seçerken kendi yaş grubundan olması önemli mi?	f	%
Boş	1	0,3
Evet	176	49,6
Hayır	178	50,1
Toplam	355	100,0

Tabloda da görüldüğü gibi, çocukların arkadaş seçiminde yaşın önemli olduğunu düşünen (%49,6) ve böyle düşünmeyen (%50,1) öğrencilerin sayısı hemen hemen aynıdır. Yani araştırmaya katılan öğrencilerin yarısı arkadaş seçiminde yaşa önem verirken, diğer yarısı bunun önemli olmadığına inanmaktadır.

4.7.1. Çocukların Arkadaş Seçiminde Kendi Yaş Grubundan Olup-Olmama Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyi Ve Cinsiyete Göre İfade Edilişi İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olup-olmama konusundaki görüşlerinin sınıf düzeyi ve cinsiyete göre ifade edilişiyle ilgili bulgular aşağıda sunulmuştur.

Arkadaş Seçiminde Kendi Yaş Grubundan Olmasının Önemli Olduğunu ve Önemli Olmadığını Söyleyen 5. Sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerinin Nedenleri

Arkadaş seçiminde yaşın önemli olduğunu söyleyen 5. sınıf kız öğrencilerinin nedenlerine bakıldığında; kendi yaş grubundakilerin boyları eşit olduğundan, kendi yaş grubu derslerine yardımcı olur, kendi yaş grubu kendini anlar, *kendi yaş grubuyla oyun oynayabilir, kendi yaş grubu dışındakiler isteklerine cevap veremez* şeklinde belirtmişlerdir. Kendi yaş grubundan olmasının önemli olmadığını söyleyen 5. sınıf kız öğrencileri ise; *küçüklerle de oyun oynanabilir, büyüklerle ders çalışılır, fikirlerinin uyuşması önemli, önemli olan anlaşabilme, olumlu kişilik özelliklerinin olması yeterli* gibi gerekçeler üzerinde durmuşlardır.

Arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olmasının önemli olduğunu söyleyen 5. sınıf erkek öğrenciler bu konudaki gerekçelerini aşağıdaki noktalara değinerek dile getirmişlerdir; *ancak kendi boyunda olanlarla gezebilir, kendi yaşlarıyla birçok şey yapabilir (gezme-oyun-ders yapma gibi), yaşlarıyla birlikte olunca ailesi onay veriyor, büyükler kötü alışkanlıklara alıştıracaktır, yaşından küçüklerle oynarsa alay edilir* şeklinde sonuçlar çıkmıştır. Arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olmasının önemli olmadığını söyleyen 5. sınıf erkek öğrenciler ise bu konuda *ayrım yapmadıklarım*

vurgularken, büyükler derslere yardım eder, arkadaşlığın yaşı olmaz, olumlu kişilik özelliklerinin olması yeterli (sırdaş-terbiyeli-dürüst-çalışkan-temiz-iyi gibi), önemli olan her zaman yanında olması gibi noktalar üzerinde durmuşlardır.

Kendi yaş grubundan olanları arkadaş olarak seçme ile ilgili kızların ve erkeklerin görüşlerine bakıldığında fiziksel olarak benzer görünüme (boy gibi) sahip olma ve birlikte oyun oynama ve ders çalışma konusunda ortak yönlerin olduğu dikkati çekmektedir. Kızlar daha çok kendi yaş grubu ile yaptıkları etkinliklerden dolayı seçme nedenini açıklarken, erkekler kendi yaş grubundakileri seçmemenin çevre tarafından ve aileleri tarafından nasıl algılanacağına yönelik kaygıları doğrultusunda görüş bildirmişlerdir. Kız ve erkeklerin kendi yaşını seçmenin önemli olmadığı ile ilgili görüşleri karşılaştırıldığında, benzerliklerin olduğu söylenebilir. Yaşın önemli olmaması konusunda kızlar için geçerli olan, *olumlu kişilik özelliklerinin yeterli olması, anlaşabilme ve büyüklerle ve küçüklerle yapılacak farklı etkinliklerin olması* gibi nedenler erkekler için de geçerli olmaktadır. Kızlar aynı zamanda *yaşa göre anlaşma ve fikirbirliğine* önem verirken; erkekler arkadaşlığın yaşının olmadığı ve yanında olmanın yeterli bir özellik olduğu görüşünde birleşmektedirler.

Arkadaş Seçiminde Kendi Yaş Grubundan Olmasının Önemli Olduğunu ve Önemli Olmadığını Söyleyen 4. Sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerin Nedenleri

Arkadaş seçiminde 4. sınıf kız öğrencilerin yaşın önemli olduğunu söylemelerinin nedenlerine bakıldığında; *yaşını kendini daha iyi anlar, kendinden büyüklerle birçok şey yapamaz (gezme-oyun-ders yapma gibi), kendi yaşlarıyla fikirleri uyuşur* şeklinde açıklamalara rastlanırken; arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olmasının önemli olmadığını söyleyen 4. sınıf kız öğrencilerinin nedenleri, *büyüklerle oynamak eğlenceli oluyor, arkadaşlığın yaşı olmaz, olumlu kişilik özelliklerinin olması yeterli (sırdaş-terbiyeli-dürüst-çalışkan-temiz-iyi gibi), yaşını bulamazsa büyükleri de tercih edebilir* gibi başlıklar altında toplanmaktadır.

Arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olmasının önemli olduğunu söyleyen 4. sınıf erkek öğrencilerin nedenleri incelendiğinde; *yaşlarıyla oynayabiliyor, büyükler zarar verebilir, küçüklerle arkadaş olmak mantıksız, kendinden büyüklerle birçok şey*

yapamaz (gezme-oyun-ders yapma gibi), kendi yaşlılarıyla fikirleri uyuşur noktalarını vurguladığı görülmektedir. Arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olmasının önemli olmadığını söyleyen 4. sınıf erkek öğrencilerin gerekçelerine bakıldığında; *büyüklerle oynamak eğlenceli oluyor, arkadaşlık önemli yaş önemli değil, olumlu kişilik özelliklerinin olması yeterli (sırdaş-terbiyeli-dürüst-çalışkan-temiz-iyi gibi), kendinden büyük olmalı ona yol göstermeli, örnek olmalı* gibi ifadelere rastlanmıştır.

Dördüncü sınıf kız ve erkek öğrencilerin yaşın önemli olmadığı yönündeki görüşleri karşılaştırıldığında; kızların ve erkeklerin görüşlerinde benzerliklerin olduğu söylenebilir. Bunlar, *büyüklerle oynamanın eğlenceli olduğu, arkadaşlığın yaşın olmadığı ve olumlu kişilik özelliklerinin daha önemli olduğu* yönünde hem fikirdirler. Kız ve erkek öğrencilerin yaşın önemli olduğu yönündeki görüşlerinin nedenlerine bakıldığında; *kendi yaşlılarıyla fikirlerinin uyuşması ve kendinden büyüklerle bir çok şeyi yapamaması* konusunda benzer görüşlere sahip oldukları görülmektedir. *Büyüklerin kendilerine zarar vereceği, küçüklerle oynamanın mantıksız olduğu ve yaşlılarıyla oynayabilmesi* erkekler için kendi yaş grubundan olmasının önemli nedenleri arasında yer alırken kızlar için, *yaşlıların kendisini daha iyi anlamasından* dolayı onları seçme nedeni olarak görülmektedir.

Arkadaş Seçiminde Kendi Yaş Grubundan Olmasının Önemli Olduğunu ve Önemli Olmadığını Söyleyen 3. Sınıf Kız ve Erkek Öğrencilerin Nedenleri

Arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olmasının önemli olduğunu söyleyen 3. sınıf kız öğrencilerinin nedenleri incelendiğinde; *kendi yaşlılarıyla fikirleri uyuşur, kendi yaşlılarıyla daha iyi anlaşılıyor, sınıftaki herkes aynı yaşta olduğu için, büyüklerle anlaşamaz, kendinden küçüklerle anlaşamaz, kendinden büyükler zarar verebilir* şeklinde açıklamalar dikkati çekerken, arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olmasının önemli olmadığını söyleyen 3. sınıf kız öğrencilerin nedenleri; *büyüklerle oynamak zevkli oluyor, kendinden küçükleri seviyor, olumlu kişilik özelliklerinin olması yeterli (sırdaş-terbiyeli-dürüst-çalışkan-temiz-iyi gibi), büyüklerden yeni bilgiler öğrenilebilir ve arkadaş seçmez* başlıkları altında yer almıştır.

Arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olmasının önemli olduğunu söyleyen 3. sınıf erkek öğrencilerinin gerekçeleri incelendiğinde; *yaşlılarıyla oynayabiliyor, büyükler zarar verebilir (vurma-dövme), büyükler ve küçüklerle anlaşamaz, kendi yaşlılarıyla ders yapıyor, kendi yaşlılarıyla daha iyi anlaşıyor* gibi ifadelerin ağırlıklı olarak dile getirildiği görülmüştür. Arkadaş seçiminde kendi yaş grubundan olmasının önemli olmadığını söyleyen 3. sınıf erkek öğrencilerinin nedenleri ele alındığında; *iyi olması yeterli, arkadaşlık önemli yaş önemli değil, olumlu kişilik özelliklerinin olması yeterli (sırdış-terbiyeli-dürüst-çalışkan-temiz-iyi gibi), herkesin grubu ayrıdır ve herkesle anlaşabilir* görüşlerinin hakim olduğu görülmektedir.

Üçüncü sınıf kız ve erkek öğrencilerin yaşla ilgili görüşleri karşılaştırıldığında yaşın önemli olduğunu söyleyen kız ve erkek öğrenciler arasında *büyüklerle ve küçüklerle anlaşmaz, büyükler zarar verir* noktalarında benzerlikler olduğu görülmektedir. Kızlar *kendi yaşlılarıyla fikirlerinin uyduğu, daha iyi anlaştığı ve sınıftaki herkesin aynı yaşta olduğu* gibi gerekçelerle yaşın önemserken; erkekler, *yaşlılarıyla oynayabilme ve ders yapabilme* gerekçeleriyle yaşın önemli olduğu konusunda görüş bildirmişlerdir.

Üçüncü sınıf kız ve erkek öğrencilerin yaşın önemli olmadığı konusundaki görüşlerindeki benzerliklere bakıldığında; arkadaş seçmeme ve olumlu kişilik özelliklerinin olmasının yeterliliği üzerinde durulmuştur. Yaşın önemli olmadığını nedenleri ile ilgili görüşlerin cinsiyetlere göre farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılıklar ise; kızlar büyüklerle oynamanın zevkli olduğunu, kendinden küçükleri sevdiğini ve büyüklerden de yeni bilgiler öğrendiği için yaşın önemli olmadığını söylerken, erkekler herkesin grubunun farklı olması ve herkesle anlaşabilmeden dolayı yaşın önemli olmadığını yönünde görüş bildirmişlerdir.

4. 8. Çocukların Arkadaşlarını Seçerken Önem Verdiği Özellikler İle İlgili Bulgular

Bu kısımda, çocukların arkadaş seçerken önem verdiği özellikler okul, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre incelenmiş ve bu konudaki bulgulara yer verilmiştir.

4.8.1. Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaş seçiminde önemli olan özelliklerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin okullara göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20
Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerle İlgili Görüşlerinin Okullara Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Arkadaş Seçiminde Önemli Özellikler	İlköğretim Okulları						Toplam	
	İnönü		Dumlupınar		H.Kitapçı			
	f	%	f	%	f	%	f	%
Dürüst olma	22	28,2	18	23,1	38	48,7	78	100,0
Saygılı olma	5	18,5	5	18,5	17	63,0	27	100,0
Tertipli-düzenli olma	2	20,0	2	20,0	6	60,0	10	100,0
İyi olma	55	32,5	49	29,0	65	38,5	169	100,0
Temiz olma	2	4,5	20	45,5	22	50,0	44	100,0
Sırdaş olma	3	13,0	7	30,4	13	56,5	23	100,0
Arkadaş olma	10	62,5	6	37,5	—	—	16	100,0
Çalışkan olma	21	25,0	24	28,6	39	46,4	84	100,0
Yakın olma (dost-kardeş)	5	45,5	6	54,5	—	—	11	100,0
Terbiyeli olma	2	9,1	6	27,3	14	63,6	22	100,0
Kavgacı olmama	2	12,5	11	68,8	3	18,8	16	100,0
Sevgi gösterme	9	39,1	6	26,1	8	34,8	23	100,0
Oyun oynayabilme	3	21,4	7	50,0	4	28,6	14	100,0
Kötü olmama	12	15,0	29	36,3	39	48,8	80	100,0
Yardıms sever olma	5	17,9	8	28,6	15	53,6	28	100,0
Toplam	158	24,5	204	31,6	283	43,9	645	100,0

Çocuklar arkadaş seçerken önemli olan özelliklerin başında *iyi olma (iyi kalpli, iyi davranan, iyi huylu, iyi düşünceleri olan)* gelmektedir. *İyi olma* en fazla Halil Kitapçı İlköğretim Okulundan 65 kişi (%38,5) ardından İnönü İlköğretim Okulundan 55 kişi (%32,5) ve Dumlupınar İlköğretim Okulundan da 49 kişi (%29,0) tarafından önem verilen özellik olmuştur. Çocukların arkadaş seçiminde önem verdiği özelliklerden birinin de *çalışkan olma* olduğu görülmektedir. Çalışkan olmanın oranlarına bakıldığında ilk sırada Halil Kitapçı İlköğretim Okulu gelmekte, (%46,4) bunu Dumlupınar İlköğretim Okulundan (%28,6), İnönü İlköğretim Okulundan ise (%25,0) izlemektedir. *Kötü olmama* İnönü İlköğretim Okulunda 12 kişi (%15,0), Dumlupınar İlköğretim Okulunda 29 kişi (%36,3), Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda 39 kişi (%48,8) tarafından arkadaş seçiminin önemli bir özelliği olarak ifade edilmiştir. *Dürüst olma* özelliği ise İnönü İlköğretim Okulunda 22 kişi (%28,2), Dumlupınar İlköğretim Okulunda 18 kişi (%23,1), Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda 38 kişi (%48,7) tarafından arkadaş seçiminin ilk sıralarında yer alan özelliklerinden biri olarak belirtilmiştir. Arkadaş seçiminde önemli bir özellik olan *temiz olma*, Dumlupınar İlköğretim Okulunda 20 kişi (%45,5), Halil Kitapçı İlköğretimde 22 kişi ile (%50,0) tarafından ifade edilmiştir. İnönü İlköğretim Okulunda ise arkadaş seçiminde önemli özelliklerden biri olan *arkadaş olabilme* 10 kişi (%62,5) ile beşinci sırada yer almıştır

Son olarak, Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda diğer okullardan farklı olarak *arkadaş olabilme* ve *yakın olma (dost-kardeş gibi)* özellikleri arkadaş seçiminde önemli olan bir görüş olarak bildirilmemiştir.

4.8.2. Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerin Neler Olduğunun Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaş seçiminde önemli olan özelliklerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin cinsiyete göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21
Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerle İlgili Görüşlerinin
Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özellikler	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Dürüst olma	41	52,6	37	47,4	78	100,0
Saygılı olma	13	48,1	14	51,9	27	100,0
Tertipli-düzenli olma	5	50,0	5	50,0	10	100,0
İyi olma	90	53,3	79	46,7	169	100,0
Temiz olma	24	54,5	20	45,5	44	100,0
Sırdaş olma	9	39,1	14	60,9	23	100,0
Arkadaş olma	6	37,5	10	62,5	16	100,0
Çalışkan olma	47	56,0	37	44,0	84	100,0
Yakın olma (dost-kardeş gibi)	6	54,5	5	45,5	11	100,0
Terbiyeli olma	13	59,1	9	40,9	22	100,0
Kavgacı-saldırgan olmama	11	68,8	5	31,3	16	100,0
Sevgi gösterme	9	39,1	14	60,9	23	100,0
Oyun oynayabilme	3	21,4	11	78,6	14	100,0
Kötü olmama	34	42,5	46	57,5	80	100,0
Yardıms sever olma	13	46,4	15	53,6	28	100,0
Toplam	324	50,2	321	49,8	645	100,0

Çocukların arkadaş seçimlerinde önemli olan özelliklerin neler olduğu cinsiyete göre incelendiğinde, *iyi olma* özelliği ilk sırada yer almaktadır. *İyi olan* kişiyi arkadaş olarak seçme eğilimi kızlarda %53,3, erkeklerde %46,7 olarak görülmektedir. Yine bir diğer özellik *çalışkan olan* kişiyi seçme eğilimi kızlarda %56,0 ile ikinci sırada erkeklerde %42,5 ile üçüncü sırada gelmektedir. Arkadaş seçiminde ortaya çıkan bir diğer özellik de *dürüst olma* kavramıdır. *Dürüst* kişinin arkadaş olarak seçilmesinin oranlarına bakıldığında, kızlar için 41 kişi (%52,6) ile erkekler için ise 37 kişi (%47,4) ile üçüncü sırada yer almıştır. *Kötü olmayan* kişinin arkadaş olarak seçilmesinin oranlarına bakıldığında, kızlar için 34 kişi (%42,5) ile dördüncü sırada, erkekler için ise 46 kişi

(%57,5) ile ikinci sırada yer aldığı dikkati çekmiştir. *Temiz olma* özelliğine bakıldığında ise, kızlarda 24 kişi (%54,5), erkeklerde 20 kişi (%45,5) ile her ikisinin de beşinci sırada yer almıştır.

Yukarıda açıklanan *iyi olma, çalışkan olma, dürüst olma ve temiz olma* özelliklerinin kızlarda görülme sıklığı erkeklere göre daha yüksek frekans ve yüzdeliğe sahiptir. Dolayısıyla, kızların bu özelliklere daha çok önem verdiği söylenebilir. Erkeklerde ise kötü olmama özelliğinin görülme sıklığı kızlardan daha yüksektir.

Tabloda ortaya çıkan bir diğer nokta, *oyun oynayabilme, sevgi gösterme, sırdaş olma, saygılı olma ve arkadaş olma* erkeklerde arkadaş seçiminde önemli olan özellikler içinde yer alırken, kızlarda *terbiyeli olma, kavgacı ve saldırgan olmama, temiz olma* arkadaş seçiminde önemli olan özellikler olarak daha yüksek frekans ve yüzdeliğe sahiptir.

4.8.3. Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerin Neler Olduğunun Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaş seçiminde önemli olan özelliklerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin okullara göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22
Çocukların Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özelliklerle İlgili
Görüşlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Arkadaş Seçiminde Önemli Olan Özellikler	Sınıf Düzeyleri						Toplam	
	3. sınıf		4. sınıf		5. sınıf		f	%
	f	%	f	%	f	%		
Dürüst olma	24	30,8	24	30,8	30	38,5	78	100,0
Saygılı olma	7	25,9	11	40,7	9	33,3	27	100,0
Tertipli-düzenli olma	3	30,0	3	30,0	4	40,0	10	100,0
İyi olma	58	34,3	45	26,6	66	39,1	169	100,0
Temiz olma	18	40,9	5	11,4	21	47,7	44	100,0
Sırdaş olma	1	4,3	3	13,0	19	82,6	23	100,0
Arkadaş olma	2	12,5	7	43,8	7	43,8	16	100,0
Çalışkan olma	43	51,2	19	22,6	22	26,2	84	100,0
Yakın olma	4	36,4	2	18,2	5	45,5	11	100,0
Terbiyeli olma	9	40,9	6	27,3	7	31,8	22	100,0
Kavgacı-saldırgan olmama	7	43,8	3	18,8	6	37,5	16	100,0
Sevgi gösterme	7	30,4	11	47,8	5	21,7	23	100,0
Oyun oynayabilme	6	42,9	6	42,9	2	14,3	14	100,0
Kötü olmama	14	17,5	25	31,3	41	51,3	80	100,0
Yardımsaver olma	7	25,0	1	3,6	20	71,4	28	100,0
Toplam	210	32,6	171	26,5	264	40,9	645	100,0

Çocukların arkadaş seçimini etkileyen etmenlerin neler olduğu sınıf düzeylerine göre incelendiğinde durum şöyledir; arkadaş seçiminde etkili olan özelliklerden biri, *iyi olma*dır. *İyi olma* özelliği 5. sınıflarda 66 kişi (%39,1), 3. sınıflarda 58 kişi (%34,3) ve 4. sınıflarda 45 kişi (%26,6) tarafından ilk sırada görüş olarak sunulmuştur. Arkadaş seçiminde *çalışkan olma* seçimi etkileyen bir diğer özellik olarak görülmektedir. Burada da, 3. sınıflardan 43 kişi (%51,2), 5. sınıflardan 22 kişi (%26,2), 4. sınıflardan da 19 kişi (%22,6) bu doğrultuda görüş bildirmiştir. *Kötü olmama* ise arkadaş seçiminde yine önemli olan bir diğer özelliktir. *Kötü olmama* 5. sınıflardan 41 kişi (%51,3), 4. sınıflardan 25 kişi (%31,3) ve 3. sınıflardan 14 kişi (517,5) tarafından görüş olarak

bildirilmiştir. Son olarak *dürüst olma* arkadaş seçiminde görülen bir özellik olmakta ve bu özelliğin dağılımının ise, 5. sınıflarda 30 kişi (%38,5), 4. sınıflarda 24 kişi (%30,8), 3. sınıflarda 24 kişi (%30,8) olduğu görülmektedir. Bunun dışında sırasıyla 3. sınıflarda *temiz olma* 18 kişi (%40,9), 4. sınıflarda *saygılı olma* 11 kişi (%40,7), 5. sınıflarda *sırdaş olma* 19 kişi (%82,6) tarafından arkadaş seçiminde önemli özellikler arasında gösterilmiştir.

4.9. Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçimine Karışması İle İlgili Görüşleri Ve Arkadaş Seçiminde Aradıkları Özellikler Konusundaki Görüşleri İle İlgili Bulgular

Bu kısımda, anne-babanın çocuklarının arkadaş seçimine karışıp-karışmaması ile ilgili görüşlerinin neler olduğu ve çocuklarının seçmelerini istedikleri arkadaş özelliklerinin neler olduğunun okul, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dağılımları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4.9.1. Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçimine Karışıp-Karışmaması İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin anne-babalarının arkadaş seçimine karışıp-karışmama konusundaki görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 23'de yer almaktadır.

Tablo 23

Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçimine Karışıp-Karışmaması İle İlgili Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Değerleri

Anne-Baban Arkadaş Seçimine Karışır Mı?	f	%
Evet	218	61,4
Hayır	137	38,6
Toplam	355	100,0

Tabloda görüldüğü gibi anne-babalarının çocuklarının kimlerle arkadaş olacağına karıştığını düşünen öğrencilerin sayısı, böyle düşünmeyen öğrencilere oranla daha yüksektir. Bu da anne-babaların çocuklarının arkadaş seçiminde etkili ve önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

4.9.2. Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf çocuklarının anne-babalarının arkadaş seçiminde aradıkları özelliklerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin okullara göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 24’de verilmiştir.

Tablo 24

Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler	İlköğretim Okulları						Toplam	
	İnönü		Dumlupınar		H.Kitapçı		f	%
	f	%	f	%	f	%		
İyi olanlarla	66	29,2	84	37,2	76	33,6	223	100,0
Temiz olanlarla	11	19,3	16	28,1	30	52,6	57	100,0
Yardımsaver olanlarla	2	20,0	3	30,0	5	50,0	10	100,0
Dürüst olanlarla	29	32,2	21	23,3	40	44,4	90	100,0
Saygılı olanlarla	5	27,8	2	11,1	11	61,1	18	100,0
Çalışkan olanlarla	21	28,0	17	22,7	37	49,3	75	100,0
Terbiyeli olanlarla	5	15,6	6	18,8	21	65,6	32	100,0
Kötü dav. olmayanlarla	10	16,4	26	42,6	25	41,0	61	100,0
Aileden olanlarla-akrabalarla	1	7,7	8	61,5	4	30,8	13	100,0
Mahalledekiler ve komşularla	2	18,2	6	54,5	3	27,3	11	100,0
Toplam	152	25,6	189	31,9	252	42,5	593	100,0

Tabloda da görüldüğü gibi çocukların bildirdiğine göre anne-babalar ilk sıralarda çocuklarının *iyi olanları*, *dürüst olanları*, *çalışkan olanları*, *kötü davranışları olmayanları* ve *temiz olanları* arkadaş olarak seçmelerini istemektedirler. Okullara göre bakıldığında; *iyi olanları* arkadaş olarak seçme en fazla Dumlupınar İlköğretim Okulunda, *dürüst olan ve çalışkan olan* arkadaş olarak seçme en fazla Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda ve *kötü davranışları olmayanları* seçme ise Dumlupınar İlköğretim Okulunda daha fazla görülmektedir. Üst SED’i temsil eden İnönü İlköğretim Okulunda sırasıyla *iyi olanları*, *dürüst olanları*, *çalışkan olanları*, *temiz olanları* ve *kötü davranışları olmayanları* orta SED’i temsil eden Dumlupınar İlköğretim Okulunda ise sırasıyla *iyi olanları*, *kötü davranışları olmayanları*, *dürüst olanları*, *çalışkan olanları* ve *temiz olanları* seçme eğiliminin fazla olduğu bulunmuştur. Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda ise; *iyi olanları*, *dürüst olanları*, *çalışkan olanları*, *temiz olanları* ve *kötü davranışları olmayanları* seçme eğiliminin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi iyi olma özelliği bütün okullarda arkadaş seçiminde birinci sırada yer almıştır. Alt ve üst SED’i temsil eden İnönü ve Halil Kitapçı İlköğretim Okullarında dürüst olanları seçme ikinci sırada, çalışkan olanları seçme üçüncü sırada, temiz olanları seçme dördüncü sırada ve kötü davranışları olmayanları seçme beşinci sırada yer almıştır. Orta SED’i temsil eden Dumlupınar İlköğretim Okulunda ise durum şöyledir; kötü davranışları olmayanları seçme ikinci sırada, dürüst olanları seçme üçüncü sırada, çalışkan olanları seçme dördüncü sırada ve temiz olanları seçmenin beşinci sırada olduğu görülmektedir. Alt ve üst SED’i temsil eden okullardaki öğrencilerin anne-babalarının aynı özelliklere önem verdikleri söylenebilir.

4.9.3. Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf çocuklarının anne-babalarının arkadaş seçiminde aradıkları özelliklerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin cinsiyete göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25

Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
İyi olanlarla	106	46,9	120	53,1	226	100,0
Temiz olanlarla	30	52,6	27	47,4	57	100,0
Yardıms severlerle	9	90,0	1	10,0	10	100,0
Dürüst olanlarla	40	44,4	50	55,6	90	100,0
Saygılı olanlarla	9	50,0	9	50,0	18	100,0
Çalışkan olanlarla	33	44,0	42	56,0	75	100,0
Terbiyeli olanlarla	17	53,1	15	46,9	32	100,0
Kötü davranışları olmayanlarla	29	47,5	35	52,5	61	100,0
Aileden olanlarla – akrabalarla	7	53,8	6	46,2	13	100,0
Mahalledekilerle – komşularla	4	36,4	7	63,6	11	100,0
Toplam	284	47,9	309	52,1	593	100,0

Tabloya bakıldığında anne-babanın arkadaş seçiminde aradığı özelliklerin cinsiyete göre dağılımları görülmektedir. *İyi olanları* arkadaş olarak seçmenin oranları erkeklerde 120 (%53,1), kızlarda ise 106 kişi (%46,9) olarak görülmektedir. Anne-babaların *dürüst kişileri* arkadaş olarak seçmesini istediğini belirten erkek öğrenci sayısı 50 (%55,6), kız öğrenci sayısı 40 kişidir (%44,4). Yine anne-babalar çocuklarının *çalışkan olanları* arkadaş olarak seçmelerini istemektedir. Burada oran erkeklerde 42 kişi (%56,0), kızlarda ise 33 kişi (%44,0) olarak bulunmuştur. Anne-babanın çocuklarının arkadaş seçimlerinde önem vermelerini istediği bir diğer özellik; *kötü davranışlarının olmamasıdır (kötü alışkanlıklarının olmaması, kötü huyluluğun olmaması, kötü kalpli olmaması, kötü söz söylememesi, kötü yola sevk etmemesi, kötü düşüncelerinin olmaması gibi)*. Burada oran; erkeklerden 32 kişi (%52,5), kızlardan 29 kişi (%47,5) olarak bulunmuştur. Yukarıda incelenen ve yaygın olarak anne-babaların istediği özellikler içinde yer alan dört özelliğin sıklığı erkek öğrenciler lehine daha yüksektir. Bu da anne-babaların erkek öğrencilerin arkadaş seçiminde daha sıklıkla istenen özelliklere sahip kişiler üzerinde durduğunun bir işareti olabilir.

Son olarak anne-babaların çocuklarının arkadaş seçiminde aramalarını istedikleri bir diğer özellik, *temiz olanlarla* arkadaş olmalarıdır, kızlardan 30 kişi (%52,6), erkeklerden 27 kişi (%47,4) bu yönde görüş bildirmiştir.

4.9.4. Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf çocuklarının anne-babalarının arkadaş seçiminde aradıkları özelliklerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin sınıf düzeyine göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26

Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Çocukların Anne-Babalarının Arkadaş Seçiminde Aramalarını İstedikleri Özellikler	Sınıf Düzeyleri						Toplam	
	3. sınıf		4. sınıf		5. sınıf		f	%
	f	%	f	%	f	%		
İyi olanlarla	60	26,5	70	31,0	96	42,5	226	100,0
Temiz olanlarla	11	19,3	13	22,8	33	57,9	57	100,0
Yardımsaver olanlarla	1	10,0	2	20,0	7	70,0	10	100,0
Dürüst olanlarla	29	32,2	31	34,4	30	33,3	90	100,0
Saygılı olanlarla	5	27,8	6	33,3	7	38,9	18	100,0
Çalışkan olanlarla	31	41,3	20	26,7	24	32,0	75	100,0
Terbiyeli olanlarla	6	18,8	11	34,4	15	46,9	32	100,0
Kötü davr. olmayanlarla	13	21,3	21	34,4	27	44,3	61	100,0
Aileden olanlarla- akrabalarla	4	30,8	8	61,5	1	7,7	13	100,0
Mahalledekiler-komşularla	4	36,4	5	45,5	2	18,2	11	100,0
Toplam	164	27,7	187	31,5	242	40,8	593	100,0

Arkadaş seçiminde sınıf düzeylerine göre anne-babanın aradığı özelliklerin neler olduğuna bakıldığında, anne-babaların; 5. sınıflarda *iyi olanları* (%42,5), *temiz olanları* (%57,9), *dürüst olanları* (%33,3) ve *kötü davranışları olmayanları* (%44,3) ve *çalışkan olanları* (%32,0) çocuklarının arkadaş olarak seçmesini istedikleri görülmektedir. Dördüncü sınıflara bakıldığında; *iyi olanları* (%31,0), *dürüst olanları* (%34,4), *çalışkan olanları* 20 kişi (%26,7) *kötü davranışları olmayanları* (%34,4) ve *temiz olanları* (%22,8); üçüncü sınıflarda ise; *iyi olanlar* (%26,5), *çalışkanlar* (%41,3), *dürüst olanlar* (%32,2), *kötü davranışları olmayanlar* (%21,3) ve *temiz olanları* (%19,3) çocuklarının arkadaş seçiminde anne-babalarının aradıkları özellikler arasındadır. *İyi olanları* seçme bütün sınıf düzeylerinde ilk sırada yer alan bir görüş iken, ikinci sırada ise 3. sınıflarda *çalışkanları* seçme, 4. sınıflarda *dürüst olanları* seçme ve 5. sınıflarda *temiz olanları* seçme olarak bulunmuştur. Dürüst olanları seçme, 3. ve 5. sınıflarda üçüncü sırada yer alan bir özellik olmuştur. Dördüncü sınıflarda ise kötü davranışları olmayanları seçme üçüncü sırada yer alan bir özellik olmuştur.

4.10. Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşleri İle İlgili Bulgular

Bu kısımda, öğrencilerin öğretmenlerinin arkadaş seçiminde aradıkları özelliklerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin okul, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre dağılımları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4.10.1. Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin arkadaş seçimlerinde aradıkları özelliklerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin okullara göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27

Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Okullara Göre Frekans Ve Yüzde Değerleri

Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler	İlköğretim Okulları						Toplam	
	İnönü		Dumlupınar		H.Kitapçı		f	%
	f	%	f	%	f	%		
Çalışkan olanlarla	20	15,2	34	25,8	78	59,1	132	100,0
Dürüst olanlarla	19	23,8	24	30,0	37	46,3	80	100,0
Yardımsaver olanlarla	1	7,7	7	53,8	5	38,5	13	100,0
Büyüğünü sayan, küçüğünü sevenlerle	—	—	3	23,1	10	76,9	13	100,0
Saygılı olanlarla	2	13,3	6	40,0	7	46,7	15	100,0
İyi olanlarla	45	29,0	63	40,6	47	30,3	155	100,0
Temiz olanlarla	5	12,2	13	31,7	23	56,1	41	100,0
Tertipli-düzenli olanlarla	5	25,4	5	35,7	4	28,6	14	100,0
Terbiyeli olanlarla	1	3,6	6	21,4	21	75,0	28	100,0
Kötü davranışı olmayanlarla	7	13,0	24	44,4	23	42,6	54	100,0
Zeki – akıllı olanlarla	8	57,1	3	24,4	3	21,4	14	100,0
Sınıftakilerle	10	35,7	10	35,7	8	28,6	28	100,0
Herkesle	21	80,8	5	19,2	—	—	26	100,0
Toplam	144	23,5	203	33,1	266	43,4	613	100,0

Öğrencilerin öğretmenlerinin arkadaş seçiminde göz önünde bulundurmalarını istedikleri özelliklerin başında *iyi olma* gelmektedir. İyi olma özelliği en fazla Dumlupınar İlköğretim Okulunda (%40,6) arkadaş seçiminde etkili olan bir özellik olarak görülmektedir. Ardından Halil Kitapçı İlköğretim Okulu (%30,3) ve İnönü İlköğretim Okulundaki (%29,0) öğrenciler öğretmenlerinin arkadaş seçiminde bu özelliğe dikkat ettiği yönünde görüş bildirmiştir. *Çalışkan olmanın* öğretmenlerin çocukların arkadaş seçerken dikkat etmelerini istedikleri bir diğer özellik olduğu görülmektedir. En fazla Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda (%59,1), sonra Dumlupınar İlköğretim Okulunda (%25,8) ve İnönü İlköğretim Okulundakiler (%15,2) bu yönde

görüş bildirmiştir. Öğretmenlerin çocukların arkadaşlarını *dirüst* kişiler içinden seçmelerini istemeleri bir diğer özellik olarak bulunmuştur. Burada da oranlar yine en fazla Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda (%46,3), Dumlupınar İlköğretim Okulunda (%30,0) ve İnönü İlköğretim Okulu (%23,8) şeklindedir. Bunun dışında öğretmenler, öğrencilerinin arkadaş seçiminde aramalarını istedikleri özellikler İnönü İlköğretim Okulunda 4. sırada *herkesle* (%80,8) ve 5. sırada *sınıftakilerle* (%35,7) yer almış iken; Dumlupınar ve Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda 4. sırada *kötü davranış olmayanlarla* ve 5. sırada *temiz olanlarla* yer almıştır.

4.10.2. Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin arkadaş seçimlerinde aradıkları özelliklerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin cinsiyete göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo28

Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Cinsiyete Göre Frekans Ve Yüzde Değerleri

Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek			
	f	%	f	%	f	%
Çalışkan olanlarla	61	46,2	71	53,8	132	100,0
Dürüst olanlarla	42	52,5	38	47,5	80	100,0
Yardımsaver olanlarla	10	76,9	3	21,1	13	100,0
Büyüğünü sayan, küçüğünü sevenlerle	9	69,2	4	30,8	13	100,0
Saygılı olanlarla	12	80,0	3	20,0	15	100,0
İyi olanlarla	75	48,4	80	51,6	155	100,0
Temiz olanlarla	26	63,4	15	36,6	41	100,0
Tertipli-düzenli olanlarla	7	50,0	7	50,0	14	100,0
Terbiyeli olanlarla	13	46,4	15	53,6	28	100,0
Kötü davranışları olmayanlarla	31	57,4	23	42,6	54	100,0
Zeki-akıllı olanlarla	7	50,0	7	50,0	14	100,0
Sınıftakilerle	10	35,7	18	64,3	28	100,0
Herkesle	17	65,4	9	34,6	26	100,0
Toplam	320	52,2	292	47,8	613	100,0

Tabloya bakıldığında öğretmenlerin çocukların arkadaş seçiminde ilk sırada *iyi olanları* seçmelerini istedikleri görülmektedir. Erkeklerden 80 kişi (%51,6), kızlardan 75 kişi (%48,4) öğretmenlerinin bu özellikteki kişileri arkadaş olarak seçmelerini istedikleri yönünde görüş bildirmiştir. Yine tabloda öğretmenlerin öğrencilerinden *çalışkan olanları* arkadaş olarak seçmelerini isteme her iki cinsiyet içinde ikinci sırada yer almıştır. Burada da sayı; erkekler için 71 (%53,8), kızlar için 61 kişi (%46,2) olarak bulunmuştur. Her iki cinsiyet için de üçüncü sırada yer alan özellik *dürüst olanlardır*. Kızlardan 42 kişi (%52,5) ve erkeklerden 38 kişi (%47,5) öğretmenlerinin dürüst kişileri arkadaş olarak seçmelerini istedikleri yönünde görüş bildirmiştir. Her iki cinsiyet için de dördüncü sırada yer alan ortak özellik *kötü davranış olmayanlardır*. Kızlardan 31 kişi (%57,4) ve erkeklerden 23 kişi (%42,6) tarafından görüş olarak ifade edilmiştir.

Son olarak kızlar beşinci sırada öğretmenlerinin *temizlerle* 26 kişi (%63,4) arkadaş olmalarını istediklerini belirtirken, erkekler yine aynı sırada *sınıftakilerle* 18 kişi (%64,3) öğretmenlerinin arkadaş olmalarını istedikleri yönünde görüş bildirmişlerdir.

4.10.3. Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımları İle İlgili Bulgular

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin arkadaş seçimlerinde aradıkları özelliklerin neler olduğu konusundaki görüşlerinin sınıf düzeyine göre frekans ve yüzde dağılımları ile ilgili bulgular Tablo 29'da verilmiştir.

Tablo 29
Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri
Özellikler Konusundaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyine Göre Frekans Ve Yüzde
Değerleri

Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Öğretmenlerinin Aramalarını İstedikleri Özellikler	Sınıf Düzeyleri						Toplam	
	3.sınıf		4.sınıf		5.sınıf		f	%
	f	%	f	%	f	%		
Çalışkan olanlarla	46	34,8	34	25,8	52	39,4	132	100,0
Dürüst olanlarla	32	40,0	23	28,8	25	31,3	80	100,0
Yardıms severlerle	—	—	1	7,7	17	92,3	13	100,0
Büyüğünü sayan, küçüğünü sevenlerle	—	—	3	23,1	10	76,9	13	100,0
Saygılı olanlarla	4	26,7	3	20,0	8	53,3	15	100,0
İyi olanlarla	49	31,6	43	27,7	63	40,6	155	100,0
Temiz olanlarla	10	24,4	13	31,7	18	43,9	41	100,0
Tertipli-düzenli olanlarla	1	7,1	4	28,6	9	64,3	14	100,0
Terbiyeli olanlarla	4	14,3	10	35,7	14	80,0	28	100,0
Kötü davranış olmayanlarla	10	18,5	20	37,0	24	44,4	54	100,0
Zeki-akıllı olanlarla	6	42,9	6	42,9	2	14,3	14	100,0
Sınıftakilerle	12	42,9	13	46,4	3	10,7	28	100,0
Herkesle	16	61,5	3	11,5	7	26,9	26	100,0
Toplam	190	31,0	176	28,7	247	40,3	613	100,0

Öğretmenlerin, öğrencilerinin kimleri arkadaş olarak seçecekleri konusunda aradıkları özelliklerin sınıf düzeylerine göre değerlerine bakıldığında durum şöyledir; Öğretmenler çocukların *iyi olanlarla* arkadaş olmalarını ilk sırada istemektedirler. Bu da 5. sınıflardan 63 kişi (%46,6), 3. sınıflardan 49 kişi (%31,6) ve 4. sınıflarda 43 kişi (%27,7) tarafından görüş olarak bildirilmiştir. Öğretmenlerin öğrencilerinin arkadaş seçiminde aramalarını istedikleri bir diğer özellik *çalışkan olmadır*. Bu da 5. sınıflarda ilk sırada yer almakta 52 kişi (%39,4), ardından 3.sınıflarda 46 kişi (%34,8) ve 4.sınıflarda 34 kişi (%25,8) olarak devam etmektedir. *Dürüst olanları* arkadaş olarak seçmede ise durum, 3. sınıflarda 32 kişi (%40,0), 5. sınıflarda 25 kişi (%31,3) ve 4. sınıflarda 23 kişi (%28,8) olarak bulunmuştur. *Kötü davranışları olmayanlarla* arkadaş olmayı seçme 4. sınıflarda 20 kişi (%37,0) ve 5. sınıflarda 24 kişi (%44,4) ile 4. sırada

yer almaktadır. *Herkesle* arkadaş olmayı seçme 3. sınıflarda 16 kişi (%61,5) ile 4. sırada yer almaktadır. Son olarak beşinci sırada *temiz olanlarla* arkadaş olmayı seçmeyi 4. sınıflarda 13 kişi (%31,7) ve 5. sınıflarda 18 kişi (%43,9) ifade etmiştir. *Sınıftakilerle* arkadaş olmayı seçme özelliği 12 kişi (%46,4) ile 3. sınıfların görüşü olmuştur.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırmalardan elde edilen bulgulara ilişkin yorumlar yapılarak, bulguların literatürdeki diğer araştırma sonuçlarıyla benzerlik ve farklılıkları gözden geçirilmiştir.

5.1. Çocukların Arkadaşlık, İyi ve Kötü Arkadaş Kavramları Hakkındaki Görüşleri

Bu araştırmanın bulgularına göre 355 kişilik örneklem içinden sadece bir kişi arkadaşı olmadığını, diğerleri ise arkadaş sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Bu da genel olarak çocukların arkadaş sahibi olduğunu göstermektedir.

Çocukların arkadaş sayıları ile ilgili bulgular 21 ve üzerinde arkadaşı olan grupta toplanmaktadır. Erkek öğrencilerin büyük çoğunluğu 21 ve üzeri olan grupta arkadaşına sahip olduklarını ifade ederken, kız öğrencilerin büyük çoğunluğu 6-10 arasında arkadaşları olduğunu belirtmişlerdir. Bu da, erkeklerin kızlara göre daha çok sayıda arkadaş edindiklerini göstermektedir.

Yine arkadaş sayılarına sınıf düzeyinde bakıldığında; 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaş sayıları 21 ve üzeri olan grupta, 3. sınıfların arkadaş sayısı ise 6-10 arası olan grupta yer almıştır. Bu sonuçlara göre; çocukların yaşları arttıkça edindikleri arkadaş sayısının da arttığı söylenebilir. Sınıf düzeyleri arttıkça çocukların sosyal çevrelerinin genişleyeceği ve değişik arkadaş grupları veya değişik etkinlikler içinde yer almalarının (spor, müzik, tiyatro gibi) arkadaş sayılarındaki artışın da etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu bulgu, Reisman ve Shorr'ın (1978) araştırmalarındaki, arkadaş sayısının yedi-onaltı yaş arasında artış gösterdiği ve

Howes'ın (1983) bebeklerin ve küçük çocukların, büyük çocuklardan daha az sayıda arkadaşlarının olduğu bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Arkadaş sayılarının okullara göre dağılımları incelendiğinde İnönü ve Dumlupınar İlköğretim Okullarındaki öğrencilerin arkadaş sayısı 21 ve üzeri; Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda ise öğrencilerin arkadaş sayısı 11-20 arasında olan gruptadır. Üç farklı SED'i temsil eden okullar arasında belirgin bir farklılık olmamakla birlikte, üst ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin arkadaş sayılarının, alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere kıyasla daha fazla olduğu söylenebilir.

Çocukların Arkadaş, İyi ve Kötü Arkadaş Kavramları İle İlgili Görüşlerinin Tartışılması

İlkokul 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerin arkadaşı sıklık sırasına göre “iyi olan, dürüst olan, çalışkan, kötü olmayan, yardımsever olan, sırdaş olan, sevgi gösteren, iyi ve kötü gününde yanında olan, paylaşımcı olan, temiz olan, sıkıntılarını ve sorunlarını anlayan, dost-kardeş gibi yakın olan, saygılı olan, geçimli olan, terbiyeli olan, zeki-akıllı olan, hoşgörülü olan, oyun oynayabilen biri olan, tertipli-düzenli olan” birisi olarak tanımlamaktadırlar. Klein'in (1989) araştırmasında 4-6 yaş çocuklarında arkadaşlığın anlamı incelenmiş ve arkadaşın birlikte oyun oynanan-bir şeyler yapılan kişi olarak tanımlandığı görülmüştür. Bu çalışmada da arkadaş tanımı içinde yer alan bir özellik olmuştur. Youniss (akt;Berndt, 1981), çocukların arkadaşlık algılarını incelemiş ve sonuçları oyun, paylaşma, yardım ve karşılıklı anlayış gibi başlıklar altında sınıflandırmıştır. Bu çalışmada da çocukların arkadaşlık tanımı içinde çocukların yardımsever olma, paylaşma ve oyun oynama özelliklerine yer verdikleri dikkati çekmektedir (akt; Çok, 1994).

Çocukların arkadaşlıkta ilk sıralarda önem verdikleri özelliklerin iyi olma, dürüst olma, çalışkan olma, yardımsever olma, kötü davranışlarının olmaması olduğu görülmüştür. İyi olma aynı zamanda kötü olmamayı da beraberinde getirmektedir. Yukarıda da sayılan ve arkadaş kavramı içinde yer alan 19 tane özellik bulunmuştur. Bu 19 özelliğe okullar açısından bakıldığında üst SED'deki okulu temsil eden İnönü İlköğretim Okulunda diğer okullardan farklı olarak zeki olma ve sıkıntılarını anlayan biri olma özelliğine daha fazla önem verildiği; orta SED'i temsil eden Dumlupınar

İlköğretim Okulunda geçimli ve tertipli-düzenli olma özelliğine daha fazla önem verildiği; alt SED’i temsil eden Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda ise dürüstlük, terbiyeli olma ve temiz olma özelliğine daha fazla önem verdiği ortaya çıkmaktadır. Akademik başarı ve duygusal paylaşımlar üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin önem verdiği alanlar içinde yer alırken, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrenciler olumlu kişilik özellikleri ile dürüstlük ve terbiyeli olma gibi, fiziksel görünüş ve temizliğe daha fazla önem vermişlerdir.

Cinsiyet açısından arkadaşlık kavramı incelendiğinde kızların, ilk beş özellik dışında erkeklerden daha fazla önem verdikleri özellikler sırdaş, temiz, dost-kardeş gibi yakın, tertipli-düzenli, saygılı olma olarak bulunmuştur. Clark ve Ayers’in (1993, akt; Erwin,2000) çalışmasında kızların genellikle mahremiyet, paylaşım, güven ve sadakat eğilimleri ile ilgili çıkan sonuçlardan mahremiyet, sadakat özelliklerinin benzer olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin ise, kızlardan daha fazla sevgi gösteren biri, paylaşımcı, oyun oynanabilen biri olma özelliklerini taşıyan kişileri arkadaş kavramı içinde gördükleri söylenebilir. Clark ve Ayers’in (1993) çalışmalarında, kızların önem verdiği paylaşımcı olma özelliğine, burada erkeklerin önem verdiği görülmektedir.

Arkadaş kavramına sınıf düzeyi açısından bakıldığında, sırdaş olma ve terbiyeli olma özellikleri 3. sınıfların arkadaş kavramı içinde hiç yer almamıştır. Bunun, çocukların henüz sır kavramının ne olduğunu bilmemelerinden ileri gelebileceği düşünülmektedir. Yine, terbiyeli olmayı da 3. sınıflar bir arkadaşın özelliği olarak görmeyebilirler. Tertipli-düzenli olma özelliği de 5. sınıflarda arkadaş kavramı içinde yer almamıştır. Beşinci sınıftaki öğrencilerin iyi olma, sırdaş olma, iyi ve kötü gününde yanında olma, kötü olmama, dürüst olma, yardımsever olma ve sevgi gösteren biri olma gibi daha soyut ve psikolojik nitelikli özelliklere önem verdikleri söylenebilir. Furman ve Bierman’nın (1983, 1994) çocukların arkadaşlık algıları üzerine yaptıkları bir çalışmadan çocukların sadakat, destek ve yakınlığa önem verdikleri sonucu çıkmıştır. Bu araştırmada ise iyi ve kötü gününde yanında olma, sıkıntılarını anlayan biri olma, dost-kardeş gibi yakın olma ve sevgi gösteren biri olma özelliklerinin arkadaşlık kavramı içinde yer alması Furman ve Bierman’nın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Çocukların iyi arkadaş konusundaki görüşlerine okul, cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından bakıldığında; tertipli ve düzenli olmanın İnönü İlköğretim Okulundaki

öğrenciler için iyi arkadaş kavramı içinde yer alan bir özellik olmadığı dikkati çekmektedir. İnönü İlköğretim Okulunun üst-sosyo ekonomik düzeyi temsil ettiği düşünüldüğünden, bu okula devam eden çocukların zaten tertipli ve düzenli olacakları ve bu yüzden de bunun bir özellik olarak alınmadığı düşünülebilir. Yine Dumlupınar İlköğretim Okulunda fedakar ve terbiyeli olma özelliği iyi arkadaş kavramı içinde yer almamıştır. Dumlupınar İlköğretim Okulunun orta sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği göz önüne alınacak olursa, fedakarlık ve terbiyeli olma gibi özelliklerin orta sosyo-ekonomik düzeyde olması gereken bir özellik olduğundan veya diğer özelliklerin öneminden dolayı bu ikisinin çok da yüksek bir frekansa sahip olmadığı sonucuna varılabilir. Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda ise, zeki, güler yüzlü ve fedakar olmanın iyi arkadaş kavramı içinde yer almadığı görülmektedir. Alt sosyo-ekonomik düzeyde iyi arkadaş daha çok çalışkan olan, yardımsever olan, dürüst olan, temiz olan, hoşgörülü olan, terbiyeli olan ve kötü olmayan biri olarak tanımlanmaktadır.

Cinsiyete göre yapılan analizler sonucunda iyi arkadaş kavramı içinde listede adı geçen 21 özelliğin de bulunduğu görülmektedir. Bu özellikler sırasıyla; iyi olan, dürüst olan, kötü olmayan, çalışkan olan, yardımsever olan, temiz olan, sevgi gösteren, paylaşımcı olan, saygılı olan, hoşgörülü olan, sırdaş olan, terbiyeli olan, geçimli olan, iyi ve kötü gününde yanında olan, zeki olan, fedakar olan, tertipli-düzenli olan, oyun oynayabilen biri olan, dost-kardeş gibi yakın olan, güler yüzlü olan ve güzel olandan ibarettir.

Bu özellikler incelendiğinde iyi olma, geçimli olma, yardımsever olma, temiz olma, güzel olma, tertipli-düzenli olma, zeki olma, sırdaş olma, hoşgörülü olma, fedakar olma, güler yüzlü olma, terbiyeli olma, iyi ve kötü gününde yanında olma kızlar tarafından daha sıklıkla görüş olarak bildirilmiştir. Erkekler ise, çalışkan olma, oyun oynayabilen biri olma, saygılı olma, sevgi gösteren biri olma, dürüst olma, paylaşımcı olma, iyi ve kötü gününde yanında olma, dost-kardeş gibi yakın olma, kötü olmama özelliklerine iyi arkadaş kavramı içinde daha fazla yer vermişlerdir. Kızlarda fiziksel görünüşle ilgili güzel olma, temiz olma, tertipli-düzenli olma, zeki olma, sırdaş olma, fedakar olma, terbiyeli olma ve hoşgörülü olma gibi özelliklerin daha çok vurgulanması toplumsallaşmanın etkileriyle açıklanabilir.

İyi arkadaş kavramına sınıf düzeyine göre bakıldığında, ortaya çıkan bu 21 özelliğin hepsinin yalnızca 5. sınıf düzeyinde tamamı görüş olarak bildirilmiştir. Sırdaş olma 3. sınıflarda fedakar olma ise 4. sınıflarda iyi arkadaş kavramı içinde yer almamıştır. 3. sınıfların sırdaş olmanın anlamını tam olarak kavrayamadıkları ya da arkadaşlık içinde böyle bir özelliğe ihtiyaç duymadıkları söylenebilir. Aynı şekilde 4. sınıfların da fedakarlık kavramını tam olarak kavrayamadıkları ya da iyi arkadaş kavramı içinde yer almadığı söylenebilir.

Tali'nin (2000) yaptığı bir çalışmada, "iyi arkadaş" tanımının içinde "yardım eden biri, duygusal destek olma, düşüncelerin sırların ortağı, karşılıklı eğlence" özelliklerinin bulunduğu görülmektedir. Aynı şekilde bu çalışmada da iyi arkadaş kavramı içinde yardımsever, sırdaş, iyi ve kötü gününde yanında olma özelliklerinin benzer olduğu dikkati çekmektedir.

Araştırma bulgularına göre kötü arkadaş kavramı içinde yer alan özellikler sırasıyla kötü olmayan (kötü sözlü olan, kötü kalpli olan, kötü davranışları olan, kötü huylu, kötü alışkanlıkları olan, kötü düşünceleri olan, kötü yola sevkeden), tembel olan, geçimsiz olan, saygısız olan, terbiyesiz olan, temiz olmayan, kavgacı olan, sevgisiz olan, cimri olan, dürüst olmayan, paylaşımcı olmayan, yardımsever olmayan, sırdaş olmayan, güvenilir olmayan, borcunu ödemeyen, saldırgan olan, küçük düşüren-alay eden, kurnaz olan, iyi davranmayan-iyi olmayan, kendini beğenmiş olan, bencil olan kişi olarak tanımlanmıştır.

Kötü arkadaş tanımına okul değişkeni açısından bakıldığında borç ödemeyen biri olmanın, İnönü İlköğretim Okulunda kötü arkadaş tanımı içinde yer almadığı görülmektedir. Ayrıca Dumlupınar İlköğretim Okulunda borç ödemeyen, bencil olan, kurnaz olma özellikleri kötü arkadaş kavramı içinde görüş olarak bildirilmemiştir. Buradan İnönü ve Dumlupınar İlköğretim Okulunda borç ödememek ya da maddi alışverişlerle ilgili konuların arkadaşlık kavramı içinde yer almadığı sonucuna varılmaktadır. Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda küçük düşüren-alay eden, kendini beğenmiş olma, bencil olma, kurnaz olma kötü arkadaş kavramı içinde yer alan özellikler olmamıştır. Arısoy'un (1983) çalışmasında, öğrencilerin "kendini beğenmiş biri olmanın" arkadaş seçiminde istenmeyen bir özellik olduğu vurgulanmıştır. Bu

çalışmada da “kendini beğenmiş biri olmanın” kötü arkadaş kavramı içinde yer alan bir özellik olduğu görülmektedir.

Kötü arkadaş tanımının cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; kızların kötü arkadaş kavramının sırdaş olmayan, terbiyesiz olma, saygısız olma, güvenilir olmayan, yardımsever olmayan, borç ödemeyen, temiz olmayan, sevgisiz olan, tembel olan, kavgacı olan, dürüst olmayan, iyi davranmayan, kurnaz olma özelliklerini içerdiği görülmektedir. Erkeklerin kötü arkadaş kavramı içinde kötü olma, geçimsiz olma, saldırgan olma, paylaşımcı olmama, küçük düşüren biri olma, kendini beğenmiş olma, cimri olma özelliklerinin olduğu görülmektedir. Kızların ise erkeklerden daha fazla kötü arkadaş kavramı içinde yer verdikleri özelliklerin; sırdaş olmama, terbiyesiz olma, saygısız olma, güvenilmez olma, yardımsever olmama, borcunu ödemeyen biri olma, temiz olmama, sevgisiz olma, tembel olma, kavgacı olan, dürüst olmayan, iyi davranışları olmama, cimri olan ve kurnaz olan olduğu görülmüştür. Craft'ın (1994) çalışmasında, erkeklerin kötü arkadaşı saldırgan ve kızların maddi açıdan çıkarıcı olarak değerlendirdiği yönündeki bulgusuyla bu araştırmadaki bazı bulgular paralellik göstermektedir.

Çocukların kötü arkadaş kavramı içinde görüş olarak bildirdikleri özellikler sınıf düzeyine göre incelendiğinde, 3. sınıflarda terbiyesiz olma, borç ödemeyen biri olma; 4. sınıflarda borç ödemeyen biri olma ve kurnaz olma özellikleri kötü arkadaş kavramı içinde yer almamıştır. 5. sınıflarda ise bu 21 özelliğin hepsinin kötü arkadaş kavramı içinde yer aldığı bulunmuştur.

Arkadaş, iyi arkadaş, kötü arkadaş kavramlarında yer alan özelliklere toplu olarak bakıldığında, sınıf düzeyi yükseldikçe çocukların görüş olarak sundukları özelliklerin sayısında ve çeşidinde de bir artış söz konusudur. Çocukların arkadaş, iyi arkadaş ve kötü arkadaş kavramı cinsiyete göre incelendiğinde kız ve erkek öğrenciler arasındaki özelliklerin benzer bir dağılım gösterdiği bulunmuştur. Ancak çocukların arkadaş, iyi arkadaş ve kötü arkadaş kavramları içinde yer verdikleri özelliklerin okullara göre dağılımlarında farklılıklar olduğu görülmektedir.

5.2. Arkadaş Seçiminde Etkili Olan Etmenlerle İlgili Görüşler

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer bulguya göre, çocuklar arkadaş edinmeyi kolay bulmakta ve bu konuda fazla zorluk yaşamamaktadırlar. Bu da çocuklarda arkadaş edinme zorluklarının görülmediğini ve çabuk arkadaş bulabildiklerini göstermektedir.

Çocukların arkadaş seçerken aradıkları özelliklerin neler olduğu okullara göre incelenmiş, İnönü İlköğretim Okulundaki öğrenciler arkadaşlarını iyi olanlardan, dürüst olanlardan, çalışkan olanlardan ve kötü olmayanlardan seçtiklerini ilk sıralarda belirtmişlerdir. Dumlupınar İlköğretim Okulunda ise öğrenciler sırasıyla, iyi olanları, kötü olmayanları, çalışkan olanları, temiz olanları arkadaş olarak seçme eğilimindedirler. Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda ise, iyi olanları, çalışkanları, kötü olmayanları, dürüst olanları seçme eğilimi ilk sıralarda yer almıştır. Ancak Halil Kitapçı İlköğretim Okulundaki öğrenciler “arkadaş olabilenleri”, “iyi ve kötü günde yanında olanları” arkadaş seçiminde önemli bir özellik olarak görmemektedirler. Yine okullar arasında arkadaş seçimindeki farklılıklardan biri “temiz olanları” seçme, Dumlupınar ve Halil Kitapçı İlköğretim Okullarında önemli bir özellik olarak görülürken, İnönü İlköğretim Okulunda az sayıda kişi tarafından belirtilen bir özellik olmuştur. “Sırdaş olanları, terbiyeli olanları, saygılı olanları, yardımsever olanları” seçme sadece Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda daha çok önem verilen özellikler arasında görülmektedir. Kavgacı olmayanları arkadaş olarak seçme Dumlupınar İlköğretim Okulunda önemli bir özellik olarak bulunmuştur. Küçük (1984)’ün yaptığı bir çalışmada yalnız kalan ve arkadaş olarak seçilmeyen öğrencilerin genelde akademik yönden başarısız oldukları bulunmuştur. Bu çalışmada da çalışkan olma arkadaş seçiminde ilk sıralarda yer verilen bir özellik olmuştur.

Çocukların arkadaş seçiminde önemli olan özellikler cinsiyete göre incelenmiş, kızların dürüstleri, iyi olanları, temiz olanları, çalışkanları, terbiyelileri, kavgacı olmayanları erkeklere göre daha fazla seçme eğiliminde oldukları bulunmuştur. Erkek öğrencilerin, sırdaş olanları, arkadaş-dost olanları, sevgi gösterenleri, oyun oynanabilenleri, kötü olmayanları seçme eğilimi kızlardan daha fazla sayıda görüş olarak sundukları görülmektedir. Sırdaş olanları ve sevgi gösterenleri seçme eğiliminin

kızlarda daha fazla görülebileceği düşünülürken, bu özelliklere erkeklerin daha fazla önem vermesi dikkati çeken bir durumdur.

Arkadaş seçiminde önemli olan özellikler sınıf düzeylerine göre incelenmiş, iyi olanları seçmenin bütün sınıf düzeylerinde yaklaşık olarak eşit oranda görüş olarak bildirildiği bulunmuştur. Ancak 3. sınıf öğrencilerinin çalışkanları daha fazla, 4. sınıf öğrencilerinin sevgi gösterenleri daha fazla, 5. sınıf öğrencilerinin ise kötü olmayanları, sırdaş olanları, temiz olanları daha fazla seçme eğilimde oldukları bulunmuştur. Çocukların sınıf düzeyi ya da yaşları arttıkça akademik başarının arkadaş seçiminde öneminin azaldığı ve olumlu kişilik özelliklerinin arkadaş seçiminde öneminin arttığı görülmektedir. Ayrıca sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin arkadaş seçiminde aradıkları özelliklerde de bir artışın olduğu söylenebilir.

Anastasi ve Miller (akt; Arısoy, 1983), gençler üzerinde yaptıkları bir çalışmada gençlerin arkadaşlıkta en çok önem verdiği özelliklerin kavga etmeyen ve tartışma çıkarmayan olduğu yönündeki bulgularla bu çalışmadaki çocukların geçimli olan ve kötü olmayanları seçme -içinde kavga etmemeyi de barındırır- eğilimleri ile ilgili bulgular paralellik göstermektedir.

Çocuklara sorulan bir diğer soruda da arkadaşlarını daha çok hangi cinsiyetten seçtikleri olmuştur. Verilen yanıtlar incelendiğinde çocukların karşı cinsten birini seçme eğilimlerinin olmadığı, kendi cinsinden olanları seçme eğilimlerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Ancak fark etmez cevabının oldukça yüksek bir yüzdeliğe sahip olduğuna bakılarak, çocukların arkadaş seçerken cinsiyet faktörüne çok fazla önem vermedikleri, her iki cinsten de arkadaş edinmeye eğilimli oldukları ve bu konuda karşıt ve değişmez tutumlara sahip olmadıkları söylenebilir. Bu sonuç literatürdeki bazı araştırma bulgularıyla paralellik gösterirken, bazılarıyla göstermemektedir. Örneğin, Arısoy'un (1983) yaptığı bir çalışmada lise 2. sınıf öğrencilerinin %98'nin arkadaş seçiminde cinsiyet ayrımı yapmadıkları yönündeki sonucuyla paralellik göstermektedir. Buradan da arkadaş seçiminde çocukların yaşları ve sınıf düzeyi arttıkça cinsiyet ayrımının azaldığı sonucuna varılabilir. Smith ve Inder'in (1993; akt; Erwin), çocukların kendi cinsiyetinden olanları seçme eğilimlerinin olduğunu, özellikle kızların kendi cinsinden olanları seçme ve sosyal ilişkilerinde cinsiyet ayrımına daha yatkın oldukları bulguları ile bu çalışma arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Küçük kızların iki yaşından

itibaren diğerk kız çocuklarına yaklaşma eğilimde oldukları, erkek çocukların üç yaşından itibaren oyun arkadaşları olarak kendi cinsinden olanları seçtiklerini bildirmişlerdir.

Yine arkadaş seçiminde aynı yaş grubunda olmanın önemi ile ilgili ortaya çıkan bulgulara bakıldığında, aynı yaş grubunda olup-olmamanın eşit oranda seçildiğı görülmüştür. Bu da çocukların, arkadaş seçiminde yaş faktörünün belli bir oranda etkili olduğunu; çocukların kendi yaş grubundaki ve kendi yaş grubu dışındaki kişilerle de arkadaş olmaya eğilimli olduklarını göstermektedir.

Çocukların arkadaş seçiminde anne-babanın müdahale edip etmediğıyle ilgili bulguda çocukların büyük bir çoğunluğunun, anne-babalarının arkadaş seçimine karıştıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu da çocukların arkadaş edinirken anne-babanın onayını alma ya da anne-babalarının istedikleri özelliklere sahip kişilerle arkadaş olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Çocukların bu konudaki algılarına göre, anne-babalar çocuklarının, iyi olanlarla, dürüstlerle, çalışkanlarla, kötü olmayanlarla arkadaş olmalarını istemektedirler. Aynı şekilde öğrencilerin öğretmenlerinin de arkadaş seçiminde çalışkanları, dürüstleri, iyi olanları, kötü olmayanları seçmelerini istedikleri yönünde bir algıya sahiptirler. Burada da öğretmenlerin ve anne-babaların çocuklarının arkadaş seçiminde aramalarını istedikleri özelliklerin büyük oranda benzer olduğu görülmüştür. Çocukların bakış açısından anne-babalar ve öğretmenler yukarıda sayılan özelliklere sahip olan kişilerle çocuklarının arkadaşlık kurmalarını istemektedirler.

Öğretmenlerin ve anne-babaların çocuklarının arkadaş seçiminde aradıkları özellikler birçok yönden benzerlik göstermesine rağmen bazı farklılıklarda vardır. Yine çocukların bu konudaki görüşlerine göre, anne-babalar arkadaş seçiminde aileden-akrabalarla ve mahalleden-komşularla özelliğine dikkat ederken, öğretmenlerin büyüğünü sayan-küçüğünü seven, tertipli-düzenli olan, zeki-akıllı olan, sınıftakilerle ve herkesle özelliklerine daha fazla önem verdikleri görülmektedir.

Çocukların arkadaş seçiminde aradıkları özellikler ile çocukların algılarına göre anne-babalarının arkadaş seçiminde aramalarını istedikleri özellikler bazı benzerlikler içermektedir. Bunlar, iyi olanlar, kötü olmayanlar, temiz olanlar, terbiyeli, saygılı,

dürüst ve çalışkan olanlardır. Anne-babaların, çocuklarından farklı olarak, çocuklarının arkadaşlarını aileden-akrabadan ve mahalleden-komşulardan seçmelerini istemektedirler. Öğretmenlerin öğrencilerinin arkadaş seçiminde aramalarını istedikleri özellikler ve öğrencilerin bir arkadaşta aradıkları özelliklerin benzer yönleri ise, dürüst, saygılı, tertipli-düzenli, iyi, çalışkan, terbiyeli, yardımsever olanlar ve kötü olmayanları seçme şeklindedir. Öğretmenlerin öğrencilerinden farklı olarak büyüğünü sayan-küçüğünü sevenlerle, zeki-akıllı olanlarla, sınıftakilerle ve herkesle arkadaş olmalarını istedikleri yönünde olmuştur. Arkadaş seçimine genel olarak bakıldığında öğretmenler ve anne-babalar ile öğrencilerin önem verdikleri özellikler arasında benzerliklerin daha fazla olduğu dikkati çekmektedir.

Anne-baba ve öğretmenlerin çocuklar üzerindeki etkileri olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çocukların arkadaş seçiminde aramalarını istedikleri özellikleri dikkate almalarını sağlayabilmektedirler. Arkadaş seçiminde çocukların belirttiği özellikler anne-baba ve öğretmenlerin isteklerinden algıladıklarının bir sonucu olarak görülebilir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık konusundaki görüşlerinin ve arkadaşlık seçimlerini etkileyen etmenlerin neler olduğunun öğrenilmesi amacıyla yapılan bu araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir;

1.Çocukların arkadaşlık konusundaki yaygın görüşleri, iyi olma, dürüst olma, çalışkan olma, kötü davranışlarının olmaması, yardımsever olma, sırdaş olma, sevgi gösteren biri olma, iyi ve kötü gününde yanında olma başlıkları altında toplandığı görülmektedir. Bazı farklılıklar olmakla birlikte çocukların arkadaşlık konusundaki görüşleri SED, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre büyük oranda benzerlik göstermektedir.

2.Çocukların arkadaşlık konusundaki görüşleri okullara göre incelenmiş, iyi olma, dürüst olma, çalışkan olma, iyi ve kötü günde yanında olma, yardımsever olma özelliklerinin ilk sıralarda yer aldığı bulunmuştur. Sınıf düzeylerine göre incelendiğinde ise; çalışkan, iyi, dürüst, yardımsever olma ve kötü davranışlarının olmaması özellikleri ilk sıralarda yer almıştır. Arkadaşlık konusundaki görüşlere cinsiyet açısından bakılmış; iyi olma, dürüst olma, kötü davranışlarının olmaması, yardımsever olma özelliklerine daha fazla yer verdikleri bulunmuştur.

3. Çocukların iyi arkadaş konusundaki görüşleri okullara göre incelenmiş; iyi ve dürüst olmaya ilk sıralarda yer verdikleri bulunmuştur. Her iki cinsiyetteki öğrencilerin iyi arkadaşı algılamaları; iyi olma, dürüst olma, kötü olmama, çalışkan olma şeklindedir. Sınıf düzeyleri açısından iyi arkadaş kavramı içinde; dürüst olma ve iyi olma ilk sıralarda yer alan özelliklerdendir.

4. Çocukların kötü arkadaş konusundaki görüşleri okullara göre incelenmiş, kötü olma özelliğinin bütün okullarda ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Tembel olma, cimri olma İnönü İlköğretim Okulunda, temiz olmama ve kavgacı olma Dumlupınar İlköğretim Okulunda, terbiyesiz ve saygısız olma Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda kötü arkadaş kavramı içinde ilk sıralarda yer alan özellikler olmuştur. Her iki cinsiyetin kötü olma ve tembel olmaya kötü arkadaş kavramı içinde yer verdiği görülmüştür. Terbiyesiz ve saygısız olma özellikleri her iki cinsiyet için de kötü arkadaş kavramı içinde yer alan önemli özelliklerdendir. Kötü olma, bütün sınıf düzeylerinde kötü arkadaşın, ilk sırada tanımlanan bir özelliği olmuştur. Üçüncü sınıflar ilk sıralarda tembel olma ve cimri olmayı, dördüncü sınıflar kavgacı ve saygısız olmayı, beşinci sınıflar terbiyesiz olma ve temiz olmamayı kötü arkadaş kavramı içinde belirtmişlerdir.

5. Çocuklar anne-babalarının genelde arkadaş seçimine karıştıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Çocuklar anne-baba ve öğretmenlerinin arkadaş seçerken önem vermelerini istedikleri özellikler olarak; iyiler, temizler, yardımseverler, saygılılar ve terbiyelilerin olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

6. Çocukların arkadaş seçiminde önem verdikleri özellikler okullara göre incelenmiş, iyi olanları seçme bütün okullarda ilk sırada önem verilen bir özellik olarak bulunmuştur. Halil Kitapçı İlköğretim Okulunda dost-kardeş gibi yakın olma ve arkadaş olabilme özelliğine önem vermedikleri görülmüştür. Her iki cinsiyetin de arkadaş seçerken, iyi olma, çalışkan olma, kötü olmama ve temiz olma özelliklerine ilk sıralarda yer verdikleri görülmektedir. Bütün sınıf düzeylerine göre arkadaş seçiminde ilk sıralarda iyi olma özelliğine önem verildiği bulunmuştur. Üçüncü sınıfların ağırlıklı olarak çalışkan olmaya ve dürüst olmaya, dördüncü ve beşinci sınıfların kötü olmama ve dürüst olmaya önem verdikleri görülmektedir.

7. Çocukların kendi yaş grubundan olanları arkadaş olarak seçme nedenleri arasında genellikle; yaşlılarıyla fikirlerinin uyuşması, yapılan ortak etkinliklerin olması yer alırken, kendi yaş grubundan olanları seçmenin önemli olmadığı ile ilgili nedenleri arasında ise; büyüklerle ve küçüklerle bir çok şeyin yapılabileceği, olumlu kişilik özelliklerinin ve yanında olmanın yeterli olduğu yer almıştır.

8. Çocukların arkadaşlarını kendi cinsinden olanlardan seçme nedenleri olarak, kendi cinslerine yükledikleri olumlu kişilik özelliklerinin olması, paylaşımlarının daha çok olması ve birbirlerini anlamaları üzerinde dururken, kendi cinsini seçme konusunda fark etmez diyenlerin nedenleri arasında; ayırım yapmamanın ve birlikte yapılan ortak etkinliklerin yer aldığı bulunmuştur. Üçüncü sınıf erkek öğrencilerinden bazıları ise kızları arkadaş olarak seçtiklerini belirtmişler ve nedenleri arasında, kızlarla daha iyi anlaşabildiklerini, kızların daha iyi davrandığını ve kızların kendilerini sevdiğileri yönündeki görüşleri olmuştur.

6.2. Öneriler

Bu araştırmanın elde edilen bulguları ışığında gelecekte yapılacak araştırmalar ve uygulamalara yönelik öneriler de bulunulmuştur.

6.2.1. Uygulamalara İlişkin Öneriler

1. Bu araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular doğrultusunda anne-babalar, öğretmenler ve okul psikolojik danışmanları çocukların arkadaş, iyi arkadaş, kötü arkadaş konusundaki görüşlerinin ne olduğuyla ilgili bilgilendirilmelidir.

2. Çocukların okullarda yapılacak veya düzenlenecek değişik faaliyetler içinde görev alabilecekleri farklı grupların içinde bulunmalarına fırsat verilmelidir.

6.2.2. Gelecekteki Araştırmalara İlişkin Öneriler

1. Çocukların arkadaşlık ile ilgili görüşlerinin altında yatan toplumsal, psikolojik, bilişsel ve ahlaki nedenlerin neler olduğu araştırılmalıdır.

2. Çocukların arkadaş kavramı ile ilgili oluşturdukları görüşlerin nelerden etkilendiği araştırılabilir.

3.Çocukların nasıl arkadaş edindikleri, arkadaş edinmeyi kolaylaştıran ve zorlaştıran dış faktörlerin neler olduğu ayrıntılı olarak araştırılabilir.

4.Bu araştırmada, sadece çocukların arkadaşlık hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Bir başka çalışmada çocukların seçtikleri arkadaşlarından ne oranda hoşnut oldukları incelenebilir.

5.Bu çalışmada anne babaların arkadaş seçimine karışıp-karışmadıkları çocuklar aracılığıyla sorulmuştur. Bu konuda yapılacak başka bir çalışmada anne-babalara benzer sorular yöneltilebilir. Ayrıca, çocuklara anne-babanın istekleri konusundaki düşünceleri ve duyguları sorulabilir.

6.Çocukların arkadaşlık becerilerinin geliştirilmesi için, arkadaşlık becerisi veya sosyal beceri etkinliklerine yer verilen çalışmaların yada uygulamaların etkililiğine yönelik deneysel bir çalışma yapılabilir.

7.Çocukların arkadaş seçiminde önemli olabileceği düşünülen kitle iletişim araçlarının etkisi araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, Ersin (2002), “Çağdaş eğitim sisteminde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik”, İçinde (Ed; Can,G.), ss.1-24, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (1. Basım), Ankara. Pegem Yayıncılık.
- Altıntaş, Mehmet (1991), “Kendini ayarlama becerisi ve arkadaşlık ilişkisi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler, Ankara.
- Arısoy, Süleyman (1983), “Lise II. sınıf düzeyindeki öğrencilerin arkadaş tercihleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ataç, Füsün (2002), *Öğretmenler İçin Öğrenci Psikolojisi* (2. Basım), İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Aydoğmuş, K. (1994) “Çocuklarda uyum ve davranış bozuklukları”, (içinde ss. 141-155) Baltaş,A., Baltaş,Z., Davaslıgil,Ü., Güngörmüş, O., Konuk,E., Korkmazlar,Ü., Köknel, Ö., Navaro, N., Oktay, A., Razon,N. Yavuzer,H.. *Ana-Baba Okulu*, (4. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bacanlı, Hasan (1999), *Sosyal Beceri Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Başaran, İbrahim Ethem (1994), *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Gül Yayınevi, Yargıcı Matbaası.
- Baymur, Feriha (1994), *Genel Psikoloji*, (11. Basım), İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Bilgiç, Necati (2002), “Arkadaşlık becerisi eğitiminin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeyine etkisi” *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Bilgin, Nuri (2000), *Sosyal Psikolojiye Giriş*, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Cüceloğlu, Doğan (1991), *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, Doğan (1994), *Yeniden İnsan İnsana*, (6. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Craft, A.(1994), "Five and six year-olds' views of friendship", *Educational Studies*, vol. 20, no.2. U.S.A.
- Cole, L., Morgan, J.J.B. (2001), *Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi* (Çev. B. H. Vassaf), İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Çetin, F., Bilbay, A.A., Kaymak, D.A. (2002), *Çocuklarda Sosyal Beceriler*, (2.Basım), İstanbul: Epsilon Yayıncılık
- Çok, Figen (1994), "Üniversite öğrencilerinde arkadaşlık ilişkileri ve bunun ana-baba tutumlarıyla ilişkisi" *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çulha, M. ve Dereli, A. (1997). "Atılganlık eğitimi programı", *Psikoloji Dergisi* c.6. S.21.ss.124-127.
- Demir, Ayhan (1990), "Üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyini etkileyen bazı etmenler" *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, Süleyman (1983), "Lise son sınıf öğrencileri hangi konularda, kimlere, ne derece açılıyorlar?" *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Dökmen, Üstün (1992), “Ailelerinin yanında ve yurtlarda kalan üniversite öğrencilerinin üniversite ve lisedeki sosyal atomlarının karşılaştırılması”, *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi*, Ankara.
- Erwin, Phil (2000), *Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık* (Çev.O. Aktınhay), Bursa: Alfa/Aktüel Kitabevleri.
- Fromm, Erich (1980), *Sevme Sanatı*, (5. Basım), (Çev. Y. Salman), İstanbul: De Yayınevi.
- Gander, M.J., Gardiner, H.W., (1998), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (2.Basım), (Yay.Haz :B. Onur), İstanbul: İmge Kitabevi.
- Geçtan, Engin (1978), *Çağdaş İnsanda Normal Dışı Davranışlar*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları: 69, Ankara.
- Geçtan, Engin (1997), *Psikodinamik Psikiatri ve Normal Dışı Davranışlar*, 13. Basım, İstanbul :Remzi Kitabevi.
- Geçtan, Engin (1998), *Psikanaliz ve Sonrası*, (1. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gövsa,İbrahim Alaettin (1998), *Çocukta Duygusal Gelişim*, (1. Basım), İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Gündüz, Kadir (1986), “Sınıf ortamında karşılıklı birbirini çeken bireylerin psikolojik ihtiyaçları”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hetherington, E.M., Parke R.D. (1993), *Child Psychology*, İternational Edition ,Mc. Graw-Hill,Inc.U.S.A.
- Hoffman, L., Paris,S.,Hall E., (1994), *Developmental Psychology Today*, (6. Basım), Edition, Mc. Graw- Hill,Inc.U.S.A.

- Hortaçsu, Nuran (1991), *İnsan İlişkileri*, (1. Basım), Ankara: İmge Kitabevi.
- Jersild, Arthur T. (1979), *Çocuk Psikolojisi*, (3. Basım), (Çev. G. Günçe), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kılıççı, Yadigar (1972), “Üniversite öğrencilerinin kendini kabullerini etkileyen bazı değişkenler”, *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Kuzgun, Yıldız (1988), *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Küçük, Sevim (1984). “Orta okul düzeyinde arkadaşlıkların kişilik özellikleri aile ilişkisi ve okul başarısıyla ilişkileri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü, Ankara.
- Laird, R.D., Pettit, G.S. (1999), “Best friendships, group relationships, and antisocial behavior in early adolescence”, *Journal of Early Adolescence*, November, EBSCO: 2464057.
- Ledger, E., Smith, A., Rich, P. (2000), “Friendship over the transition from early Childhood centre to school”, *International Journal of Early Years Education*, Marc, EBSCO: 3823297.
- Meydan Larousse (1990), Ankara: Meydan Yayınevi.
- M.E.B. Tebliğler Dergisi (1977), Sayı: 2481, Ekim.
- Meurling, Carl-Johan Nils, Ray, Glen E., Lobello, Steven G. (1999), “Children’s evaluations of classroom friend and classroom best friend relationships”, *Child Study Journal*, EBSCO: 24445560.

- Oskay, Güler (1985), "Arkadaşlık ilişkilerinden kaynaklanan ana-baba, ergen çatışması", *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c.2. S.3. s.141-166.
- Özoğlu, Çetin.Süleyman, (1979), "İnsan ilişkileri ve öğrenciler", *Eğitim ve Bilim*, c. 2. S. 12. ss.11-15. Ankara, Ayyıldız Matbaası.
- Öztürk, Orhan (1995), *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, (6. Basım), Ankara : Hekimler Yayın Birliği.
- Papalia, D.E., Olds, S.W. (1993). *A Child World*, (6. Basım), Mc. Graw- Hill, Inc. New York, U.S.A.
- Senemoğlu, Nuray (1997), *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Ankara: Ertem Matbaacılık.
- Steinberg,L.,Belksy,J.,Meyer,R.B. (1991). *Infancy, Childhood, And Adolescence*. Mc Graw-Hill, Inc. New York, U.S.A.
- Schonert-Reichl, Kimberly A. (1999). "Relations of peer acceptance, friendship adjustment, and social behavior to moral reasoning during early adolescence" *Journal of Early Adolescence*, May, EBSCO: 1866275.
- Strauss, A., Corbin, J. (1990). "Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedure and Techniques". London, Sage Publications.
- Tali, H. (2000). "Friendship quality among children in three educational settings". *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, Marc. EBSCO:3067793
- Tan, Hasan (1992), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, M.E.B. Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tavşancıl, E., Aslan, A.E. (2001), *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, (1 Basım), İstanbul:Epsilon Yayıncılık.

Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük*, 1. cilt A-J, Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uhlendorff, H. (2000). "Parents' and childrens friendship networks", *Journal Of Family Issues*, Marc, EBSCO: 2872272.

Ülkü, Sıral. (1978), "Çocuklukta arkadaş ilişkileri", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, c.2. S.12. ss.27-31. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Yavuzer, Haluk (1979), "6-12 yaş çocuklarının psiko-sosyal gelişmesi", *Psikoloji Dergisi*, s.5. ss.20-24. Ankara: Özyurt Matbaası.

Yavuzer, Haluk (1996), *Çocuk Psikolojisi*, (16. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, Haluk (1998), *Çocuğumuzun İlk Altı Yılı*, (4. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, Haluk (2000), *Okul Çağı Çocuğu*, (4. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, Binnur (2000), *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, (1. Basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (1999), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (gözden geçirilmiş 2. baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yörükoğlu, Atalay (1992), *Çocuk Ruh Sağlığı*, (19. Basım), İstanbul: Özgür Yayınları.

Ek : 1

ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ İLE İLGİLİ ANKET FORMU

Sevgili Öğrenciler,

“İlköğretim 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık konusundaki görüşleri ve arkadaş tercihlerini etkileyen etmenlerin neler olduğunun incelenmesi” ile ilgili bir araştırma yapıyorum. Araştırmanın amacına ulaşması için sizin görüşleriniz büyük bir öneme sahiptir. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığı için ankette yer alan maddelere verilecek cevaplar, ardından, ortaya konulacak görüşler hiç kimsenin kimliğini ortaya çıkartmayacaktır. Lütfen aşağıda verilen ifadeleri dikkatle okuyunuz ve kendi görüşlerinizi yazarak yanıtınızı veriniz.

İlginizden ve yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Saygılarımla,

Rezzan GÜNDOĞDU

Çukurova Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitimde Psikolojik Hizmetler

Yüksek Lisans

KİŞİSEL BİLGİ FORMU:

1. Adı-Soyadı:

3. Sınıfı:

2. Okulu:

4. Yaşı:

5. Cinsiyeti: Kız () Erkek ()

6. Oturulan Bölge:

a. Yukarı Kayabaşı Mah. ()

d. Özbekde. ()

g. Amas Mevki ()

b. Aşağı Kayabaşı Mah. ()

e. Muratevler. ()

h. İlhanlı Mah ()

c. Selçuk Mah. ()

f. Terminal Mah. ()

ı. Diğer ()

7. Annenin eğitim durumu nedir?

a. Okur-yazar ()

b. İlkokul ()

c. Orta Okul ()

d. Lise ()

e. Üniversite ()

8. Annen çalışıyor mu?

a. Evet ()

b. Hayır ()

c. Emekli ()

Çalışıyorsa ne iş yapıyor?.....

9. Babanın eğitim durumu nedir?

a. Okur-yazar ()

b. İlkokul ()

c. Orta Okul ()

d. Lise ()

e. Üniversite ()

10. Baban çalışıyor mu ?

a. Evet ()

b. Hayır ()

c. Emekli ()

Çalışıyorsa ne iş yapıyor?.....

11. Kaç kardeşin var?.....

12. Kaç kız, kaç erkek?

13. Aile içinde kaçmı çocuğsun?

14. Aşağıda kendi durumuna uygun olan seçeneği işaretle?

a. Annem ve babam birlikte ()

b. Annem ve babam ayrı ()

b.1. Annem ile kalıyorum () b.2. Babam ile kalıyorum ()

c. Aileden birisinin yanında kalıyorum () Kiminle Kalıyorsun?

d. Aile dışından birisiyle kalıyorum () Kiminle Kalıyorsun?

15. Boş zamanlarında neler yaparsın?

.....

.....

.....

.....

ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ ANKETİ

1. Arkadaşın var mı? a.Evet () b.Hayır ()
2. Kaç tane arkadaşın var?.....
3. Arkadaşlarından kaç tanesi kız.....
4. Arkadaşlarından kaç tanesi erkek.....
5. Mahalledeki arkadaşlarının isimlerini yazar mısın?.....
6. Sınıf ve okuldaki arkadaşlarının isimlerini yazar mısın?
7. Akrabaların içinde arkadaşlarının isimlerini yazar mısın?

8.Sana göre **arkadaş** kimdir?

.....

.....

.....

9.Sana göre **iyi bir arkadaşın** özellikleri nelerdir?

.....

.....

.....

10. Sana göre **kötü bir arkadaşın** özellikleri nelerdir?

.....

.....

.....

11. Arkadaş edinmek senin için a. Kolay () b. Zor ()

a. **Kolay** ise nasıl?

.....

.....

.....

b. **Zor** ise zorlukları neler?

.....

.....

.....

12. Arkadaşını seçerken kendi cinsiyetinden olanları mı, karşı cinsten olanları mı seçersin?

a.() Kendi cinsimden olanlar*13.soruya geçiniz b.() Karşı cinsten olanlar*14.soruya geçiniz

c. () Fark etmez*15. soruya geçiniz

13. Neden kendi cinsiyetinden olanları seçersin?

.....
.....
.....
.....

14. Neden karşı cinsten olanları tercih edersin?

.....
.....
.....
.....

15. Neden fark etmez?

.....
.....
.....
.....

16. Kız arkadaşlarınla neler yaparsın?

.....
.....
.....
.....

17. Erkek arkadaşlarınla neler yaparsın?

.....
.....
.....
.....

18. Arkadaşını seçerken kendi yaş grubundan olması önemli mi? a.Evet () b.Hayır ()
Neden?.....

.....
.....
.....
.....

19. Arkadaşını seçerken senin için önemli olan özellikleri nedir ?

.....
.....
.....
.....

20. Sınıf veya okuldaki arkadaşlarınla neler yaparsın?

.....
.....
.....
.....

21. Mahalledeki arkadaşlarınla neler yaparsın?

.....
.....
.....
.....

22. En sevdiğin arkadaşlarınla neler yaparsın?

.....
.....
.....
.....

23. Daha çok hangi sorunlarını arkadaşlarınla paylaşırsın?

.....
.....
.....
.....

24. Anne-baban kimlerle arkadaş olacağına karışır mı? a.() Evet b.() Hayır

25. Anne baban kimlerle arkadaş olmanı ister?

.....
.....
.....
.....

26. Öğretmenin kimlerle arkadaş olmanı ister?

.....
.....
.....
.....

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Rezzan GÜNDOĞDU
Doğum Yeri ve Yılı : Karataş-ADANA 1972
Adres : Sümer Mah. 69. sok Gülben Apt. Kat 4 No:11
Telefon : 2266682

ÖĞRENİM DURUMU

Yüksek Lisans : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı (1999-2003)

Lisans : Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri
..Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı

Lise ve Orta Öğrenim: Gazi Lisesi, Mersin

İlköğrenim : 1. ve 2. sınıflar Mersin'de, 3. 4. 5. sınıflar Almanya'da

ÇALIŞMA HAYATI: --